BIBLIOTECA NAZIONALE VITT. EMANUELE
14
14 F
17/17

TYBERIADIS,

D. BARTOLI DE SAXOFERRATO,

IVRISCONSVLTORVM OMNIVM FACILE' PRINCIPIS,

Tractatus de Fluminibus

TRIPERTITVS;

AB

HERCVLE BVTTRIGARIO SACRAE LATERANENSIS AVLAE EQVITE AVRATO NVNC DEMVM RESTITVTVS IN LVCEM PRODIT.

Adſunt etiam Additiones D. Thomæ Diplouatatij I. V. D. vnà cum notabilibus in legis verborum expoſitione contentis.

Opus ſanè mirificum, ac periucundum. Iudicibus, Iuriſperitis, & Procuratoribus, nec non Mathematicis, Agrimenſoribus, atque Oeconomicis omnibus valde proficuum, vtile, & neceſſarium.

PERPETVO

NON FERRO

Bibliothecæ Sancti Nicholai Piani Sancti

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

BONONIAE, APVD IOANNEM ROSCIVM.

CIƆ IƆ LXXXVI.

Curiæ Epiſcopalis & S. Inquiſitionis conceſſu.

P. OVID. NASON.

Non minor eſt virtus, quàm quærere, parta tueri.

ANNIBALIS ROVIGHII
AD
HERCVLEM BOTRIGARVM
VIRVM ILLVSTREM, EQVITEMQVE
SACRAE AVLAE LATERANENSIS
AVRATVM, MIRABILI INGENIO,
ATQVE VIRTVTE PRAEDITVM,
AC TYBERIADIS INSTAVRATOREM
PERSPICACISSIMVM.

PEndentem vacuo quòd ſtruxerit æthere molem,
Et ſcæua horriſoni æquora ponti
Deus potenti dextera,
Ignibus, & multo ſtellantem effinxerit auro
Aſtriferi pallatia cæli,
Iubarq; Solis lucidum,
Et circum tenues, ceu velum, expanderit auras,
Sunt equidem monumenta ſupremæ
Hæc numinis potentiæ:
Sed quòd adhuc longis durent imperdita ſeclis
Tantarum miracula rerum,
Et iuſſa ſeruent fœdera,

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

Hoc pietatis opus, patriſq; hoc nomine dignum
Eſt hominum, ſeruare paterna
Opus ſuum cuſtodia:
Ille rotat celſi centena volumina cæli
Conuerſis errantia gyris,
Et fixa cælo ſydera:
Hinc & præſcriptam metuens tranſcendere metam
Inſanis Neptune procellis
Incurua plangis littora.
Nunc ſi quò propius diuinæ huic pectora menti
Sunt hominum, contermina cælo
Debentur his præconia;
Ecquid non merita ferimus te ad ſydera laude,
Flos Equitum, & præclara vetuſtæ
Propago gentis HERCVLES?
Qui generis veſtri prohibes ne perdere partus
Egregios queat vlla vetuſtas,
Aeruginoſis dentibus,
BARTOLVS & veſtræ intereat ne gentis alumnus,
Magnanimo nec parta IACOBO
Hinc BOTRIGARO gloria.
Iuſtinianæis nam quod Palinurus in vndis
Vexerit hunc IACOBVS; & alto
Eduxerit de gurgite;
Huius nunc totum regnant Reſponſa per orbem;
Primo à carcere Solis Eoi;
Tarteſsios ad limites:

Aſt illum è tenebris, ſtygij vt de faucibus Orci,
Herculeo traxiſſe labore
Longè fuit diuinius.
Ergo quòd famam, egregiûm & monumenta virorum
Obſtiterit ne obliuia nigro
Inuoluerent ſilentio,
HERCVLIS Aonias fas eſt celebrare Camœnas
Aeternum per ſecula nomen,
Et gloriam ſuperſtitem.

HERCVLIS BVTTRIGARII.

Exprimit Effigies hæc vultum BARTOLI: *at, ò cur,*
Non potuit mentem pingere qui faciem.

ANNIB. ROVIGHII
IN EFFIGIEM BARTOLI.

Pinxerit Aemathium Regem, licèt vnus Apelles,
Ipſe tamen Coam, BARTOLE, ſperne manum.
Tu potiora petas. Ornet poſt funera ſola;
Quæ viuum erudijt, te BOTRIGARA domus.

IN EANDEM EXPRIMENTEM
BARTOLVM PENSITANTEM.

POMP. RICCIAR.

Quid meditaris BARTOLE? dic, Quid mente reuoluis?
Quòd ſim deuinctus bis BOTRIGARE tibi.

DE BARTOLO SAXOFERRATENSI F. IACOBVS PHILIPPVS BERGOMENSIS

In Cronicarum ſuarum vniuerſalium Supplemento præclarum Elogium tale reliquit.

BARTOLVS SAXOFERRATENSIS *Iuriſconſultorum ſuperioris ſæculi princeps, & eiuſdem profeſſionis copioſiſſimus explanator: Cyni, & IACOBI BVTRIGARII Doctorũ diſcipulus, & auditor, his quoq; temporib⁹ vniuerſo mundo ea in doctrina admirabilis fuit: Qui, & præ cæteris legum Interpretibus in Digeſto nouo, & veteri, ac Infortiato, nec non, & in reliquis legum Codicibus præclariſſima edidit commentaria; quorum celebritate, atq; præſtantia ipſe vulgatiſſimus habitus eſt. Scripſit & TYBERIADIS Tractatum, ac alium de Ghelphis, & Gibellinis. Feruntur etiam eius præclara Conſiliorum volumina. Obijt autem anno Domini MCCCLV. Aetatis verò LVI.*

STVDIOSO CVPIDOQVE LECTORI.

QVID In hac præclariſsimi BARTOLI Tyberiade, de Fluminibus mirifico Tractatu egerim, aut quid ſaltem agere elaborauerim, & ſi pro certo habeam, Studioſe Lector, ex ſola huius cum cæteris omnibus; quæ adhuc à tot, tamq; diuerſis vulgatiſsimis Typographicis officinis ectypa prodierunt, collatione tibi euidenter apparere poſse, ſpero tamen te id certius percepturum à clara iſtius admirabilis, atquè perneceſſariæ doctrinæ cognitione; quæ nunc paſsim omnibus explicatiſsima erit, cum antea maximo etiam cum labore, errorum innumerabilium, tum iniuria temporis, tum impreſſorum incuria, eam obtenebrantium culpa parum intelligeretur: quocirca ſi non prorſus contempta, ne dicam turpiter exploſa, inculta ſaltem iacebat: Quare etiam à quibuſdam nimium, iudicio meo, confidentibus temerè eſt impugnata, atq; fabula appellata, & viſum, tanquam (vt ipſi aſſerunt) à ſomno exorta. Sed ò potius ipſi ſomnioſi dormitatores morologi, hæcquè vigilantiſsimi

BARTOLI viſio vera, ac cæleſte oraculum, legum profeſſoribus hoc pacto beneuolę admonitionis loco ab ipſo relatum: Diuini inſtar quidem Platonis ad Graios; qui cum diuturna, ac ſæuiſsima peſte, complurimiſquè alijs grauiſsimis calamitatibus tunc opprimerentur, Apollinemq; Delium idcirco ſciſsitatum miſiſſent, quando tot Gręciæ afflictiones, ac miſeriæ eſſent finiendæ, quibuſuè modis ipſi, placatis Dijs, illas ſedare, atq; extinguere valerent, reſponſo ab eo acceperunt, Græciam protinus, ara ſibi duplicata, fęliciſsimam fore, Ideoq; ara illi altera æqualis magnitudinis à Delijs ſic ipſam duplicatam credentibus, ſtatim addita; nec propterea ipſorum erumnis, ac infælicitatibus diminutis, paulò poſt Apollinem iterum percunctarunt, an ne oraculum benè intellexiſſent, ac mandatis rectè paruiſſent, illoq; negante, ſoliciti, & animo fluctuantes Platonem ipſum interpretem elegerunt, ac conſuluerunt; qui eos edocuit, ipſos inter cubum, & quadrangulum diſcrimen ignorantes, magnopere allucinatos eſſe, cenſentes Apollinis aram iam cubicam in quadrangulum ab illis redactam, ita duplicatam eſſe. Cubiq; duplicandi ratione demonſtrata, Graios admonitos voluit, Apollinis oraculum fuiſſe, Græciam tamdiu à calamitatibus maximis vexandam eſſe, quamdiu ipſi mentes ſuas ab otio, à voluptatibus, ab ambitionibus, cæteriſq; mundanis cupiditatibus; à quibus bella, fames, peſtilentiæ, cunctaq; mala oriuntur, reuocare, ad continentiamq; pacis, ac amoris genitricem transferre immorarentur. Audiant, audiant obſecro, legum ſtudioſi noui huius Platonis oracula, & quemadmodum in reliquis eius veſtigia totis viribus ſequi contendunt, in hoc quoq; eius exemplum imitari conentur. Contumelias, ac (vt eius verbis vtar) deriſiones ſecum contemnant. Ne ve credant, aut perſuaſum habeant excellenti Iuriſperito Mathematicas diſciplinas ſcire indecens eſſe,

aut ſuæ dignitati minimum quid derogare poſſe. Non ne quæſo de ijs; quæ ſunt circa numerum, circa dimenſionem, circa pondera, nec non circa contributionem, ac diſtributionem rerum, ſtatuunt, atq; determinant leges? Et de quo lex vetuſta, & mortua non decreuit, ſiue aliqua obſcuritate, vel difficultate literis commendauit, non ne rectè determinare, aut interpretari ſcire debet noua lex, & viuens, Iudices ſcilicet, ideſt Iuriſprudentes? Non ne circa eadem ꝓpriè verſatur duarũ vtraq; primarum diſciplinarum Mathematicarum? Quo nam ergo pacto eſſe poteſt, non quòd legum profeſſoribus Mathematicæ non congruant: verùm quòd legum profeſſores Mathematici non ſint? Mathematicas igitur diſciplinas calleant Iuriſperiti. Nam ſi hactenus ipſi eas calluiſſent, non incidiſſent profectò ſemper in abominandam illam monſtroſam determinationem, quoties illis data fuit cauſa, referendi ſe prorſus ad peritos in arte, non animaduertentes, ꝙ ſibi met ipſis, cum tales eſſe deberent, hoc pacto eiuſdem diſceptationis iudicium demandabãt: cumq; tales ideo non eſſent, ad alios illud deferebant; quorum deciſiones (ſi qui fortaſſe fuerunt; qui tales exiſtimari gloriarentur) haud certè ſcio multis, & efficaciſſimis rationibus, quàm rectæ, ac iuſtitiæ conſentaneæ, ni fortuitò, eſſe poſſent. Et præterquàm quòd excellens hęc doctrina ſingularis, ſplendidiſsimuſq; lapis pretioſus; in quo Baldo, Alexandro, Angelo, Bartholomeo Veronenſi, Fabro, cæteriſq; tandem omnibus Iuriſconſultis, tanquàm nitidiſsimo in ſpeculo contemplantes, ſe intueri, ac de eius fulgentiſsimo ſplendore ſola commemoratióne atteſtari ſatis ſuperq; fuit: obſcuras innumerabilium errorum nebulas, eam vndiq; commaculantes, noſtraquè hac tempeſtate, vt dixi, obtenebrantes haud paſſa fuiſſet: conuiciatoribus eam inſectandi minimè patuiſſet aditus, mihi verò tot ſuſcipiendi non fuiſſent labores; quos in

ipſius expurgatione, ac expolitione maximos ſuſtinui. Et libenter quidem, tum quòd maxime iſtis delectatus ſum ſtudijs, tum quòd hiſce meis vigilijs plurimum me vniuerſis profuturum ſperabam. Acceſsit etiam propenſio quædam, ac pietas erga Tyberiadem ipſam in me, vt opinor, à mutuo amore illo excitata; quo IACOBVS BVTTRIGARIVS antiquiſsimus progenitor meus diſcipulum ſuum BARTOLVM, ac Bartolus Iacobum præceptorem ſuum proſequutus eſt, prout eius crebræ in ſuis grauiſsimis, ac celeberimis monumentis commemorationes illum talem prædicantes pleniſsima prębent teſtimonia. Sed in quos ſermones delapſus ſum? Reddeat iam noſtra vnde digreſſa eſt oratio. Cum firmum clarę cognitionis experimentum eò maiorem temporis intercapedinem expoſtulet, quàm ſolæ collationis, te collationem ipſam, curioſe Lector, vt voti compos celerius fias, amplexurum arbitror. Quare hìc tibi ſignificare volui, quòd maximam me adhibuiſſe curam comperies in emaculandis erroribus, non modò in figuratis demonſtrationibus; verùm etiam in ipſorum literalibus explicationibus exiſtentibus, totq; atq; talibus, vt ſæpius illas propriam in eſternam formam commutare coegerint, has verò, quandoq; ſenſus recipere adeo cum illis parum conuenientes, vt non eorum profectò declarationes, ſed potius obtenebrationes meritò dici potuerint: Hanc tamen conformitatis partem me ita ſolerti ſtudio confeciſſe te cogniturum arbitror, vt nullam, ſiue leuiſsimam ſaltem diuerſitatem lectio ipſa literalis paſſa ſit; in cuius lectionis, atq; figuratarum demonſtrationum complurimis locis multas nihilominus iniunxi alphabeticas literas, ſed tum ad ipſius expoſitionis maiorem, facilioremq; perſpicuitatem, tum ad difficultatem leuandam à varijs illis coloribus inuectam, è quibus deſiderabātur adeſſe aliquę figuratarum demonſtrationum lineæ, nonnulliq; circuli

multoties per colorem tantùm, nunc rubeum, nunc fla-uum (eius verba recenſebo) aut zaldum, vel croceum, modò azureum, ſiue ceruleum, modò nigrum vocati. Quę quidem difficultas maxima erat, tam propter huiuſce rei in Geometria nouitatem, quàm quoniam pauciſsima exemplaria coloribus ipſis picta reperiantur. Qua de cauſa pũcti aliqui circa lineas, ac circulos ipſos additi fuerant: Res etiam ꝑfectò à Geometris necdum cognita, quodq; potius confuſionem augendo, parum cuiq; ad aliud, quàm ad figuratas demonſtrationes colorandas inſeruire poterat; Puncti nanq; illi nullam cum expoſitionibus ipſis retinebant conformitatem, aut conuenientiam. Non erit tamen, vt cũ literis ipſis Alphabeticis Geometrarum more à me adiectis illos met colores, velut antea lecturus non ſis. Cum enim earum literarum defectus ab eadem cęterorum erratorum in dies multiplicatorum culpa proceſsiſſe, potiusquam quòd autor ipſe ſic abſolutè ſcriptum reliquiſſet, iudicaſſem, argumento capto, quòd ex ipſis circulis, ac lineis quædam reperirentur, & literis, & coloribus ſuffultæ; quos, pro comperto habeo, à Bartolo, non neceſsitatis: ſed ornatus, atq; allectationis cauſa, appoſitos fuiſſe: intelligebat. n. quòd & ſi rem nouam, & expetitam pertractaret, eam tamen inſolito quodam modo, ac ferè legum profeſſoribus inuiſo pertractaret, librum hoc lepore carere mea culpa nullo pacto libuit. Satis enim eſſe duxi, me ita feciſſe, vt abſq; illius ope facilimè intelligi poſsit, alieno concedens arbitrio has, atq; illos colorarent, nec ne: Quorum colorum mentio nequaq; erit propterea curanda, ſed literæ alphabeticę ipſæ omnes; tanquam verarum linearum, & circulorum in quacunq; figurata demonſtratione occurrentium, ex Geometrico inſtituto, indicatrices tantummodo conſiderandæ. Hoc cum fuerit q̃dquid operæ pretij fecerim in hac Tyberiadis parte; in qua iuxta legiſlatoris mentem

Alluuionum, ac fluuiaticarum Inſularum vniuerſæ diuiſiones Geometricè demonſtrantur; quippe quę tantùm perpendere decreueram, te certiorem quoq; primùm facere cœpi; hoc idem in collatione ipſa reperturum eſſe. Præterea tamen me etiam circa cæteras omnes eius partes elaboraſſe inuenies, corrigendis erratis; quæ in his, haud minus quàm in ea (huic enim tractationi eueniſſe reor vti ferro; cui cum in aliqua ſui parte rubiginem pati acciderit, æruginoſum quoq; vndiq; fieri breui conuenit) à me, inopinatò quidem, reperta fuere: nam illæ ſunt ſimpliciter legales, & ob oculos ideo, ac inter manus Iuriſconſultorum ęquè cętera omnia eius opera dies noctesq; verſandæ, & conſequenter in eius propria forma ſeruandæ. At velut ægrotantibus vaſa; in quibus medicinalem potionem obſorbuerunt, adeo infeſta ſunt, vt ne quidem ab illis, quamuis argentea, atq; aurata conſpici poſsint, his quoque partibus illam ipſis non admodum gratam complectentibus, idem procul dubio contigiſſe cenſeo, quapropter totum Tractatum neceſſe fuit eodem in diſcrimine verſari, vt legum videlicet profeſſores oculos in eum vix voluere vellent. In quo quidem omnes maximum fecerunt damnum. Nam præter precipuam materiam, tot, & tantæ, diuerſæquè ſuauiſsimæ, perutiles, ac (vt Bartolus refert ipſe) neceſſariæ res, adeoquè doctæ diſſeruntur, ac enucleantur, vt non rudium Alluuionum, nudarumq; Inſularum, atq; arenoſarum fluuiorum curſus mutationum, verùm florentiſsimi, fructuoſiſsimiquè legalis doctrinæ amœniſsimi viridarij titulum iure meritò eſſe poſsit. Erant quippe hæc errata non modò (vt tibi perſpicuum erit) literæ vnius pro litera altera, & dictionis pro dictione, ſed tranſpoſitionum, implicationum, variationum, duplicationum, ac defectionum tam illarum, quàm iſtarum, ita ſanè, vt clauſulæ modò imperfectæ, modò abſq; aliquo ſenſu,

modò obſcuræ, modò ſibimet ipſis aduerſæ viderentur factæ. Multæ pręterea allegationes alteratæ, ac commentitię erant: Idcirco ne vlla in parte Tyberias ipſa eſſet deturpata, volui quoquè has allegationes omnes ſigillatim in fonte (vt aiunt) cognoſcere: ammotiſquè adulterinis proprias reponere elaboraui; cuius rei dilucidiſsimum ſignum tibi erit; cuiquè allegatæ legi prępoſitum à me fuiſſe numerum; quo ſub eorum titulo leges ipſæ ordinantur; quod tibi maximo erit adiumento relatarum legum perquirendarum, quoties ſub vno, eodemq; titulo duæ, vel plures leges ſuum ab ijſdem verbis ſummant initium. Tum demum reperies quæq; Legiſlatoris verba à Bartolo declarata ad linearum capita à me collocata fuiſſe; quæ cum adhuc ita minimè ſe haberent, magnam quandoq; afferebant mentis perturbationem: Eo enim pacto ab vna ad rem aliam inexploratò, quinimo materiam ipſam inchoatam proſequi cenſendo, delabebatur. Nunc, & ſi omni officio; q̄ ordinè ſuperius enarraui, agere elucubrauerim, prout pſectò, vel ex ſola collatione ipſa me quidem egiſſe compertiſsimum tibi erit, nolo tamen te modo aliquo exiſtimare, me arbitratum eſſe, ꝙ hac in editione multi non acciderint errores, vt in omnibus; quæ excuduntur, ſæpènumero contigit, quos euitare poſſe difficilimum eſt correctori, quanquam ſolertiſsimo, ac eruditiſsimo. Et vt exploratiſsimum habeas, me certiorem eſſe, multa idcirco deprauata, ac vitiata fuiſſe, ex his; quæ alicuius momenti ſunt, aliqua collegi, cætera verò; quæ ad rectè ſcribendi rationem tantùm pertinent, vt potè quod, & legum, & Matheſium profeſſorum haud multùm refert, poſthabui, ſpe concepta, me veniam non difficulter à te impetraturum, cum nec ad lectionis huius delectationem, vel vtilitatem capeſcendam tibi impedimento, ne dum vllę quidem cunctationi eſſe poſsint. Propterea verò nolui quorundam

imprudentiam ſectando; qui poſtq́; omnibus neruis domum ſcopis mundarunt, collectas inde quiſquilias omnes ante eius veſtibulum verrunt, erratorum exarationem in hiſce primordijs collocare; in quibus te commonefeciſſe ſat mihi erit, eam vna cum congruenti emendatione ad huius operis exitum conſpiciendam tradidiſſe, te etiam atq; etiam rogans, vt ad ipſam omninò te conferas, antequam has paginas ſtudio (vt te adhortor) vertere incipias. Ad maiorem huius negocij perfectionem, ad maioremq; omnium ſatisfactionem ſupereſſe forſitan videbatur, vt aliquas meas notationes, dubitationes, atq; explicationes ſubderem, ſed conſultò in aliud tempus eas tibi tradere diſtuli: & tunc copioſius fortaſſe vna cum Tyberia de ipſa; quam noſtrati ſermone luculenter interpretatus ſum. Interim, ſtudioſe Lector, fruere hoc magno, atq; dilucido fonte; qui non modò in ampliſsimum, ac placidiſsimum lacum paruo negocio commutabitur, verùm etiã in immenſum, tranquilliſsimumq́; mare; ad cuius littora Cyrenaici Ariſtippi nauigium; quo ſecunda, faciliq́; fortuna per eius æquora vehentur, ſponte, ac tutò applicare poterunt, incolumesq́; ex eo proſilientes, geometricas figuras vndiq; ſpectabunt, maximaq; idcirco geſtientes lætitia, ſocios profectò benè ſperare iubebunt.

VALE.

TYBERIADIS,

TYBERIADIS,
TRACTATVS
DE FLVMINIBVS
DOMINI BARTOLI
De Saxoferrato;
in cuius
PRIMA HAC PARTE
de Alluuionibus diuidendis modus demon-
ſtratur, nunc demum ab
HERCVLE BVTTRIGARIO
SACRAE LATERANENSIS AVLAE EQVITE
Aurato à mendis innumerabilibus illum, tum
iniuria temporis, tum Impreſſorum
incuria obtenebran-
tibus,
Expurgatus, ad priſtinumquè ſuum ſimpliciſsimum decus, & nitorem ſummo ſtudio, ac labore reſtitutus in lucem prodit.

PROHEMIVM.

TYBERIADIS *eſt Regio iuxta flumen Tyberis conſtituta. Eſt autem Tyberis Flumen, & eſt notabile in Italiæ partibus. Tranſit enim per vrbem Romam; quæ cunctarum Ciuitatum caput eſt, & magiſtra, & in eiuſdem vrbis Territorio mare ingreditur, & ibi nauigabile eſt, & vſque ad mare retinet nomen ſuum. Dicitur autem Tyberis à Tyberio Romanorum Imperatore; à quo*

aliquas leges latas habemus, & ſub hoc nomine flumen hoc in noſtris legibus pluries nominatur: Hoc autem flumen montem illum laudabilem circuit, in quo eſt ciuitas Peruſina ſituata, & per eius Territorium longo ſpatio tranſiens, planities, & colles, & cætera loca ipſi flumini circumſtantia habet. Item bene habitata ædificijs multis, & pulcris ornata, fructifera valdè, & delectabilia viridaria eſſe videntur. Cum igitur à lectura vacarem, & recreationis cauſa in quandam villam propè Peruſium ſupra Tyberim conſtitutam accederem, incepi Tyberis circuitus, alluuiones, Inſulas in flumine natas, mutationeſquè alueí contemplari, & circa multa dubia; quæ de facto occurrerant, & alia; quæ ego ipſe ex aſpectu fluminis excitabam, quid iuris eſſet, cæpi aliqualiter intueri, nō tamen credens vltra procedere, ne recreationem, propter quam acceſſeram, impedirem. Cumq; nocte illa dormirem, propè diem viſum eſt mihi, quòd ad me quidam homo veniret; cuius aſpectus mihi placidus erat, dixitquè, hæc; quæ cogitare cæpiſti, ſcribe; & quia oculorū aſpectione indigent, per figuras ſigna: Ecce apportaui tibi calamum; quo menſuras, & figuras facies circulares, & regulam; qua lineas ducas, figuraſquè formes. Cui dixi, abſit, quòd ea; quæ ad iura pertinent per figuras ſignem; ſi enim facerem, longè plures eſſent diriſores, quàm laudatores. Tunc ille turbato vultu aſpiciens ait. Bartole; cognoſco quòd modicum Dei habes: times enim de beneficio derideri? quod vitæ Chriſti, & Sanctorum omnium contradicit: quia bene facientes nō curant contumelias, deriſiones, & verba iniurioſa. Modicum

etiam boni moralis habes. Timor enim hic; per quem à bono recedis, illi virtuti morali opponitur; quæ fortitudo nuncupatur. In te enim eſt bene agere; tui verò arbitrij non eſt, quòd quiſque loquatur. Cui verecundus dixi; Tibi aſſentio: Sed primo motu ductus ſic reſpondi, dicendo inſuper, quæ erit via huius operis inchoãdi? Qui ait, incipias ſecurè, quia in eius operis proſequutione dominus tecum erit: & multa tibi aperiet; quæ tibi incognita ſunt. Surgens igitur, confiſus in gratia eius; qui in proſequutione mecum ſe futurum pollicitus erat, iſtud opus incæpi, & totum opus appellaui Tyberiadis: vt non ſolum de ipſo Tyberi, ſed etiam de multis; quæ in regione Tyberis occurrunt, in ipſo tractentur: Putans congruum; quòd ſicut ab Vrbe Roma iura omnia proceſſerunt: ita quòd de Tyberi flumine Romano dicetur, ad flumina cuncta trahatur, & id, ſcilicet opus, in tres libros diuiſi. In primo tractatur de Alluuione. In ſecundo de Inſula in flumine nata. In tertio de Alueo fluminis: In quo Tractatu primi libri figuras conſideraui pæritus componendas: ipſaſquè compoſui, & expoſui circa eas. Et tunc ſecundi libri figuras incæpi; & cum ibi aliqua dubia occurriſſent, & circa ea vehementius cõgitarem; me viſitauit quidam frater Guido de Peruſia, magnus Theologus; vniuerſalis in omnibus; qui meus fuerat, & erat in Geometria magiſter, ibiq; erat, non propoſito remanendi, ſed tunc inſurrexit pluuia magna, ita quòd mecum pernoctare coactus eſt, & ſic morari per diem integrum naturalem. Tunc dixi. Verè cognoſco, quod in proſequutione operis iam mihi dictum eſt, & cum ipſo prædicta

contuli, ac figuras ſecundi libri formare compleui, & multa ſpiritualia gaudia ex colloquutionibus ſpiritualibus ſecum habui. Quod autem in tertio libro dicturus eram, in mente ſeruaui: Et cum omnibus iſtis Peruſium ſum reuerſus, & ea reuidi, & ſub forma infraſcripta libellum compoſui, & vniuerſitati noſtræ tradidi ſub anno Domini

MCCC LV.

VERBORVM LEGIS; QVAE DE ALLVVIONIBVS diuidendis diſponunt

EXPOSITIO D. BARTOLI DE SAXOFERRATO.

CAIVS in l.vij.adeò.§.j.ff.de acquir. rerum dom. Quod per alluuionem, ait, agro noſtro flumen adiecit, iure gentium acquiritur nobis: Per alluuionem autem id videtur adiici, quod ita paulatim adiicitur, vt intelligere non poſſimus quantum quoquo momento temporis adiiciatur. Quòd ſi vis fluminis partem aliquam ex tuo prædio detraxerit, & meo prædio attullerit, palam eſt tuam permanere; planè ſi longiore tempore fundo meo hæſerit, arboreſquè; quas ſecum traxerit in meum fundum radices egerint, ex eo tempore meo fundo videntur acquiſitas eſſe. Hæc illæ. Optimum fuit hoc; quod de iure gentium erat, in ſcriptis redigere, cum ex hoc variȩ contentiones oriantur. Verba itaq; dictæ legis conſtruamus. Ait lex.

Quod, Iſtud verbum, quod, neutraliter accipitur, ideſt, quācunq; rem, vt.ff.Nau.caup.ſtab.l.j.§.ait Prȩtor. Siue igitur terram puram, ſiue lapides terræ commiſſos adiecerit fundo noſtro, noſtrum efficitur, etiam ſi fuerint gemmæ, vel lapi-
a des pretioſi[a]. Nec obſtat Inſtit. de re. diuis.§. Item lapilli, quia loquitur de lapillis, in litore maris inuentis; qui in nullius bonis ſunt; hîc de lapillis; qui prædio noſtro adiiciuntur. Idem ſi ligna,

vel aurum, vel argentum, vel pecuniam prædio noſtro adiecerit, noſtrum erit; de quacumque enim re lex loquitur: Dumtamen ita adiiciatur, quòd terræ cohęreat: quod patet ex verbo adiecit, quod infra exponetur. Nęc hoc fieret inuentoris pro parte, vt de Theſauro dicitur Inſtit. de rerum diuis. §. Theſaurus. ff. de acqui. re.dom.l.xxxi.nunquàm. §. Theſauros: ibi enim erat hæc pecunia ab antiquo poſita; quæ Theſaurus in d.lege dicitur, ſed pecunia eſt per vim aquarum ab incognito loco tranſducta, & prædio noſtro adiecta. Nec etiã obſtat.ff.de dam.infec.l.hoc amplius.§.j.& l.vij. de incen.ru.nau.l. ne quid. quia hoc intelligo, quòd cuius ſint dictæ res adiectæ, ignoretur, aliàs dominij noſtri; non efficerentur, vt ibi, & inferius declarabitur.

ADDITIONES.

a ¶Tractatus de fluminibus; adde quòd iſte Tractatus eſt Do.Bartoli, prout cõmuniter tenetur; de quo dicit Bartolom.vero. in ſuo Tract. de ſeruitutibus, in Rub. Alluuionum. Quòd materia alluuionum abunde, & ſubtiliter tractata fuit per Bart. in iſto Tract. Tyberiadis; qui etiam de alluuione inſcribitur; ad quem tractatum vnuſquiſque remitti poterit. Thom.

b ¶Lapedes pretioſi. dicit Bart. hìc quòd ligna, vel aurum, vel argentum, vel pecuniã quam flumen prædio meo adiicerit noſtrum erit, vide do. Feder. de Senis in conſi. cvij. incip. do. Franc. vbi vult, quòd ſi ego ignoro, cuius ſint res in agrum meum delatæ, erit remedium, quòd per Iudicem fiat proclamatio; de quo vide Alex. de Imo. in l. hoc amplius. §. de his autem in j. nota. ff. de dam. infect. Thom.

Per alluuionem. Hoc ab ipſa lege exponitur, vt infra patebit.

1 *Ager eſt locus ſine ædificio.*
2 *Agri tres partes ſunt.*
3 *Via media inter agrum, & flumen non impedit ius alluuionis.*
4 *Ripa, & loca; quæ cedunt ripæ, agro vendito nou veniunt menſuranda, niſi dicatur.*
5 *Sepes prædiorum; quæ in vijs publicis coherent, ſe habent ſicut ripæ; quæ ſunt communes.*
6 *Foſſæ; quæ ſunt inter ripam, & fundum, ſunt eorum; prædijs quorum adherent, vſus tamen eorum eſt publicus.*
7 *Foſſæ; quæ ſunt inter viam, & fundum,* } *qualiter menſurentur.*
8 *Ripæ; quæ ſunt in fundo.*

9 *Concauitas ſulcorum; quæ eſt annalis ratione culturæ, vel aquæ deriuandæ, non menſuratur.*
10 *Foueæ agri dicuntur fieri ad perpetuam vtilitatem.*
11 *Montes regulariter ſunt inculti, & magnæ magnitudinis.*
Colles verò mediocris altitudinis, & culti, & diſtinguitur mons à colle æſtimatione circumcollentium.
12 *Vallis dicitur locus montibus, vel collibus circundatus.*
13 *Planus dicitur quando eſt latus, & partes ſunt æquales.*
14 *Vallis qualiter à planò deſtinguatur.*
15 *Aequalitas in plano qualiter eſſe debeat.*
Planus quando dicatur notabiliter in vnam partem pergere.
16 *Foſſa agrorum, & ripæ viarum; quæ ſunt in plano, plani ſunt.*
17 *Statutum puniens factum in plano Thiberis, habet locum in facto in foſſis agrorum, vijs, & ripis plani.*
18 *Factum in loco; in quo propter attractionem aquæ verſus flumen vergit, an dicetur commiſſum in plano Tyberis?*

1 Agro Ager † in iure eſt locus quidã; qui ſine ędificio ſic appellatur, vt .ff. de verb. ſignif. l. ccxi. Fundi. Et l. Ager. xxvij. quid ergo, ſi cũ haberẽ domum iuxta flumẽ, ibidem per allu-
a uionẽ flumẽ adiecerit? Certè meum erit. idcirco .n. legiſlator a agri nomine vſus eſt, vt oſtendat alluuionem fieri reſpectu ſoli, nõ ædificij ſuper impoſiti; & ad hoc etiam oſtendendum, in inferiori parte legis; quam ſupra retulimus; agri, & fundi nobis facit mentionẽ; quorum appellatio generalis eſt etiam ad ædificia, vt ff. de verbo-
2 rum ſignif. l. lx. locus, & l. cxv. quæſtio, & l. ccxi. fundi. Sed cũ agri tres partes ſunt ipſius agri planicies. Item loca; quæ ripæ cedunt, ſcilicet ex quo primô à plano vergere incęperint vſque ad aquam, intelligendum eſt de his, quæ incipiunt vergere propter attractionẽ aquæ. ff. de flu. l. iij. flumina, & ibi no. Item ripa: hoc eſt id, quod flumen continet, naturalem rigorem curſus ſui retinens, vt .ff. de flumi. l. j. §. ripa. Quomodo dicatur adiici, poteſt quæri, ſed reſpon. cuicumque dictarum partium adiiciatur, ſatis eſt, quòd appareat,
3 quia ſi † via media eſſet, ius alluuionis nõ impeditur, vt .ff. de aquirendo rerum dom. l. xxxviij. martius: & ideo gl. inſti. eo. §. præterea, dicit (exponendo ſuper verbo adiecit) ponendo iuxta tuum præ-

4 dium. Queritur,† quando ager venditur,an ripa,& loca; quę ripæ cedunt,veniant menſuranda,quod nõ videtur.ff.de contrah.empt. l.ij.litora. In contrarium facit,quod ſupradixi, & videtur caſus.ff. de fun.inſtr.l.prædia.§. ita legatum, & ibi not. pro quo facit, quòd d.l. litora. loquitur in litoribus maris; quæ communia ſunt. Ripæ autem fluminis ſunt eorũ; qui prope ripas prædia poſsident,vt.ff. de rerum di. l.v.riparum. Reſp.quòd prædicta nõ veniunt menſuranda, niſi ſit dictum, ſicut dicimus in limitibus fundi; quæ cohærent vijs publicis, vt.ff.de peri.& com.rei vend. l.vij. id quod.§.j. Ratio autem eſt,quia prædicta nõ venduntur,ſed magis rei venditę accedunt,quod apparet,quia per ſe vendi nõ poſſunt. Cũ enim riparum vſus ſit cõmunis de iure gentium,apparet, quòd proprietas ſola per ſe eſſet inutilis, cum ſemper duret vſus alterius, vt.ff. de vſur.l.iij.tamen ideo per ſe non cenſetur,ſed alteri cedit,& hoc vult dicere tex.in d.l.id quod.§.j.de peri. & com. rei. vend. quod nota.
5 Ex illo collige † quòd ſicut ſe habent ripæ; quæ ſunt communes, ita etiam ſe habent ſepes prædiorum, quæ vijs publicis coherent,
6 arg.d.l.id quod.§.j. Et † quod ſupradictum eſt, idem intelligo de foſsis; quæ ſunt inter viam, & fundum ead.ratione. Ille enim foſſæ ſunt eorum; quorum prædijs adhærent, quod patet, quia ripa viæ eſt ipſorũ vt limites prędij,vt l.xxxviij.Martius,de acquir.rer.dom. & not.Inſt.de rerum di.§.riparũ,Ergo fouea; quæ eſt inter illam,& fundum noſtrum,eſt noſtra,vt.ff.de aqua plu.arcen.l.ij.§.Præterea, & ibi not. via autem non poteſt dici, quia per illam non itur, nec commeatur, ergo non eſt via, vt l.ij. ait prætor,ne quid in loco publico.§.publici loci, puto tamen, ꝙ vſus ſit publicus, ſicut viarum; quod ſupra dictum eſt. Nec prædictis obſtat l. xxvij. prædia.§. ita legatum,de fund.inſtr.quia ibi loquitur in ageribus, & foſsis, quæ ſunt inter ipſum fundum, & ſic ſunt iura proprietatis,& vſus domi-
7 nij ipſius fundi: vnde cum vendantur, veniunt menſuranda. † Sed dubitatur qualiter iſtæ foſſæ; quæ ſunt in fundo,menſurentur: videlicet,an menſuretur ſuperficies; quæ ſit à latere foueæ, & quæ ſit in fundo foueę,an verò menſuretur cum toto agro,ſicut ſi foueę plenę eſſent. Reſpondeo,Ager dicitur ab agendo ſecundum Vgutionem, & ſic ab actu, quia per eum poſſunt boues, & alia animalia duci, quod importat nomen actus. Si igitur fouea eſſet ita plana, & eius

latera

latera ita lata,q laborarentur,vel laborari poſſent cum bobus,dico eam menſurandam.Si verò (vt ſæpe accidit) ripæ foueatum ſint recte,ita q per eas iri,& agi non poſsit,tunc foueæ menſurantur cum fundo,ac ſi planæ eſſent,& ita obſeruatur. Ita dico de ripis; quæ in fundo eſſent, vt ſi quidem cum bobus coli poſſent, eorũ ſuperficies veniat menſuranda; ſecus, ſi ita eſſent erectæ, quòd ſic coli nõ poſſent: tunc enim menſuratur ſolum, quod dicta ripa continet, ſicut ſi in fundo aliquis murus eſſet: Eadem ratione prædicta vera ſunt, niſi aliter actum ſit expreſsè, vel tacitè.l. id quod. §. j. de peric. & com. rei vendi. Dico autem tacitè: puta ſi ad menſuram aliquod prædium venderetur montuoſum, ſaxoſum,vel plagioſum,ſeu riposum, licèt enim hoc propriè agi non poteſt, tamen menſurabitur,

9 ſic enim actum videbitur. † De cõcauitate verò ſulcorum; qui ſunt annalis culturæ,vel aquæ deriuandæ,vt.ff.de aqua plu.arc.l.j.§.de eo opere; dico in menſura rationem non habendam, quoniam illa

10 nõ eſt forma agri perpetua,ſed culturę cauſa factum. Foueę † verò agri ad perpetuam vtilitatem fieri dicuntur, vt.ff. de impen.in reb. dot.fa.l.xiiij.impenſæ.Ei autem,quod dixi,prædium; quod totum eſt riposum,vel plagioſum eſſe menſurandum,contradicere videtur quod ſupra dixi,ripam, & loca; quæ ripæ cedant, per ſe non poſſe vendi:ſed reſpondeo,quòd omnia loca; quę à plano incipiunt vergere vſquè ad aquam, intelligendum eſt propter alluuionem aquæ. Si enim intra duos montes vadat flumen,nõ omnes penditiæ mõtis

b dicentur ripæ,quoniam naturaliter vergent verſus aquam, vt not.in

11 d.l.pen.de flum.[b] Huius gratia,quid ſit † planities inueſtigandum eſt: ad quod ſciendum, eſt habita notitia eorum, quæ plano opponũtur,vt mõs,valis,collis,& ſimilia: Mons,locus altus eſt.l.xxxvij. ſi ædes meæ.de ſerui. urban. præd.quod intelligo de magna altitudine,quod infra dicam. Dicitur autem mons ſecund.Hugutionem, & Papiam à mouendo per contrarium,quia nõ mouetur, quod intelligo non de ea immobilitate; quæ vniuerſæ terræ congruit, ſed quia non mouetur, ſcilicet per culturam, id eſt, non colitur. Terra enim;quæ colitur, benè mouetur. Durat igitur mons vſquè ad locum; quo coli incipiunt penditiæ, igitur appellatione montium nõ continetur, quia ibi terminatur mons, & ita vtimur, niſi certi loci vſus aliter ſe haberet. Si tamen intra montes eſſent aliqua culta,

montis appellatione continetur, ſicut pars appellatione totius, vt ff. de rei vendic. l. xxiiij. in rem. §. Quæcunque. Collis autem ab altitudine medioeri dici poteſt: propriè autem collis dicitur à colendo, quaſi mediocres montes; quia coluntur. Ita exponit gloſ. ſcripturæ diuinæ ſuper illo verſic. Pſalmi. Montes exultauerunt, vt arietes, & colles ſicut agni ouium. Sunt enim montes magnę altitudinis, & communiter ſunt inculti. Intelligo autem colles habentes altitudinem propriam, non continuatam cum montibus habentibus maiorem altitudinem. Si enim continuarentur, tunc ſi eſſent culti, dicerentur penditiæ montium, vt dictum eſt: tamen in non nullis partibus locus magnæ altitudinis, licèt cultus, dicitur mons, & locus altitudinis, licèt incultus, dicitur collis. Diſtinguitur ergo mons à colle altitudine, vel cultura, vel eſtimatio-
12 ne circumcolentium, ſimile. ff. de flum. l. 1. §. 1. † Vallis verò dicitur locus montibus, vel collibus circumdatus: à vallo vallas, quod idem eſt, quod circumdare, & eſt locus planus paruę, ſeu medio-
13 cris magnitudinis. Planus † dicitur à πλάτος grecè, quod idem eſt, quod æqualitas ſecundum Papiam, Duo igitur requiruntur. Primò, quòd ſit latus: ſecundò quòd ſint eius partes æquales, ideſt æqualiter planè, ita ꝙ vna aliam non ſuperexcedat. Diſtinguitur
a ergo Vallis † à a plano circundatione; poteſt enim planus eſſe non
14 circumdatus à montibus, vel alia altitudine, & iuxta mare: Vallis autem non dicitur, niſi ab altitudine circumdata. Item differt etiam latitudine, quia ſi ſit locus paruæ latitudinis montibus, vel collibus circumdatus, tunc dicitur vallis: ſi autem eſt magnę latitudinis, tunc dicitur planus, hoc autem ſtat in opinione circumcolentium: Differt etiam qualitate, quia vallis dicitur etiam ſi habet concauitatem, planus autem æqualitatem requirit. Aequali-
15 tas † autem qualis eſſe debeat, dubitari poteſt; puto autem omnimodam partem; quæ vergit: vix enim reperitur locus; qui aliqualiter in aliquam partem nō vergat, ſaltem tamen, vt profluens aqua demonſtrat, ideo dixi ſufficere, quòd non vergat, ſimile. ff. de via pub. & Itin. pub. l. Ediles. in princ: notabiliter autem in vnam partem uergi probabiliter dici poteſt, quando inde aqua profluens multum de terra aufert, ita ꝙ eius vſum, & culturam faciat deteriorem. ff. de aqua plu. arcen. l. 1. §. fi. Et arg. de ædil. edict. l. 1. §.

Sed.

Sed ſciendum:in his autem multum circumcolentium opinio facit.
16 † Foſſæ agrorum, & viarum ripæ ipſius plani ſunt; loquor autem de plano totali, vt ſi de plano Tyberis loquatur. Sicut enim foſſæ; quæ ſunt in fundo, fundi ſunt: ita quæ ſunt in totali plano, plani ſunt l.xxvij. prædia. §. ita legatum, de fund.inſtruct. Et ſtatuta; quæ loquuntur de his; quę in plano Tyberis committuntur, locum haberent etiam in his; quæ in dictis foueis committuntur, & ripis com-
17 mitti contigeret. † Quid ergo ſi committeretur in eo loco; quo propter attractionem aqua uerſus flumen vergit? an in plano Tyberis dicatur eſſe commiſſum? Videtur quòd non, dicta l.penult. ff.de flumin.ex quo à plano vergere incæpit, licèt dictio à, ſeparationem denotet, vt glo. ff.de action.empti.l.iij.datio.§. finali. Ergo ille locus ſic vergens eſt ſeparatus, & diſtinctus à plano. Reſpond. ſi quæratur an talis locus appellatione agri mei contineatur, dicendum eſt, quòd non per rationem prædictam. Si verò quæritur, an totalis planus Tyberis appellatione contineatur, attendendum eſt, ſi quidem fluminis planum vadit, ita quòd ab vtraque parte fluminis planum Tyberis nominetur, quod in dicto loco fieret, in plano fluminis factum eſſe diceretur. Quinimo etiam quod in ipſo flumine fieret, in tali plano ſub totali appellatione nominato factũ eſſe diceretur. Cum enim ipſum flumen aditus, & exitus ab vtraque parte vnius plani appellatione cõtineatur, ergo & ipſe fluuius, aliàs flumen per medium dirimeretur, nec eſſet vnus planus, ſed plures plani, arg.ff.de verbor.ſignif.l.xxv.rectè dicimus. Facit, & eſt quaſi caſus; quia quòd fit in aqua putei in ipſa re factum eſſe videtur, vt ff. Quod vi, aut clam.l.xi.Is qui in puteum, in princ. quòd ſi in illa parte fluminis eſſent montes, vel colles, tunc ille locus propter aquæ attractionem vergens, plani appellatione, non continetur, ſed vbi planus deſinit, & locus ille ripæ fluminis cedit d.l. penul.de flumi. nec etiam ipſum flumen aliunde habet aditum, arg. ff.vti poſſ.l.iij.ſi duo.§.ſed ſi ſupra eas, cum ſimil.

ADDITIONES.

a ¶AGRI nomine. vide Bal.in Rub.ff.de aquirén.re.domi.& Ang.de Are.in §. præterea quod per alluuionem.Inſtit.de rerum diuiſ. Thom.

b ¶HVIVS gratia. De iſta materia ponit plenè Do.Fely. in cap. Rodulphus. in

verſic.declarantur de reſcript. Et vide. Alex.de Imol. in conſ. xxv. in vij.vol. incip.conſideratis his. Thom.

1 *Noſter dicitur ager, vt habeat locum alluuio, non ſolùm reſpectu dom.inij, vel quaſi: ſed etiam iure pignoris, vel vſufructus, vel quouis alio modo.*

2 *Via intermedia agro non impedit ius alluuionis.*

3 *Prædia ciuitatis; quæ coluntur ſicut priuata, habent ius alluuionis.*

4 *Additum per alluuionem plateæ, vel campo; cui acquiratur.*

5 *Additum alluuione loco ſacro, vel religioſo, vel alicui cœmeterio, ei non acquiritur, & in nullius bonis eſt, & occupanti conceditur.*

Locus ſacer intermedius impedit ius alluuionis.

1 Noſtro, †Noſtrum [a] quidem, quantum ad præſens ſpectat, ager dicitur, quod ſiue ad nos pertineat iure dominij, vel quaſi, vel iure pignoris, vel vſusfructus, vel quouis alio. Si enim ager ad nos ſpectat iure dominij, eodem iure alluuio pertinebit, vt hîc. Et idem ſi quaſi dominij, vt.ff.de publicia.in rem act. l. xiij. ſi ego. §. Idem ait. Idem ſi pignoris, vt. ff. de pignorat. act. l. xviij. ſi conuenerit. §. ſi nuda. de pig. l. xvi. ſi fundus. in princi. Item ſi vſusfructus, vt. ff. de vſufr. l. x. item ſi fundi. §. 1. Plus eſt, quòd ſi fundus ad nos ſpe quadam ſpectaret, illo iure ad nos ſpectaret alluuio, vt.ff.de leg.1.l. xxiiij. quod in rerum. §.ij.eodem enim iure, quo fundus, cenſetur. Item, licèt hîc dicat, agro noſtro, Inſtitu. eo.§.Præterea. dicit agro tuo. intellige autem, quòd ſit alicuius, ideſt ad aliquem iure priuato pertineat. Si enim
2 eſſet † iuris publici, vt via, tunc in ea adhæreret, & iuris publici non efficeretur, ſed eorum; qui propè viam prædia poſſident, vt. ff. de acquir.re. domin.l. LXXXVIIj. Martius, & quod not.Inſtit.de re-
3 rum diuiſ. §. riparum. Quæ autem ſunt † prædia ciuitatis, non tamen in vſu publico: ſed per ciuitatem coluntur, ſicut per priuatum; ea ius alluuionis habent: ſunt enim tamquam priuata, vt. ff.de
4 contrahen.emp.l.vi.ſed Celſus, in prin. † Quid dices, ſi alicui campo; in quo fieret forum, vel fortè platea per alluuionem flumen addiderit? Reſp. Iſti campi plateæ ſunt: Platea autem ſecundum Hug. Et Pap. idem eſt, quod via ampla, ſeu via lata: ergo &c. ſed via
5 cedit iure publico, non officit, vt dicta l. LXXXVIIj. Martius. † Quid

autem

autem ſi alicui loco ſacro, vel religioſo flumen adiecerit, vel alicui cœmeterio, vel loco aliter conſecrato? Reſp. ei non acquiritur, non enim eſt ager noſter, ſed in nullius bonis eſt, vt. ff. de rer. diui. l. 1. Nec poteſt dici, quòd acquiratur ei; qui ab alia parte loci ſacri prædia poſsidet: locus enim ſacer medius impedit acquiſitionem, licèt via non impediret, vt. ff. de aqua plu. arcen. l. xvij. ſi prius. §. ſed loco ſacro; Et de ſerui. l. xiiii. ſeruitus. §. finali. Non enim poteſt dici, quòd locus ſacer ita dicatur prædij, ſicut dicitur de via, d. l. LXXXViij. Martius. Via enim deſtructa, ſuppletur à prædio vicino. l. xiiij. ſi locus. §. fin. ff. quemadmod. ſeruit. amnit. quod de loco ſacro non reperitur. Puto autem, quòd talis alluuio in nullius bonis ſit, ſed occupanti conceditur, ſicut in alluuione; quæ agris limitatis, accedit, vt. ff. de flu. l. 1. §. ſi Inſula. Et §. ſeq.

ADDITIO.

a Thom. D.¶ Noſtrum, Nota quòd ſi arbor tua vi fluminis delata in agrum meum ſe coaluit cum terra, an efficitur mea, & an poteris agere contra me ad eſtimationem arboris, vide plenè per Paulum de Caſtro in l. hoc amplius. §. de his autem, & ibi Alexand. in ſecundo nota. ff. de dam infec.

1 *Flumen publicum dicitur, quod perpetuò currit: Quæ autem in hyeme currunt, & non æſtate, priuata ſunt.*
2 *Flumen priuatum nihil tribuit per alluuionem adiicere tamen poteſt.*
3 *Torrentia, ſeu foſſata agrorum cur priuata ſunt.*
4 *Foſſata poſita in confinio duorum prædiorum communia ſunt.*
5 *Foſſatum exiſtens prope finem prædij; de quo apparent inſtrumenta antiqua; in quibus poſſeſſores emerunt prædia à latere, intelligatur eſſe eorum; qui prædia à latere poſsident.*
6 *Alluuionis ius an locum habeat in riuis.*
7 *Fluminis ripa; quæ erat iuxta prædium, ſi corruit, ita vt flumen alueum mutet, alueus acquiritur prædio.*
8 *Stagna, & lacus ſi priuata ſunt, non habent ius alluuionis: ſecus ſi publica.*

FLumen, De Flumine publico loquor, & iſta declarabimus, vt patet in ea parte legis; quam in tertio librò declarabimus; per quam exprimitur, quod loquitur de flumine; quod eſt iuris publici. Probatur: flumina

1 † publica ſunt; quæ perpetua ſunt, vt. ff. de flum. l. 1. §. fluminum. Et ideo glo. Inſtit. de re. diuiſ. § flumen. ſuper tex. qui dicit, quòd flumina omnia publica ſunt, exponit omnia, ideſt perpetua. vt Padus, & Rhenus. Quædam verò ſunt priuata, vt foſſata in agro poſita; quæ quandoquè currunt, quandoquè non. Iſta ſunt verba gloſ. Item Roff. in libellis ſuper interdicto, ne quid in flum. publ. dicit
2 † quòd flumina; quæ in hyeme currunt, & in æſtate non, ſunt priuata: & benè dicit; iſta enim vocantur torrentia, vt. ff. de flum. l. 1. §. Item fluminum. ſi igitur priuata ſunt, per alluuionem nemini poſſunt aliquid tribuere: Si enim curſum mutant, ſemper ſolum remanet eius, cuius primò erat. Quod autem dixi per alluuionem non poſſe adiicere, intelligas apponendo, ita ꝙ prædium extendatur. Superponendo verò poteſt adiicere, ſicut pinguedo agri ſuperioris adiicitur agro inferiori. l. 1. §. fin. ff. de aqua plu. arcen.
3 † Et ſi quæratur, cur a priuatorum ſunt iſta foſſata, ſeu torrentia,
a dico hoc facti eſſe. Poteſt enim probari, quòd per alicuius prædium aqua prorupit, & foſſatum fecit, vel inter prædia plurium aqua iuit: tunc ſecundum terminos antiquos prædia erunt diuidēda, & alia foſſata. Vel ſi poteſt probari, qualiter ſint ab antiquo poſſeſſa. Quòd ſi (vt ſępè accidit) nullum iſtorum, vel aliud ſufficiens poſsit probari, tunc puto illorum eſſe; qui prope ab vtraq; parte prædia poſsident, cuiuſlibet vsq; ad medium, arg. eius, quod dicitur de Inſula, & alueo dimiſſo. ff. de acqui. re. dom. l. vij. adeo. §. Inſula. & §. quod ſi toto, & quod etiam in ſecundo, & tertio lib. huius expreſſum eſſe comperies. ff. de aqua plu. arc. l. ij. §. præterea, vbi textus dicit, ſi in confinio foſſa ſit: glo. exponit in confinio ſcilicèt duorum fundorum, & ſic erat communis fouea, Et ſic infert,
4 quòd eo ipſo; † quod eſt in confinio prædiorum, eſt commune. Quod etiam expreſsius declarat ibi text. dum dicit, eam partem; quæ tibi accedat; Et ſic expreſsè innuit, quòd eis; qui ab vtraq; parte poſsident prædia, accedunt. Quod intelligo, niſi ea foſſata eſſent in vſu publico, tunc. n. dicerentur publica, vt. ff. ne quid in loco publ. l. ij. §. hoc interdictum. Et eſt expreſſum. ff. vt in flum.
5 publ. nauig. lic. l. 1. §. foſſa † Sed quid, ſi reperiantur inſtrumenta antiqua; in quibus poſſeſſores prædiorum à latere emerunt prædium, & prope finem appoſitum fuit foſſatum? Videtur ad eos per-

tinere.

tinere. Ipſa.n. emimus,& non confines; pro quo facit,quòd fun-
di nihil eſt, niſi quod intra ſe continet, vt.ff.de actio. empt.l. xviij.
fundi, in prin. Credo, quòd ſimiliter intelligatur eſſe eorum; qui à
latere prædia poſsident, vt ſupra probatum eſt; Nec obſtat, quòd
non emuntur fines: quod fateor, ſed tamen poſsibile eſt, ꝙ rei ven
ditæ accedāt: ſicut ſi emerem fundum,& acceſsiones,& ponerē pro
b fine ripā fluminis,ſicut b etiam ponerem pro fine viam,quò ad quid
fundo cedit, vt.ff.de acquir.re.dom.l.lxxxviij.Martius.Nec obſtat
d. l. fundi, in prin. Quia illa regula, quòd fundi nihil eſt,niſi quod
intra ſe continet, patitur exceptiones per aliàs regulas, vel leges:
vt in aquæductu; qui eſt extra prædium, vt. ff. de contrahen.emp.
l. xlvij. ſi aquæductus, & in limitibus prædiorum, & in vijs, vt ſu-
pradictum eſt: & in tali foſſato.l.ij.§.præterea,de aqua plu. arcen.
6 † De riuis verò, & alijs nominibus fluuiorum, ſeu quę aquarum
curſus ſignificant, quid iuris ſit, & an in eis alluuionis ſit ius,in ſe-
cundo lib. vbi de Inſula tractabimus, dicetur. Quoniam text. in
7 l. 1. ff. de riuis, de hoc ibi facit mentionem. Sed quæro † quid,
ſi ripa prędij verſus flumen naturaliter ſe extendit, quia fortè ibi
erat lapidicina accreſcens; de qua dicitur. ff. ſol. matr. l. viij. di-
uortio. §. ſi vir in fundo. Et euidentur videtur Piſis apud mon-
tem Piſanum in lapidicinis marmoreis, vel in terræ motu flumi-
num, vbi ripa erecta corruit, & ipſa iuncta prædio, remanens flu-
minis in alueo per eum locum ceſſare fecit? Reſpondeo: Puto to-
tum locum domino prædij accedere,ſicut per Alluuionem. Omnes
enim iſtæ acceſsiones; quæ diuina natura obueniunt, nullo facto
humano interueniente, eiuſdem naturæ ſunt, vt. ff. de vſufructu. l.
x. Item ſi fundi.§.primo. Et hoc videtur ſentire Azo in ſumma In-
ſtit. de re. diuiſ. ſiue. n. flumen prædio meo addat, & propter hoc
ab eo ſimpliciter recedat, nil addendo nobis accreſcit, vt. ff. de
acquirend. rerum domin. l. lxxxviij. Martius. Hoc autem nil ad-
dendo recedit, ſed ab eo recedit naturali impulſu. Iſtud autem
incrementum; quod quandoq; ripa naturaliter excreſcente con-
tingit, dici poteſt alluuio: quia latens incrementum eſt: Quando
verò ruina, vel terræ motu contingit, poteſt dici incrementum
aluei recedentis; de quo dicemus in tertio lib. huius operis, cùm
enim repente fluit, alluuio non eſt. De lacu verò, & ſtagno dicen

dum eſt, quòd quando lacus, & ſtagna ſunt priuata, tunc non eſt dubium, quòd per alluuionem non vni detrahit, nec alio addit: ſed locus ille;qui innundatur aqua lacus, vel ſtagni,etiam inundatus remanet eius; cuius primò erat, vt. ff. de acquir. rerum dom. l. xij. Lacus. Et deaqua pluuia arcen, l.xxiiij. vicinus.§. fin.Quandoq; enim ſunt publica, ideſt Reipub.& ibi nullus piſcatur,niſi cui Reſpub. commiſerit, vt in lacu Peruſino :.tunc idem quod ſi eſſent priuata, vt.ff. de contrahen. empt. l. vj. Sed Celſus: Quandoque ſunt publica, vt in vſu publico, per eum enim quilibet piſcatur ad placitum, tunc addit, & detrahit per alluuionem, ſicut flumina publica, vt. ff. de verborum ſignif. l. cxij. Litus publicum. &. ff. vt in flumin. publ. na. lic. l. 1.

ADDITIONES.

a ¶ Et ſi quæratur. Plures quęſtiones de foſſatis vide per Fel. in c. Rodulphus, de reſcrip. & vide Bart. in l. Prædia. §. ſi ita legatum, & ibi ſcripſi in apoſtil. mea. ff. de fund inſtr. Thom.

b ¶ Ripam fluminis. Vide plenè per Do. Alex. in conſil. xliiij. in vj vol. incipien. Omiſsis argumentis, vbi plenè ponit de doctrina Bart. & eſt duplicatum in conſ. cxx. in ſec. vol. Et idem Baldus in Rubr. ff. de rerum diuiſione, in vij. colum. in fi. & ſeq. Thom.

1 *Adiecta dicuntur, quæ ita adijciuntur, vt vniantur.*
Quicquid alluuione adijcitur, & vnitur prædio noſtro, noſtrum eſt.
3 *Proiectum per flumem in agrum noſtrum, noſtrum non eſt, ſed conceditur occupanti.*
3 *Arena adiecta alluuione fundo noſtro noſtra eſt.*

1 Adiecit, † Adiecta dicuntur ea; quæ ita adijciuntur, vt vniantur, vt. ff. de rei vendic. l. xxiiij. in rem. §. Item quæcumq;. Vniri autem dicuntur, quando partes inuicem cohærent, apparet enim euidenter id, quod per alluuionem additur alteri prædio cohærere. Si quid autem ſit, quod adijciatur, ita quòd cohæreat, ſiue terra, ſiue lignum, ſiue es, noſtrum erit. Il-
2 lud autem, † quod per flumen in agrum noſtrum proijcitur, quod non cohæret, licèt nullius ſit, tamen noſtrum non eſt: Sed occupanti conceditur, vt patet in apibus, & in fauo mellis ab apibus facto, vt ff. de acquir. rerum dom. l. v. Naturalem. §. Apum. Inſtit. de re. diui.

§. Apum.

§. Apum. Hîc etiam apparet, quòd fundi non eſt, niſi quod in tra ſe continet, ita quòd ſit affixum, vt. ff. de action. empt. l. xviij. fundi.
3 in princip. facit. ff. de acquir. poſſeſſ. l. iij. §. Neratius. † Quid autem dicemus de arena; cuius partes inuicem non coherent, an noſtra efficiatur? Reſpond. cum hæc materia Terrea ſit, nec cuius ſit appareat, cum ipſo fundo confundi dicitur, ſicut dicimus pecunia miſta cum pecunia, vt. ff. de ſolu. l. ſi alieni. Hoc etiam apparet, quòd omnia incrementa fluminum; quæ fiunt per alluuionem ſunt additamenta arenoſa. De iſto igitur iure, vt ſupradixi, ſic ſentio, vt gloſ. ſentit.

Iure gentium. Hoc eſt ius; quo omnes gentes vtuntur, vt. ff. de iuſt. & iur. l. j §. ſi. Competit ergo iſtud ius deportatis, & cæteris, qui iura ciuilia perdiderunt, vt. ff. de pæn. l. xvij. quidam ſunt.

1 *Adiectum alluuione nobis acquiritur ipſo iure abſquè facto hominis.*
2 *Adiectum alluuione agro poſſidetur eo iure; quo poſſidetur ager.*
3 *Alluuio non habet locum in agris limitatis.*
Agri limitati dicuntur agri capti ab hoſtibus, & inter milites diuiſi.
4 *Territorium vnum, ſi princeps diuidit inter plures, dicitur ager limitatus, & non habet ius alluuionibus.*
5 *Territoria diuerſa ſi diuerſi integrè aſsignantur, non dicuntur agri limitati.*
6 *Alluuio non tribuit iuriſdictionem, ſicut tribuit dominium rerum priuatorum, & nu. 9.*
7 *Iuriſdictio eſt iuris publici. Et qualiter ſit iuris publici.*
8 *Iuriſdictio ſi diuidatur flumine, qualibet ciuitas, vel Dominus habet iuriſdictionem in ipſo flumine, vſque ad medium.*

1 Acquiritur nobis, † Acquiri nobis intelligo eo iure, quod ager primùm ad nos pertinebat, vt ſupra dictum eſt, cum expoſuimus verbum, noſtro: Et ſit acquiſitio ipſo iure gentium abſq; alicuius hominis facto. An autem ſic acquiri dicatur, vt poſsideamus, quod
2 per alluuionem adijcitur, dubitari poteſt. Sed cum hoc, † a. quod adijcitur, pars primi agri ſit, non nouus ager: puto, quòd id, quod

adiectum eſt, ſicut primus ager poſsidetur, arg. ff. de acquir. poſſeſſ. l. iij. in princ. In eadem opinione quis videtur eſſe, vt velit totum fundum poſsidere, vt. ff. de lega. 1. l. viij. Si ex toto, in princip. & l.
3 xxiij. quod in rerum. §. pen. † Prædicta autem non habent locum in agris limitatis, vt. ff. de acquir. rerum domin. l. xvj. in agris, & ff. de flu. l. 1. §. ſi inſula. Quid autem ſint agri limitati, ibidem Iuriſconſultus explanat, hoc eſt, ager captus ab hoſtibus, & diuiſus inter milites, vt ſciretur quid cuiq; datum eſſet, quod veniſſet, & quod in publico relictum eſſet. d. l. in agris, in fine. Si ergo Princeps vnum integrum territorium vni aſsignaret, non erit ager limitatus, vt hic patet, quia non eſt diuiſus. Et hoc vult text. in d. l. in agris. Dum dicit, quòd ſi ager totus apud rempubl. retinetur,
4 non eſt ager limitatus. † Sed ſi vnum Territorium Princeps inter
b plures diuidit, b tunc agri limitati ſunt, nec ius alluuionis habent. d. l. in agris, & de flum. l. 1. §. ſi inſula. Ratio huius eſſe poteſt quia poſtquam Princeps limitatè decidit, vult, quòd ſemper limitatè poſsideatur, vt ſemper ſciatur quantum habuit beneficio Principis, nec poſsit dici, quòd habuit beneficio fortunæ. Vel dic, quòd ratio eſt; quia flumina loco Cenſitorum habentur, hoc eſt illorum Officialium; qui propter cenſum accipiunt de iure vnius, & dant alteri, ſicut officiales dicti non poſſunt mutare conceſsionem factam per Principem, ita nec flumen, arg. ff. de acquir. rerum domin. l. xxx. Ergo. §. penult. Sed huic rationi contradicit expoſitio Azon. quam facit in Sum. Inſt. de rerum diuiſ. verſic. Nouus autem Alueus, vbi dicit, Flumina habentur loco Cenſitorum, ideſt Iudicum, & Principum, vel iuris autoritate; Ideo non habeat ius alluuionis; quia pro illis prædijs non tenentur ſoluere factiones: Ideo in alio grauantur, vt C. de fun. lim. l. iij. fi. lib. xj. Vel dic non eſſe rationem quærendam, poſtquam habemus determinationem. In agris igitur limitatis non habet locum ius alluuio-
5 nis. † Sed quid, ſi plura Territoria capiantur, & quolibet territorium per ſe integrum diuerſis militibus aſsignetur? Reſpondeo non eſſe agros limitatos, ſicut ſi vni vnum integrum aſsignetur, vt dictum eſt, argum. ff. de verb. obligation. l. xxix. ſcire debemus. ij.
6 reſpon. † Quæro c ſi Territorium, & iuriſdictiones Ciuitatum, &
c Epiſcopatum ſunt diuiſa, & terminata per curſum alicuius flumi-

nis,

nis, an ſicut flumen accipit de iure vnius, & dat alteri iure dominij, ita facit in iure Iuriſdictionis. Et videtur, quòd Iuriſdictiones non mutentur, ſunt enim limitatę à Principe, ergo videntur agri limitati. d. l. xvj. in agris. Et ſic dico, ꝙ hoc non apparet, dicam, quòd iſtæ limitationes ſunt antiquæ, & à tempore; cuius memoria non exiſtit, ergo habentur iure conſtituti per Principem, vt. ff. de aqua quot. & eſti. l. iij. hoc iure. §. ductus aquæ. Et ſic videntur limitati: Sed hæc ratio non eſt ſufficiens. Pone. n. quòd princeps non diuiſit Territoria, vel ſicut diuiſa inuenit, diuiſa ſeruauit, & tunc agri limitati non dicuntur, vt dictum eſt: Vel dicamus, quòd Iuriſdictio non mutatur, quia alluuio in alium ea; quæ ſunt publica, non transfert. argum. l. lxxxviij. Martius. ff. de acquir. rerum domin. Sed huic obſtat quod ſupradictum eſt ſuper verbo, noſtro, quia ea; quæ ſunt publica, hoc eſt, ciuitatis, in vſu publico ius allu-
7 uionis habent; cuius gratia videndum eſt, † an iuriſdictiones ſint iuris publici. Et conſtat, quòd ſic, vt. ff. de iuſt. & iur. l. 1. §. Huius ſtudij. ibi, Magiſtratibus, &c. Secundò videndum eſt, qualiter iuriſdictiones ſint iuris publici, an tanquam ea; quæ ſunt in vſu publico, an tanquam ea; quæ ſunt ciuitatis, vt priuatus poſsidet. Ad quod ſciendum eſt, quòd ſicut pater, & filius: Dominus, & ſeruus ſunt correlatiua, ita iuriſdictio eſt quædam relatio dominij in ſubditos: Et ſicut pater habet ius in filium, ita filius contra patrem habet quędam iura petendi alimenta, & ſimilia; ita in iuriſdictione ſubditi habent quoddam ius petendi iuriſdictionem à ſuperiore; & ſi ille denegat, delinquit, & punitur, vt in Authentica, vt differ. iud. §. ſi tamen. & ff. & C. de magi. conueni. cum ſim. & iſtud eſt iuris publici, tanquam ea; quæ ſunt in vſu publico. Quilibet enim poteſt à magiſtratu iuſtitiam petere, vt dicta l. prima. §. Huius ſtudij. de iuſtitia, & iure. Alio modo conſideratur iuriſdictio, prout eſt in ipſo Magiſtratu, Ciuitate, Comite, vel Barone, & iſto modo iuriſdictio eſt iuris publici, eo modo; quo ſunt ea; quę ciuitas poſsidet, vt priuatus, quod patet, quia non quilibet de ciuitate vtitur, ſed ſolùm cui Reſpubl. permiſerit, & ea; quæ inde percipiantur, vt mulctæ, pęnæ, banna, & ſimilia ipſius ciuitatis, vel dominij ſunt tanquam priuata, vt. ff. ne quid in loco pu-
8 blic. l. ij. §. Hoc interdictum, ſecundo. Item videndum eſt, † earum

C 2 iuriſdictio

iuriſdictio competat cuilibet ciuitati, vel Domino, & in ipſo flumimine vſque ad medium ipſius fluminis terminantis. Et reſpondeo, quòd ſic: quia omnia; quæ ſunt in confinio, ſunt communia eorum; qui ab vtraq; parte poſsident, vt l.xix. arbor.ff.communi diuid.& de acqua plu. arcend. l.ij. §. Præterea. Et de acquir. rerum dom. l. vij. adeo. §. fin. Et ſic de omni eo, quod commiſcetur in ipſo flumine, quilibet habet iuriſdictionem vſq; ad medium
9 fluminis. †His præmiſsis in quæſtione propoſita, cum in ipſo flumine, & ſolo ipſius ciuitatis domino, vel alterius loci domino, vel Epiſcopo competit ius Iuriſdictionis, tanquam ius priuatum, & ſic
* tanquam ad hoc flumen eſt priuati iuris, * dicendum eſt indubitanter, quòd per alluuionem, hoc eſt per additionem; quæ fiat à flumine, non adijcitur, vel detrahitur iuriſdictioni, ſicut ſupradictum eſt de lacu, vt. ff. de contrahen.empt.l.lxix. Rutilia polla.de aqua plu.arcen.l.xxiij.Vicinus.§.fi.de acquir.rerum domin.l. xij. lacus. argum.ff. de aqua quotid.& eſtiu. l.iij.hoc iure.§.ſi aquam. Sed facilis eſt ſolutio, ſi benè inſpiciatur.

ADDITIONES.

a ¶ SED cum hoc. De dictis per Bart. hîc vide plenè per Alex. in l. 1. in prin. ff. de acquir.poſ.& dom.Iaſ.in l.iij.incip. poſsideri. de acquir.poſſ.Tho.Dip.

b ¶ DIVIDIT. Vide alexand. plenè in l.Cætera, in prin.ff.de leg. 1.Vbi plenè examinat doct: Bart. hîc, & vide Bart. Soci.in conſil. clxxxj. incip. Viſis capitulis. Thom.

c ¶ QVAERO. ſi territorium. Adde Barthol. Veronen. in ſuo tract. de ſeruit. in Rubr. de flum. priuato. Et Io. de Platea.in l.fi.in fin.C.de fun.limitroph. lib.xj. Et apoſtil. Franc.de Curte.in lib. 1. in Addit. Alex. incip. conſertur. ff.de iuriſd. omnium iud: & plenè in conſil.lxvj. Thom.

* ¶ DICENDVM. Addetu, quòd contra hanc opinionem Bart. quam tenet Baldus in Rubr. ff. de rerum diuiſ. verſ. ſed vlterius quæritur, & in c. 1. §. ſi quis de manſo. de controuer.inueſtit. Et Ang. Ant. & Io. Fab. in. §. Præterea, Inſtit. de rerum diuiſ. conſuluit do. meus Barthol. Socin.in conſilio; quod incipit: Dominus labia mea aperiat, Et ſpiritus ſanctus illuminet intellectum meum, preſens conſultatio pulchra eſt, & ſubtilis; in qua eleganter, & ſubtiliter, quod non habetur in impreſsis, & ita conſuluit collegium Papienſe, quod conſilium eſt inter conſilia Fran. Curtij conſ.lvj. Et etiam Ludou.Bolognin. in conſil. xiij. & latum conſilium. Vide etiam per Corneum conſilio cclxxvij.vol.iij.

1 *Intelligere non comprehenditur per viſum.*

2 *Teſtis deponens per verbum intellexit, non probat, niſi exponatur, ideſt vidit.*
3 *Alluuio probatur per teſtes deponentes, quòd vider nt minutatim incrementum allatum.*
4 *Confines reperti fracti in domo præſumuntur fracti ab eo; qui remanſit ad cuſtodiam.*
5 *Factum in conſilio præſumitur relatum ab eo ſolo; qui exiuit.*

Per alluuionem autem id videtur adijci; quod ita paulatim adijcitur, vt intelligere non poſsimus, quantum quoquo momento temporis adijciatur. Iſta verba ſunt legis vij. Adeo. §. Præterea, verſic. per alluuionem. ff. de acquir. rerum domin. Super verbo, momento temporis gloſ. in verbo. momento temporis ſic ait. Nam & ſi tota die ſigas intuitum, imbecilhtas viſus tam ſubtilia incrementa perpendere non poteſt, vt in cucurbita oſtendi poteſt. Vnde dicitur latens incrementum, vt Inſtit. eod. §. Præterea. Iſta ſunt verba Azo. in ſumma Inſtit. de rerum diuiſ. verſic. per alluuionem.
1 Et aduertendum eſt, † quòd illud; quod tex. dat intelligere, gloſ. intelligit, id eſt per viſum comprehendi non poteſt, & meritò. Vt enim naturales dicunt, vna eſt virtus intellectiua; quæ intelligit, & hæc eadem in homine, mediante organo oculorum videt, & per aurem audit, & ſic de ſimilibus: Hæc autem expoſitio licèt verbis legiſlatoris congrua ſit: in dicto alicuius teſtis congrua non eſſet; qui de eo debet deponere, quod ſimpliciter ſenſu corporis percipit, vt. ff. de teſta. l. xx. qui teſtamento. §. fin. C. de teſtibus. l. xiiij. teſtium, & not. per Inno. extra de teſt. c. in nomine, & in c. cum
2 cauſam. † Si igitur diceret teſtis aliquid eſſe, quod ſic fieri intellexit, non probaret, niſi exponeretur intellexit, ideſt vidit, quia potuit per alium modum ad hunc intellectum peruenire; de quo mo-
3 do interrogetur. Sed hîc meritò occurrit dubitatio. † Si. n. hæc alluuio non poteſt per ſenſum corporis comprehendi: Ergo quid ſit alluuio per teſtes non poterit probari. Dico autem, quòd benè poteſt videri, quòd flumen addit, ſed non quantum quoquo momento, ſicut in puero excreſcenti videmus. Dico etiam, quòd ex diuiſione loci poſt incrementum allatum poteſt videri, & per vi-

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

ſum comprehendi, quod per alluuionem eſt factum. Expoſitione enim facta de terra addita, hoc manifeſte per omne comprehenditur, quod minutatim factum eſt: & quod à flumine factum eſt, quod per alium fieri impoſsibile eſſet: Vnde puto teſtem probare; qui diceret, quòd ipſe vidit minutatim incrementum allatum, & vidit, quòd eſt alluuio addita à flumine minutatim. Idem puto in quacunque materia contingere, vt ſi ſit factum aliquid; quod niſi ab vno fieri poterit, quòd apta ſit probatio illum feciſſe.
5 † Quid enim ſi per certam horam vnus ad domus cuſtodiam ſit dimiſſus, conſtatq; nullùm alium ingreſſum eſſe, & confines; qui clauſi dimiſsi erant, fracti reperiantur? procul dubio ille; qui re-
6 manſit, fecit. † Et quid, ſi plures erant in conſilio ſuper arduis conſtituti, & conſtat neminem exiuiſſe, vel cum alio locutum fuiſſe, vno excepto, & reperitur negotium eſſe ſcitum, & propalatum? tunc procul dubio ab illo ſolo exeunte de conſilio, vel cum alio loquente factum eſt, cum ab alio fieri ſit impoſsibile, ſicut hîc impoſsibile eſt ab alio additum, quàm à flumine.

1 *Vis in ſingulari pro potentia, pro violentia, item pro neceſsitate, & etiam pro poteſtate ponitur.*

2 *Vires in plurali denotant effectum, ſeu efficaciam, & potentiam corporis.*

Quòd ſi vis fluminis, Hîc tractare incipit de incremento non per alluuionem, hoc eſt, non paulatim, & latenter: Sed manifeſtè, & palam. Ait ergo vis fluminis, ideſt potentia fluminis.
1 † Multa enim ſignificat hæc dictio vis. Quandoq; ponitur per potentia, vt hîc; & in vulgari dicimus, talis homo habet magnam vim, hoc eſt magnam potentiam, quod non intelligitur de corporali: ſed de ea; quam contingit ex multitudine amicorum, vel ſubditorum, vel diuitiarum. Quandoquè pro violentia, vt. ff. de eo, quod metus cauſa. l. ij. & l. xiij. extat. n. cum ſimil. Quandoq; pro neceſsitate, vt. ff. de ſtatu homi. l. iiij. libertas, & quod notat. ibi, niſi vi &c. Et dicimus in vulgari, ego facio hoc vi, ideſt neceſſitate cogente. facit. C. de reſcin. vend. l. xij. non idcirco minus. Item accipitur pro poteſtate, vt. ff. de tutel. l. 1. in princ. & Inſtit.

de tut. in prin. Et iſtis caſibus declinatur tantum in ſingulari per
2 omnes caſus, plurali non vtitur. † Reperitur tamen vires in plurali, & iſtud non habet ſingulare, & interdum ponitur pro effectu, ſeu efficacia, vt iſta ſtipulatio habet vires, vt. ff. de verborum obligationibus. l. ſtipulatio iſta. §. Hi, qui. in fin. Ponitur etiam vires, id eſt virtutes, vt ait Cato. Herbarum vires, &c. Ponitur etiam pro potentia corporis, vt ille homo habet magnas vires. Reperitur etiam iſtud aduerbium vix; cuius ſignificatio ponitur. ff. de iudic. l. iij. vix, & ad Velleia. l. xix. tutor, cum ſimilibus.

Partem aliquam de tuo prædio detraxerit,

Vt igitur hæc pars locum habeat, oportet conſtare, quòd pars illa; quam flumen prædio meo applicuit, ex tuo prædio fuerit. Si verò cuius fuerit, ignoretur, tunc ſtatim quod terræ meæ applicaretur, meum eſſet, vt ſupra in principio dictum eſt, & etiam ſuper verbo, adiecit.

1 *Applicare idem eſt, quod apponere.*

2 *Adijcere fundo dicitur quod inuiſibiliter fit, applicare quod viſibiliter, & palàm.*

3 *Cruſta agri tui; quæ applicatur prædio meo, quando poſſit à te vendicari.*

4 *Cruſta agri tui applicata prædio meo, & ita quòd inſeparabiliter vniatur, efficitur mea.*

Et prædio meo attulerit, &c.

Inſtit. de rerum diuiſione. §. Quòd ſi vis: vbi idem eſt textus, & di-
1 citur, † applicauerit, quod exponit gloſſ. in d. §. Quòd ſi vis, in verbo appulerit, id eſt appoſuerit, & ſubijcit; puta cruſtam terræ fortè vineatæ, & arboratæ. Ita dicit gloſſ. ſecundum hoc differt hæc pars à præcedenti, quia ibi adiecit à latere, hîc ſuppoſuit: licèt hoc iſi ſe verum ſit, tamen non puto curandum: ſiue enim à latere, ſiue ſuper fundo talem cruſtam poſuerit, idem iuris eſt.
2 † Differt ergo, quòd in præcedenti parte adiecit inuiſibiliter; hîc

verô

verò viſibiliter,& palam. Quid autem ſit hoc; quod dicit appulerit, ſeu applicuerit, aduertendum eſt. Poteſt autem hoc eſſe ſine vnione rei, quæ applicatur. Dicimus enim nauem ad portum applicaſſe, vel applicuiſſe, non tamen vnitur portui. Et ſic hoc
3 modo † cruſta agri tui; quæ prædio meo applicatur, ſine dubio tua manet, vt hîc,& à te poterit vendicari, vt ff. de dam.infec.l.ix.
4 hoc amplius.§.primo. † Quandoque cruſta agri tui meo prædio applicatur aliqua leui vnione, vel quòd poteſt de facili reparari, & tunc idem. Ideo dicit textus, palam eſt tuam rem permanere, vt hîc. Rarò enim terra poteſt apponi ſuper terram, quin aliqualis applicatio, & vnio fiat: Et ideo hæc lex notabiliter requirit, quòd arbores radices emmiſerint,vt infra videbimus,quando cruſta agri tui meo prædio applicatur, ita quòd inſeparabiliter vnitur, tunc prædij mei efficitur, vt infra dicetur.

1 *Cruſta applicata fundo meo, intra quantum tempus dicatur vnita cum meo, & mihi acquiſita.*

2 *Impoſitum fundo meo, fundo meo acquiritur, & additum per alluuionem mihi acquiritur.*

3 *Arbor mea impoſita tuo fundo, etiam ſi ibi coaluerit, petitur actione in factum.*

4 *Cruſta applicata fundo meo, poſtquam fuerit vnita vendicari non poteſt.*

Arbor antequam coaluerit vendicatur à Domino.

Cruſta antequam ſit vnita, poteſt agi contra Dominum, vel vt illam tollat, vel vt illam pro derelicto habeat.

Planè ſi longiori tēpore, &c. Eandem materiam proſequitur, quando ab initio cruſta in meum agrum, vel fundum tranſlata eſt ſine vnione. Si enim ab initio fuerit vnita, vt multum cum terra agri mei vnita ſit, ita quòd nec diſcerni, nec ſeparari poteſt, aliàs poſſeſsio mea non eſſet, vt d.l.ix hoc amplius. §. 1. de damn. infec. Sed quando ab initio ſic vnita non eſſet, tunc ex poſt facto fieri poteſt vnio, & vniri poteſt; quod
1 ſi fiat, tunc efficitur mea. † Hoc autem qualiter fiat, vnum exemplum ponitur, ſi longiori tempore fundo meo hæſerit, quod vt hîc

in gloſſ. 1. in verbo, longiore tempore, dicitur, quidam exponebant x. vel xx. an. quod gloſſ. reprehendit. Sufficit enim quod tanto tempore ſtet, quòd coaleſcat arbor in terra, vel ſi fortè cruſta non habeat arbores, ſufficit ſi tãto tempore ſteterit, ꝙ ſi ibi arbores eſſent, coaluiſſent, ex curſu enim tanti temporis præſumitur facta vnio terræ, & hæc eſt mens huius literæ. Puto etiam, quòd ſi intra modicum tempus illa cruſta propter pluuiam ſit dirupta, & cum terra agri mei vnita ſit; quòd ſtatim ſit effecta mea. arg. ff. de glan. legend. l. 1. & d. l. ix. hoc amplius. §. 1. Ex eo enim tempore;
2 quo cum terra vnitur, fundo meo dicitur acquiſita. † Et aduertendum eſt, quòd ſupra in acquiſitione; quæ fit per alluuionem, dictum eſt, quòd acquiritur nobis: hîc verò dicitur, quòd acquiritur fundo, quod verum eſt; pro vt hîc gloſſ. intelligit, quia loquitur de eo; quod ſupponitur, quòd ipſi fundo acquiritur. Illud verò, quod fundo adijcitur, poteſt domini deſtinatione poſsideri, vt fundus ſeparatus à primo, & ſic magis perſonæ, quàm rei dicitur acquiri. Sed intelligendo, quòd hîc etiam per extenſum non eſt ius, quòd ſiue acquiratur nobis, ſiue fundo noſtro idem eſt, ab initio enim fundo acquiritur, licèt poſſumus poſtea ſeperatim poſsi-
3 dere deſtinatione noſtra. † Cum autem arbor coaluerit, an vendicari poſsit, glo. tenet, quòd poſsit peti actione in factum: Et
4 hæc de arbore. † Ipſa autem terra poſtquam vnita eſt, peti non poteſt: d. l. ix. hoc amplius. §. ita demum. de damno infecto: Antequam autem coaluerit, ipſe dominus poteſt vendicare, dum tamen de damno infecto caueat, vt d. l. ix. hoc amplius. §. fin. Ego autem, in cuius præiudicium delata eſt cruſta, poſſum agere contra dominum, vt ipſam tollat, vel pro derelicto habeat, vt l. vij. Prætor ait. §. fin. ff. de damn. infecto. Poſtquam verò vnita eſt, hoc facere non poſſum, vt dicta lege ix. hoc amplius. §. Alfenus, verſ. Sed nec ego.

Ad figuras nunc veniamus.

PROPOSITIONES, ET FIGVRATAE DEMONSTRATIONES. PRO ALLVVIONVM DIVISIONIBVS.

QVia circa diuiſiónes,eorum quæ per alluuionem adijciuntur, quæſtiones plures vidi, quarum doctrinam dare impoſsibilæ arbitror, niſi res inſpectione oculorum inſpiciatur; Ideo figuras ad oculum demonſtrantes inſerui; per quas illa ſola docere intendo; quæ communiter ignorantur, & in hoc vtar aliquibus concluſionibus geometricis: Nec hoc quis arbitretur incongruum, quia omnis ſcientia ancillatur huic: Eſt enim Architectica de alijs cunctis diſponens, vt dicit Ariſt. 1. Ethicorum. Sciendum eſt igitur, quòd inter eos; qui ex vna parte fluminis prædia poſsident, id quod per alluuionem adijcitur, vel quoquomodo,ſcilicet dimittendo Inſulam, vel Alueum, commune eſt pro diuiſo pro modo latitudinis; quæ latitudo propè ripam ſit, vt in. l. vij. Adeo. §. Inſula: Hoc autem fit ducendo lineam per directum, per illam partem, quæ adiecta eſt per alluuionem, ſeu per Inſulam dimittendo Alueum.

PRAEMISSVM I. FIGVRA I.

AD oſtendendum igitur, quæ ſit linea recta per directum ducta, facta eſt iſta figura. Sed an linea ſit recta, quæro tribus modis. Primò, an linea ſit recta ſecundum ſe, & de hoc in figura. Secundò, an linea ſit recta reſpectu alterius lineæ; ſupra quam cadit. Tertiò, an linea ſit recta reſpectu alterius puncti; qui eſt in angulo duarum linearum; ideſt an rectè ſecet angulum per medium: De quolibet videamus. De primo dico, quòd linea recta ſecundum ſe, eſt ab vno puncto ad alium breuiſsima extenſio, vt patet in prima linea ſupra poſita; vbi ſunt

duo puncti a. b. Nam ſi extendatur prima linea ab vno puncto ad alium; illa linea erit recta, & ſi vnum filum tangens illos duos punctos extenderetur in infinitum; tota linea erit recta, vt patet ad ſenſum, & figura demonſtrat. Item ſciendum eſt, quòd ſi fieret aliqua linea ſuper duos punctos æquidiſtantes à primis, vt c. d. æquè erit linea recta : Et ſi in infinitum illæ duæ lineæ extenderentur, nequaquàm iungerentur, vt ex figura patet ad ſenſum. Sed ſi fierent duo puncti, non ęquè diſtantes à primis, ſed vnus eſſet magis propinquus primę lineæ, alius magis remotus, vt eſt e. & f. Tunc protrahendo li-

neam, linea non eſt recta ſecundùm ſe, vt pcedens: nam punctus e. eſt magis remotus à linea c. d. quàm punctus f. & tandem protrahendo illas duas lineas, neceſſe eſt eas ſimul iungi : Si verò ſecundus punctus eſſet remotus, vt in linea g. h. (conſtat enim, quod punctus g. eſt magis propinquus pręcedenti lineæ, & punctus h. eſt magis remotus) tunc quantò magis iſtæ duæ lineæ extenduntur, magis elongantur, vt patet ad ſenſum. Et prædicta ſunt multum notoria in geometria, vt patet primo lib. Euclidis.

PRAEMISSVM II. FIG. II.

HAE c figura facta eſt ad oſtendendum quomodo poſita vna linea recta ſuper aliquo puncto ipſius linee alia linea recta perpendiculariter, & rectè cadat; quod cognoſcitur, quia quando ſuper vnam lineam rectam alia rectè, & perpendiculariter cadit, tunc vterq; angulus rectus erit. Sed ſi non caderet rectè,

& perpendiculariter, tunc vnus angulus erit acutus,alius apertus erit, & latus, quaſi obtuſum oſtendat; Exemplum primi dicti. Sit poſita linea a b. & in ea ponatur punctus d. ſuper illo ducatur perpendicula riter linea c. d. tunc vterq; angulus erit rectus & æqualis. Exemplum ſecũdi dicti. Sit poſita linea e f. punctus in ea. g. poſitus, ſuper illo du catur linea non rectè, neq; perpendiculariter. vt ſi flectatur verſus punctum f. & ſit linea g. h. Tunc angulus eſt acutus in illa parte; qua flectetur, & ab alia parte erit obtuſus. Sed dubitatur, ſi ponatur

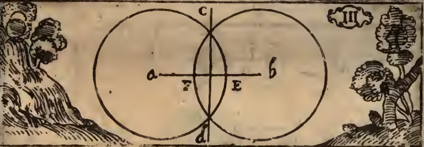

linea k l. & in ea punctus m. & ducatur ſuper illam lineam linea m. n. quæ in nullam partem flectatur, & tamen in aſpectu non videa tur linea recta, quid erit? Reſpondeo verè eſt linea recta prima k l. & alia m. n. ſuper ea rectè cadit, ſi conſideretur ſecundùm ſe, non autem ſi conſideretur reſpectu quadraturæ iſtius cartæ; ſuper qua de- ſcribitur: ſed ad iſtud nullus eſt habendus reſpectus, ſed ſolùm ad li- neam poſitam, & ad illam; quæ ſupra eam ducitur; & hoc eſt vtile ſcire ad multa; quæ infra dicentur.

PRAEMISSVM III. FIG. III.
PROBLEMA I.

QVIA in diuiſione; de qua tractaturi ſumus, ſępè acci dit diuiſiones fieri per medium: Ideo ad hoc docen dum, & demonſtrandum facta eſt iſta figura. Pona- tur ergo linea recta a b. quam volumus diuidere per medium, itaquòd in ipſo libro poſsit cuique de- monſtrari. Primò ponam pedem circini in puncto a. & deſcribam circulum vltra medium lineæ, vt oſtendit circulus ru-

beus C E D, deinde ponam pedem circini in puncto b. & ſupra eum faciam circulum æqualem primo, vt oſtendit circulus azureus c F d. qui duo circuli ſe ſe proſcindunt in duobus locis, c, & D, vt apparet. Ducam igitur lineam rectam ab vno dictorum punctorum, vbi circuli ſe proſcindunt, ad alium, vt oſtendit linea c d. Dico q̃ hæc linea diuidit lineam a b. datam per medium, vt apparet, & probatur ſic. Si ab æqualibus æqualia adimas, ea, quę remanent, ſunt ęqualia, vt dicit Euclides. Sed æqualis diſtantia eſt à puncto a. vſq; ad circunferentiam C E D circuli rubei, qualis eſt à puncto b. ad circunferentiam C F D, circuli azurei, & per lineam c d. æqualiter adimitur ab vtraq; parte hæc diſtantia: Ergo patet, quòd illud, quod remanet de linea a b. ab vtraque parte, eſt æquale, videlicet A F, ad B E, Et ſic linea c d. eam ſecat per medium. Item ex prædicta figura apparet alia demonſtratio, videlicet q̃ ſi inter a b, non eſſet linea ducta, ſed eſſet ſpatium,

quod inter duo puncta A. & B. debet diuidi iure proximitatis: quòd dicta linea c d. diuidit dictum ſpatium directò per medium, ita q̃ quicquid eſt ſupra, eſt magis propinquum a. & quicquid eſt infra, eſt magis propinquum b. etiam ſi linea c d. extendatur in infinitum. Apparet etiam ex dicta figura alia demonſtratio, videlicet quòd ſupra vnam lineam, vel baſim rectam duæ lineæ circulorum æqualium ſe proſcindunt, & à puncto vbi ſe proſcindunt, ſi ducatur linea ad punctum, qui eſt in medio dictæ lineæ, vel baſis, illa linea perpendiculariter cadit, & facit angulũ rectum ab vtraq; parte, vt patet ad oculum, & probatur ex præcedentibus. Quòd ſi dicta linea diuidit ſpatium per medium, apparet, quòd non flectitur verſus aliquam partium, &

ſic facit angulum rectum ab vtraque parte. Et iſta ſunt multum neceſſaria ad cognitionem ſequentium.

PRAEMISSVM IIII. PROBLEMA II. } FIG. IIII.

FIGVRA iſta eſt facta ad oſtendendum qualiter poſita vna linea recta, & puncto in ea poſito, ſupra illum punctum alia linea recta, & perpendiculariter ducatur, ſicut ex his, quę poſita ſunt, de neceſsitate concluditur. Sit igitur linea poſita a b. & in ea poſitus punctus c. ſupra quem volo aliam lineam directam perpendiculariter ducere, faciam igitur ab vtraque parte illius puncti. C. duos punctos d. e. æquè diſtantes, deinde aſſumam duas æquales lineas cum duabus virgulis, vel cordulis, & vnam ponam ſuper puncto d. aliam ſuper puncto e, & ambas coniungam per modum Trianguli in puncto f. Poſtea ducam lineam à puncto c. poſito

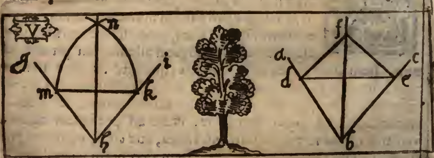
vſque ad punctum f. Dico igitur, ꝙ illa linea rectè, atq; perpendiculariter cadit ſupra lineam datam in puncto dato, vt hîc oculus oſtendit, quia facit angulum rectum ab vtraq; parte, & ꝓbatur in lib. Euclidis. Vel breuius ſic. Data ſit linea g h. in ea ponatur punctus. l. ſupra quem volo rectè, & perpendiculariter lineam ducere: faciam duos punctos æquè diſtantes à puncto dato, vt k. m. deinde ponam pedem circini in puncto k. & extendam vſq; ad punctum m. Et voluam illum verſus partem; quam volo illam lineam ducere. Deinde ponam pedem circini in puncto m. & extendam vſq; ad punctum k. & ſimili modo voluam; ſequitur, ꝙ illæ lineæ circulares ſe inuicem ſeca-

bunt

bunt in puncto n. Dico igitur, quòd ſi à puncto l, dato ducatur linea ad punctum n. perpendiculariter, & rectè cadit ſupra dictum punctum l, eadem ratione, qua ſupra probatum eſt in præcedenti figura. Quandoquidem ſupra vnam baſim rectam duæ lineæ circulorum ęqualium ſe proſcindunt, & à pũcto vbi ſe proſcindũt ducitur linea ad punctũ, qui eſt in medio baſis, & ſuper illos duos punctos linea in infinitum producta, ſemper rectè cadit, vt patet ex his, quæ dixi ſupra in prima figura. Hoc etiam patet ex his, quæ dicta ſunt, quia dicta linea cadens ab vtraquè parte facit angulum rectum.

PRAEMISSVM V. FIG. V.

FIGVRA iſta eſt facta ad deſignandum caſum tertium, quod in prima fuit quæſitum, ſcilicèt ſi ponatur vnus punctus in angulo duarum linearum, & ſupra illũ velim ducere lineam rectam, ſeu perpendiculariter, qualiter fiat, quod docet hæc figura. Ponantur ergo, duę lineæ, ſcilicet a b. & b c. quæ conueniunt in vno puncto B. & ibi faciant angulum, cuiuſcunque conditionis ſit ille angulus, & ſuper illum punctum volo ducere lineam rectam: Faciam igitur ab vtraq; parte anguli b, in illis lineis punctum, ſcilicet d, & e, & ductis lineis d f, & e f, æqualibus eo modo; quo ſupra, & ſe tangen-

tibus in puncto f. Dico, ꝙ ſi ducatur linea à puncto f, vſq; ad punctũ b, quòd illa linea rectè, & perpendiculariter cadit ſuper b. quod pater, quia ſi ducatur alia linea recta à puncto d, ad punctum e, illa ſecatur per medium, & ibi ſunt quatuor anguli recti, vt probatur in

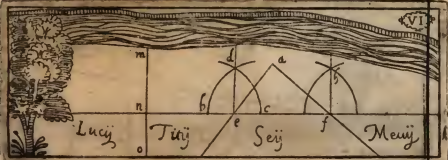
lib. Euclidis. Propterea in ipſo angulo b. ſunt duo anguli æquales. Vel ſi vis aliter probare, & operari, ponas duas lineas g h, & h i, quæ conueniant in puncto h, ſupra quem vis ducere lineam rectam, faciam ab vtraque parte in illis lineis punctum k. & m. æquidiſtantem à puncto h. Deinde ponam pedem circini in puncto k. & alium extendam vſque ad n. & voluam ſupra, verſus illam partem, ſuper quam volo ducere lineam, deinde ponam pedem circini in puncto m; & alium extendam vſque ad punctum k, & voluam ſimili modo. Tunc illæ duæ lineæ circulares ſe proſcindunt in puncto n. Ducatur ergo linea recta à puncto h, vſque ad punctum n, Dico, quòd illa rectè, & perpendiculatur cadit ſupra punctum h, eadem ratione; qua præcedens: Et ſi ducatur alia linea recta à puncto k, vſque ad punctum m. illa ſecatur per medium per lineam n h, & erunt ibi quatuor anguli recti: & in puncto h, ſimiliter ſiunt duo anguli æquales. His præmiſsis ad euidentiam, nunc ad propoſitum veniamus, ponendo ripas, prædia, & alluuiones.

PROPOSITIO I. FIG. VI.

AD euidentiam dicendorum præmitto, quòd flumen diſegnabitur per colorem azureum, & caput fluminis erit ab illa parte, à qua erit caput alicuius animalis, & verſus illam partem fluent prædiorum ripę per colorem nigrum. Illud, quod eſt medium inter prædia, & flumen, intelligatur alluuio, ſeu per alluuionem. Item lineæ rubeæ factæ ſunt illæ; quæ verè diuidunt alluuionem. Lineæ flauæ, ſiue croceæ factæ ſunt cauſa demonſtrationis, vel diſputationis: & ſi quandoque fieret aliqua linea azurea, in ipſa figura declarabitur ad quem finem fiat. Nunc ad præſentem figuram veniamus, & aduertendum eſt, quòd linea, quæ eſt ripa omnium prædiorum, eſt recta omni rectitudine. Item duo prædia paria habent confinia directa, adeo quòd linea diuidens prædia, cadit directè in lineam ripæ; quod patet, quia ab vtraque parte facit angulum rectum. In iſtis duobus prædijs diuiſio eſt clara, quia protrahitur linea directò per alluuionem vſq; ad flumen, vt oſtendit linea rubea m n o. & illa linea eſt directa reſpectu ripæ, & directè coniungitur cum ripa

diuidente

diuidente prædia. Videndum eſt de ripa, quæ eſt inter prędia Titij, & prædia Seij, & inter prędia Seij, & prædia Meuij, in illis eſt dubium: Nam lineæ diuidentes prædia, licèt ſint directæ in ſe, non tamen cadunt directè in illam lineam; quæ eſt ripa, vt patet, quia ab vna perficiunt angulum acutum, ab alia obtuſum. Si igitur ducerem per alluuionem lineam ſecundum rectitudinem lineæ, non iret vſque ad flumen, ſed iungeretur in puncto a. Vt oſtendunt lineæ zalę A E, & A F, & ſic prædium Seij; quod eſt maioris latitudinis iuxta ripam, haberet minus de alluuione, nec protenderetur vſque ad flumen. Dicendum eſt ergo, quòd lineæ confinium diuidentes confi-

nia, nullatenus attendendæ ſunt: Quoniam in dicta lege adeo. §. Inſula. in fine. ff. de acquir. rer. dom. dicitur pro modo latitudinis; quę latitudo propè ripam ſit. Si ergo fiat diuiſio conſideretur linea, quæ eſt ripa, & conſideretur linea, vbi cadit linea diuidens confinia, & ibi aſſumatur vnus punctus E, indiuiſibilis, vt oſtendunt lineæ nigræ, & ab vtraq; parte illius puncti, fiant duo puncti æquè diſtantes b. c. & ponatur pes circini in puncto b, & extendatur ad punctum c. & voluatur verſus alluuionem: & poſtea ponatur in puncto c, & extendatur ad punctum b, & ſimili modo verſus alluuionem, quæ duæ lineæ reuolutæ ſe proſcindent in puncto d. Deinde ducatur linea recta à puncto e, vſq; ad punctum d, & protrahatur vſq; ad flumen, vt oſtendit linea rubea D E; Dico igitur, quòd illa rectè cadit ſupra lineam; quæ eſt ripa, vt probatum eſt ſupra in tertia figura, & eſt recta à puncto d, vſq; ad lineam aſſumptam, & quantuncunq; vltra protrahetur, recta erit, vt dictum eſt ſupra in prima figura. Et ſi-

milis diuiſio eſt inter Seium, & Meuium, vt lineæ ductæ oſtendunt.

PROPOSITIO II. FIG. VII.

Hæc figura habet lineam ripæ vniformem; & cum tractetur de alluuionis diuiſione, omnes ruſtici protrahunt lineam ſecundum quòd oſtendit linea flaua A B C, ducta ſecundum rectitudinem lineæ diuidentis prædia: Sed hanc diuiſionem ruſticorum non eſſe bonam apparet, quia linea debet duci recta ſecundum rectitudinem lineæ ripæ, vt ex precedentibus liquet; & ſecundum illam non eſt recta, quod apparet, quia linea flaua

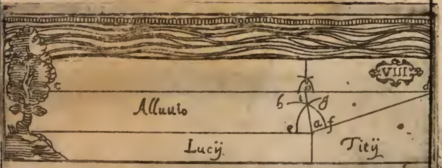

ducta A B C, verſus caput fluminis facit angulum obtuſum E B C, & verſus pedem facit angulum acutum C B F, quod repugnat lineę, quæ dicitur recta. Facienda eſt ergo diuiſio alluuionis, prout oſtendit linea rubea B D, ducta ſupra lineam ripæ, quæ ab vtraq; parte facit angulum rectum, & ſic ipſa rectè cadit perpendiculariter, vt ſupra demonſtratum eſt. Et ſi dicatur, quòd ripæ linea non eſt recta, reſpondeo, imò eſt recta ſecundum ſe, quod conſiderandum eſt: non autem vadit ſecundum rectitudinem lineæ prędiorum; quæ eſt ab alia parte, quod aduertendum non eſt.

PROPOSITIO III. FIG. VIII.

Iſta figura differt à præcedentibus, nam præcedentes habent lineam rectam: hæc verò habet duas lineas in vno puncto; quæ faciunt angulum obtuſum, ſcilicet in illo puncto A, vbi ſunt fines inter Lucium, & Titium. Dico igitur, quòd

ad diuidendum alluuionem inter dicta duo prædia, debet duci linea, vt oſtendit linea rubea A B, ducta vſque ad lineam azuream C D, & quòd linea A B, cadat rectè, probatur; quia factis duobus punctis E, F, ęquè diſtantibus, & duabus lineis circularibus E G, F H, ductis ſuper eis, vt oſtendunt lineæ croceæ, & ab illo puncto I vbi ſe interſecant vſq; ad punctum A, datum, ducta linea A I B,

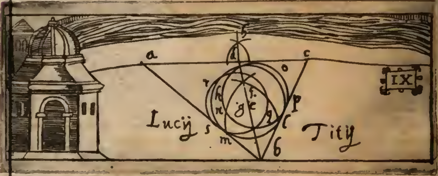

illa linea cadit perpendiculariter. vt demonſtratum eſt ſupra in quarta figura. Hoc etiam probatur ratione propinquitatis, vt dicetur in ſequenti figura. Illud verò, quod eſt ſupra lineam C D, azuream, debęt diuidi, ac ſi ripa eſſet recta, vt illa linea azurea C D, oſtendit; Nam quod iuris eſt in eo, quod prædio primo adijcitur, idem eſt in eo, quod ipſi addito adijcitur, vt. ff. de acquir. rer. dom. l. Inſula. Sed ſi ab initio ripa habuiſſet illam rectitudinem, illo modo facta fuiſſet diuiſio, vt ſupra in ſexta figura. Hoc in ſequenti figura rectius, & clarius demonſtrabitur.

PROPOSITIO IIII. FIG. IX.

AD euidentiam iſtius figuræ præmitto, quòd flumen addit quandoq; ita, quòd ripæ ſunt ab vtraq; parte eius ſicut facit flumen per alluuionem poſitum, & tunc illud dimiſſum debet eſſe commune inter eos, qui ſunt ab vtraq; parte propinqui, vt. ff. de acquir. rer. dom. l. adeo. §. Inſula, & §. quòd ſi toto: Quandoq; illud, quod dimittitur, habet ripam tantum ab vna parte,

& tunc debet diuidi inter eos, qui ab eadem parte prædia poſsident per lineam indirectum ductam, vt. ff. de aquir. rer. dom. l. inter eos, vt ſupra dictum eſt. Et aduertendum, quòd licèt iura loquantur; quando ripa eſt ab vtraque parte fluminis, eadem tamen ratio eſt, quum ab vno latere fluminis ſint duæ ripæ, inter quas contineatur relicta alluuio. Hoc præmiſſo, dico quòd hæc figura habet duas lineas rectas, ſcilicet a b, & b c, quæ faciunt vnum angulum in puncto b. Dico igitur, quòd alluuio dimiſſa inter dictas duas lineas habet latera ab vtraq; parte, ideò debet diuidi iure propinquitatis. Illud verò, quod eſt vltra duas lineas, quomodo apparet ex ſe, du-

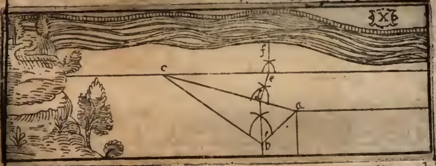
cta linea à puncto a, ad punctum c. habet ſolum ripam ab vna parte, & ideo debet diuidi per directum. Ducatur ergo ſupra punctum b. linea rubea recta b, d; quam apparet eſſe directam ex quinta figura. Tunc dico, quòd quicquid eſt ſupra dictam lineam b, d, verſus caput fluminis, eſt prædij Lucij iure propinquitatis, quod ſic probatur. Ponatur punctus e, in dicta linea rubea b d, & ſupra illum fiat circulus k, l, m, rubeus; qui punctualiter tangat ripam Titij. Dico, quòd ille circulus æqualiter tangit ripam Titij, & Lucij, & ſic illa linea eſt in medio directè: Deinde infra dictam lineã fiat punctus f, & ſuper eum voluatur circulus rubeus N O P, qui punctualiter tangat ripam Titij c b. dico, quòd ille circulus non tangit ripam Lucij, ergo ab illa magis diſtat. Et eodem modo ſupra dictam lineam rubeam fiat punctus g, & ſuper eum deſcribatur alius circulus rubeus Q R S. qui punctualiter tangat ripam Lucij b a. Dico ꝙ non tangit ripam Titij c b: ergo ab illa magis diſtat: Et ſic conclu-

ditur

ditur quòd diuiſio eſt rectè facta. Illud verò; quod eſt ſupra lineam croceam a c. debet diuidi ac ſi tota linea eſſet quædam ripa recta, quod probatur ſic. Quod iuris eſt in eo, quod primo prædio adijcitur, idem iuris eſt in eo, quod ipſi addito adijcitur, vt. ff. de acquir. rer. domin. l. Inſula: Sed ſi ab initio ripa habuiſſet illam rectitudinem, facta fuiſſet diuiſio per lineam d h, vt dictum eſt ſupra in ſexta figura.

PROPOSITIO V. FIG. X.

IN hac figura ſunt duæ lineæ rectæ, ſcilicet a b. & b c. quæ in puncto b. faciunt angulum A B C. Verumtamen linea a b. eſt minor quàm linea b c. Et in hoc differt à præcedenti. Dico igitur ducendam eſſe lineam rectam à puncto a, vſque ad puntum c. vt oſtendit linea crocea A C. Et quicquid eſt intra dictas lineas procul dubio habet ripas ab vtraque parte, & ideo debet diuidi iure proximitatis, vt patet ex præcedentibus. Et ideo du-

catur linea rubea à puncto b. vſque ad lineam a c, croceam in puncto d, diuidens per medium. Illud verò; quod à linea crocea a c, ſupra eſt, habet ripam tantum ab vno latere, & per illam rectitudinem; quam oſtendit linea crocea a c. Et ideo debet diuidi ducendo lineam rectam rubeam à puncto d, vſque ad lineam azuream E c; in puncto e. Illud verò, quod eſt à linea azurea e c; debet diuidi ducendo lineam rectam ſuper illam azuream, ſicut ſi ibi eſſet ripa, & hoc per illam rationem, quod additum addito eſt diuidendum, ſi-

cut

cut additum antiquo prædio, vt dictum eſt in præcedentibus: Et prædicta vera ſunt, ſi proponatur quæſtio ſic ſimpliciter, & per quem modum alluuio àcceſſerit, ſit incertum. Si verò conſtaret, quòd primò addiderit alluuio certam partem, poſtea aliam, tunc declarabitur in ſequenti figura.

PROPOSITIO VI. FIG. XI.

ISTA figura facta eſt ad declarandum illud, quod dictum eſt in precedenti: ſi enim poneretur ſimpliciter totam alluuionem eſſe diuiſſam; qualiter fienda ſit diuiſio, apparet ex dictis in tribus præcedentibus figuris. Sed pone flumen primò per alluuionem dimiſiſſe illam partem, quæ continetur intra lineam rubeam a d g, ductam ſupra prædium Titij, & Lucij: dico ꝙ tota illa alluuio eſſet Lucij, & Titij; quorum prædijs adhęret, & Caius nihil haberet facere ibi. Secunda verò alluuio diuidetur, po-

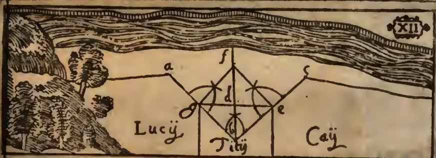

nendo alluuionem primam prò ripa, & ſic inter ipſam, & prædium Caij ducetur linea A E, per medium ſecans ex doctrina data in precedenti. Sed opponitur, quòd de alluuione prima debeatur prædio Caij, nam inter prædia Lucij, Titij, & Caij, ſunt duæ lineæ, quæ faciũt angulum in pũcto a. & ſic pars alluuionis habet duo latera a e, & a d, vt oſtendit linea crocea b c. Ergo illa debet diuidi iure propinquitatis, vt dictum eſt: Sed pars illius alluuionis eſt magis propinqua prædio Caij; quod patet, quia ſi ſuper puncto lineæ A D G, alluuionis primæ poſito in linea rubea A D. ſecata per lineam B C. cro-

ceam, vt in puncto d. fiat circulus; qui tangat punctualiter prædium Titij tantum; occupabit partem de prædio Caij, vt oſtendit circulus azureus A F G. Reſpondeo, hoc, quod alicui accreuerat iure propinquitatis, habet locum, quando illud; de quo acquirendo ageretur, neutrius fundo cohęreret, vt Inſula, quando vni cohęret, & alio non, ſemper illi cedit, cui cohęret, nec attenditur proximitas alterius, vt. ff. de acquir. rerum domin. l. Inſula, in princip.

PROPOSITIO VII. FIG. XII.

FIGVRA iſta facta eſt, vt oſtendatur quòd prædia quædam poſſunt eſſe; quibus de alluuione non debetur vſq; ad flumen, ſed ante intermoritur; Vt ſi alluuio contineatur inter duas lineas, ſcilicet a b, & b c; quæ faciunt angulum in puncto b. qui angulus cadit quaſi in medio prædij Titij. Primò ergo fiat linea rubea diuidens per mediũ, vt linea b F. vt probatum eſt ſupra in octaua figura. Ex quo patet, quòd quicquid eſt ab ea linea ſupra verſus caput fluminis, cedit illi ripæ a b. & quicquid eſt ab

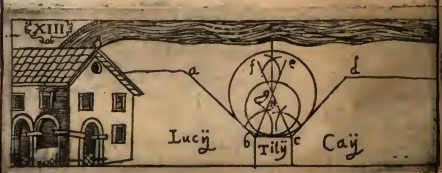

illa linea infra verſus finem fluminis, cedit illi ripæ b c. & hoc ratione propinquitatis, vt dictum eſt; Nec prædium Titij habet diuidere ſuperiori vicino, & inferiori. At ſi bene reſpicias, punctus diuidens prædia cadit in lineis rectis ſecundum ſe, ergo debet diuidi ducendo lineam rectam ſuper eam, vt oſtenſum eſt ſupra in ſeptima figura, ſicut oſtendit linea e f. & linea g f. Et ſic in puncto f. portio contingens agrum Titij finitur, & intermoritur: Si enim tranſiret vltra, vel

ſi linea torqueretur, nec iret recta, vt ſi volueres lineam e f. verſus caput fluminis, vel ſi tranſiret vltra b d f. dares primæ ripæ pluſquam deberes iure proximitatis; quod iura prohibent, quamquàm ponatur per alluuionem ſic ſimpliciter accreuiſſe. Sed ſi poneres, quòd primo accreuiſſet in totum triangulum g b e. prędij Titij vſq; ad lineam croceam e g. tunc deberet fieri diuiſio, vt in ſeq. figura.

PROPOSITIO VIII. FIG. XIII.

HAec figura differt à præcedenti: nam hîc ripa continetur tribus lineis, ſcilicet a b. & b c. & c d. & habet duos angulos, ſcilicet in puncto b. & in puncto c. tota igitur hæc alluuio debet diuidi iure propinquitatis, quia tota continetur intra plura latera. Primò igitur ducatur linea rubea ſecans per medium ſuper angulum b. & ſit linea b e. deinde ducatur linea per medium diuidens ſuper angulum c. & erit linea c f. quæ duæ lineæ ſecabunt ſe in puncto g. Dico ergo, quòd portio alluuionis pertinens ad agrum Titij in dicto puncto g. finitur; quia ſi fieret circulus

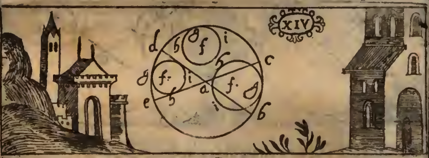
ſuper puncto g. vtranq; lineam punctualiter tangeret: ergo ille eſt punctus; in quo propinquitas vtriuſq; terminatur: Si verò excederes, & velles facere circulum pręter punctum g, tunc vni partium accederet, & ab alia elongaretur; quod ergo eſt intra illud triangulum b g c. pertinet ad prædium Titij iure propinquitatis: quod patet, quia intra illud triangulum ponitur centrum vnius circuli in puncto h. qui punctualiter tangens ripam Titij, nullam aliam ri-

pam

pam tangit. Inter Lucium, & Caium reliquum alluuionis diuidi debet per lineam directò ductam vſq; ad flumen. Et hęc ſufficiant de ripa; quæ habet lineam, vel lineas rectas. Reſtat videre de ripa; quæ habet lineam circularem.

THEOREMA I. FIG. XIV.

AD euidentiam earum; quæ dicenda ſunt de figura circulari, ſciendum eſt, quòd circulus eſt figura plana, vna quidem linea contenta, quæ circumferentia nominatur; in cuius medio punctus eſt; à quo omnes lineæ ad circumferentiam exeuntes ſunt ſibi inuicem æquales, vt dicit Euclides. In hac namq; figura centrum eſt in puncto a, & omnes quatuor lineæ inde exeuntes ſunt ſibi inuicem æqualęs, & ſi plures ducerentur idem eſſet. Item apparet, quòd omnes lineæ prædictæ in centro faciunt angulum. Item præmitto, quòd totum illud, quod eſt in circulo intra aliquas lineas duas, eſt magis propinquum illi parti circumferentiæ, quæ in punctis

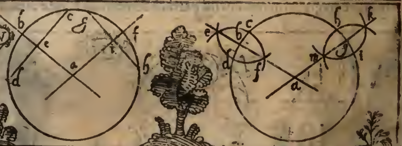
duarum linearum terminatur. Verbi gratia aſſumas partem circumferentiæ b c. & duc lineas rectas ad centrum, & faciunt triangulum b a c. dico, quòd quicquid eſt intra illum triangulum, eſt magis propinquum illi parti circumferentiæ b c. quàm alicui alij, quod patet ad ſenſum, & poteſt probari. Nam ponatur centrum f. in aliqua parte intra dictum triangulum, & ſupra illum ducatur circulus azureus g h i; qui tangat punctualiter in g. dictam partem circumferentię b c. Dico, quòd nullam aliam partem circumferentię tanget,

ergo illi eſt magis propinquum: Et idem dicendum eſt de eo; qui continetur intra illum triangulum b a e. Et intra illum triangulum e a d. & ſupra illum triangulum c a d. vt euidenter apparet.

PROBLEMA IIII. FIG. XV.

QVIA in præcedenti dictum eſt, quòd lineæ ducendæ ſunt à centro ad circumferentiam, & quandoq; ignoratur, vbi ſit centrum, & ideo expedit, quòd ducatur linea à circumferentia verſus centrum, vel quòd centrum inueniatur: Ideo facta eſt hæc figura; quæ duos habet circulos, & ſic fieri docet hoc duobus modis. Primò ſic, ſit exemplum, quòd apponatur in circumferentia vnus punctus b. & ab vtraq; parte eiuſdem accipiantur puncti duo alij æquè diſtantes c.d. deinde ducatur linea recta c d. & iſtius lineæ inueniatur medium in puncto e. deinde ducatur linea recta

XV

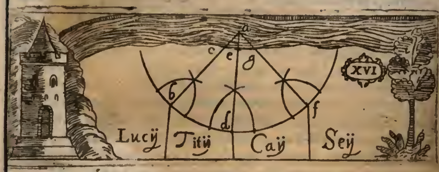
b e. dico quòd de neceſsitate iſta vadit directè ſupra centrum, ſcilicet punctum a. vt probatur in principio tertij libri Euclidis. Hoc etiam patet, quia item in alia parte circumferentię ponitur punctus f. & ab vtraq; parte duo puncti æquè diſtantes g. h. deinde inueniatur medium dictæ lineæ G H. in puncto i. deinde ducatur linea recta f i. dico, quòd iſta de neceſsitatè vadit verſus centrum, & ſi vltra pro tendantur linea b e. & linea f i. ſecabunt ſe in puncto a. vbi eſt centrum. Concluditur ergo, quòd ibi, vbi dictæ lineæ ſe ſecant, de neceſsitate eſt centrum. Hoc etiam fieri alio modo ad idem tendenti docet ſecundus circulus. Ponatur enim, quòd ſit circuli centrum, qui

non videtur in puncto a. ponaturq; in circumferentia punctus b, & ab vtraq; parte eiuſdem duo alij puncti æquè diſtantes c. d. deinde ponatur pes circini in puncto c. & extendatur vſq; ad punctum d. & voluatur ſupra, & infra circinus: Eodem modo ponatur pes circini in puncto d. & extendatur vſq; ad punctum c. & ſic illæ duæ lineæ circulares ductæ ſe ſecabunt extra circulum in puncto e, & intra in puncto f. Ducatur igitur linea c f. dico, quòd illa de neceſsitate vadit verſus cētrum: Et eodem modo ſi in alia parte circuli idem fiat, vt ſi ponatur in circumferentia punctus g. & ab vtraq; parte duo puncti æquè diſtantes h. i. deinde voluatur circinus ſupra h. & ſupra i. vt in præcedenti dictum eſt, & ſic dictæ lineæ ſe ſecabuut in puncto k. & in puncto m. Ducatur ergo linea k m. recta, tunc illa ducit ad centrum, & ſic in illo puncto, vbi ſe ſecabunt linea e f. & linea k m. ibi erit centrum A. His præmiſsis ad euidentiam, dico, quòd prædiorum ripa; quæ habet lineam circularem, quandoq; habet ſe, vt continens, quia intra circulum dimiſſa eſt alluuio: quandoq; habet ſe, vt contentum, quia alluuio continet circularem ripam: ſi primo modo, tunc aut ripa continens lineam circularem continet minus, aut plus ſemicirculo, totum aūt circulum continere non poteſt, quia ſic flumen nō haberet exitum, & hæc in figuris proximis declarabuntur.

PROPOSITIO IX. FIG. XVI.

SI hæc figura inſpiciatur, tota continetur vna ripa; quæ eſt minus ſemicirculo, & ab ipſa ripa alluuio eſt contenta: Et omne contentum eſt minus continente, vnde de alluuione non poteſt dari tantum, quantum eſt ripa. Item licèt ſit vna linea, tamen quia eſt rotonda, habet duo latera ſe reſpicientia, ideo id, quod continetur intra ipſam; debet diuidi iure propinquitatis, vt in præcedentibus demonſtratum eſt. In quolibet ergo puncto, vbi fines prædij terminantur, neceſſe eſt, vt ducas lineam, quæ reſpiciat centrum ſecundum antecedentem figuram. Quo facto certum eſt, quòd illud, quod intra duas lineas continetur, illi parti propinquior eſt, vt ſupra próbatum eſt in xiv. figura. Et quia duplex eſt modus operandi ducendæ lineæ verſus centrum, vt ſupra in

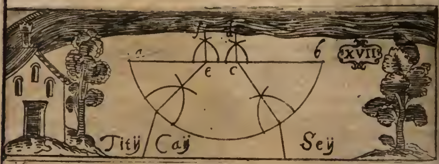
proxima figura dixi, ideo hîc in tribus ripis ter operaberis, ducendo lineam rubeam B C, & D E, & F G, vſq; ad flumen. Et ad hoc,

vt reddaris certus, quòd illæ lineæ reſpiciant rectè centrum, reperiatur illud vltra flumen in puncto A, vt lineæ croceæ A C, A E, A G, ductæ poſt rubeas oſtendunt.

PROPOSITIO X. FIG. XVII.

FIGVRA hæc differt à præcedenti: quia illic alluuio non exceſsit continentiam ripæ rotundæ, hîc verò exceſsit, vnde illud; quod continetur intra ipſam ripam, debet diuidi eo modo; quo dictum eſt in præcedenti: id verò; quod eſt ſupra lineam azuream a b. ductam à puncto a. vſq; ad punctum b.

diuidatur, ac ſi ibi eſſet ripa recta, vt lineæ rectæ C D, & E F, oſten

dunt,

dunt, & in præcedentibus pluries eſt probatum.

PROPOSITIO XI. FIG. XVIII.

FIGVRA iſta continet ſemicirculum, quod apparet, quia linea recta tranſiens ſupra cētrum applicat extremitates ſuas ad vtranq; partem circumferentiæ, vt patet ex linea azurea c d. ſupra centrum a. & diffinitur ſic. Semicirculus eſt figura plana diametro circuli, & medietate circumferentiæ contenta, vt habetur in 1. lib. Euclidis. In hac igitur figura dico, quòd omnia prædia media; quę continentur intra ipſum ſemicirculum, habebunt de alluuione pro rata vſq; ad centrum, ſupra illud nil poſſunt habere: Ratio eſt, quia in illo centro portio eorum terminatur in

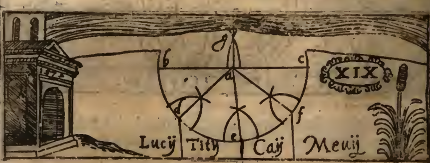

puncto; qui punctus eſt terminus illius latitudinis: Nam punctus eſt; cuius pars non eſt, ſed ſupra illud punctum à linea quadam directa, vt oſtendit linea azurea c d. debet fieri diuiſio pro modo latitudinis cuiuſq; prædij, vt dicit text. in l. inter eos. ff. de acquir. rer. dom. Sed latitudo illa eſt ſupra illud punctum a, quod pertinebat ad prędia media ſcilicet Titij, & Caij, vt dictum eſt, ergo &c. Quicquid igitur eſt ſupra illud centrum A. pertinet ad prædia, quę ſunt in extremitatibus; ſcilicet ad prædia Lucij, & Seij, & ducetur in eos linea perpendiculariter directa ſupra illud centrum, vt oſtenditur per lineam a B. rubeam; Et prædicta, ſi ſic ſimpliciter ponatur lineam ripæ eſſe circularem, & alluuionem ſic ſimpliciter accreuiſſe. Imaginandum

ginandum eſt enim, quòd ſic circulariter accreuerit, vt oſtendunt duæ lineæ croceæ, C D, & E F, & ſic circulariter ductæ ſupra idem centrũ a. quæ duæ lineæ ſunt poſitæ extra eam: & eodem modo intelligo accreuiſſe vſq; ad centrum a. Sin autem poneres, quòd in vna parte alluuio appulerit, poſtea in alia, tunc qualiter facienda eſſet diuiſio, patet ex prædictis in decima figura.

PROPOSITIO XII. FIG. XIX.

FIGVRA iſta eſt plus ſemicirculo; quod patet, quia ſi ducatur linea ab vna parte circumferentiæ ad aliam, centrum; quod eſt in puncto a. remanet in illa linea: dicendum eſt igitur, quòd omnia prædia media, ſcilicet Titij, & Caij, ſecari debent pro rata, iure proximitatis, vſq; ad centrum, vt dictum eſt in præcedenti. A' centro verò ſupra debet eſſe eorum prædiorum; quæ ſunt ab vtraque parte extremitatis, ſcilicet prædiorum Lucij, & Meuij, vt lineæ rubeæ a D, a E, a F, ductæ oſtendunt. Quòd au

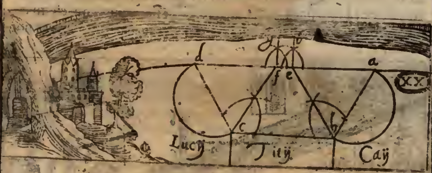

tem linea a g, rubea; quæ eſt ſupra centrum, vadat per medium inter Lucium, & Meuium, poteſt de facili inueniri; tamen, vt in hac figura probetur, factæ ſunt ibi lineæ croceæ; quæ hoc oſtendant ſic. Ponatur pes circini in puncto b, & extendatur veriſimiliter vltra medium, & ducatur circulariter. Deinde ponatur pes circini in puncto c. & ſimiliter extendatur, & ducatur, & conſideretur vbi illæ duæ lineę ſe præſcindent, & ab illis punctis ducatur linea a G, recta, de ne-

ceſſitate illa ſecat per medium.

PROPOSITIO XIII. FIG. XX.

HAEC figura differt ab omnibus præcedentibus, nam in illis aliquæ continentur ab vna linea recta, aliquæ à pluribus lineis rectis; aliquæ à linea vna circulari: iſta verò continetur à tribus lineis; quarum duæ ſunt circulares, vt a b, quæ eſt prima: c d. quæ eſt vltima; alia media b c. dico ergo primò, quòd ducta linea recta crocea a b. totum intra illam lineam, & antiquam ripam contentum, eſt prædij Lucij, & de illo ad Titium nil pertinet, nec iure propinquitatis, nec iure adhærentium, vt patet ad ſenſum:

Et eodem modo ducta alia linea crocea recta c d. illud totum pertinebit ad Caium; ad Titium verò nihil eadem ratione. Quo facto, remaneret figura à tribus lineis rectis b E, b e, c F, contenta, & ſic qualiter diuiſio debeat fieri, apparet ex xiij. figura ſuprapoſita: & hoc oſtendunt lineæ rubeæ B E, C F, ductæ. Illud etiam notandum eſt vniuerſaliter, quòd concauitates; quæ ſunt in ripa vnius prædij, ſi ſunt ita irregulares, quòd in prędictas figuras non cadant, debent reduci ad regularitatem, & rectitudinem, vt in hac figura factum eſt: Nam portus; qui ſunt in Inſula, ipſius Inſulæ eſſe dicuntur, vt. ff. de publican. l. xv. Cæſar. Portus autem eſt quidam locus concluſus, ſeu quædam concauitas, quæ eſt in ripa, vt. ff. de verb. ſignif. l. lix. portus appellatus; ita concauitates; quæ ſunt in ripa prædij, debent eſſe ipſius prædij. Hęc de figuris irregularibus dicta ſint, vt ſi quando

reperiantur

reperiantur, ad regularitatem ducantur; quæ figuræ irregulares ſunt infinitę, nec de eis poteſt dari doctrina, niſi reducantur ad figuras regulares. Præterea quędam dicta ſunt de linea recta; quæ declarant quæſtionem occurrentem de facto inter dominos molindinorum ſuperiorum, & dominos molendinorum inferiorum: Erat namq; pactum, quòd clauſura molendini ſuperioris non poſsit eleuari altius, niſi ad certum clauum immiſſum in quadam columna exiſtente ab vna parte fluminis verſus litus ipſius fluminis; accidit verò, quòd ab alia parte fluminis nulla columna reperiebatur, neq; aliquis clauus, niſi ſolum ab illa parte; de qua actum fuit inter dominos molendinorum: Quęrebatur quantum ab alia parte fluminis; de qua nihil actum erat, dominus inferioris molendini poſsit, vel debeat altius eleuare clauſuram, dubium erat: quia cum tantum vnus punctus detur; à quo linea debet duci; ſcilicet ille clauus; qui eſt in columna ſolùm ab vna parte fluminis, ab alia verò parte fluminis non

ſit punctus, videtur quòd ab alia parte fluminis, vbi columna non fuit immiſſa, neq; clauus, poſsit altius eleuare clauſuram dominus molendini inferioris, & aquam ducere in quacumq; parte vult: Patet, cum ab alia parte non ſit poſitum aliquid; quod declaret quantum flumen ducatur in altum, vel clauſura, non poterat dari ibi aliqua comparatio, arg. l. xxvij. in teſtamento quidam ſcripſerat. ff. de cond. & demon. Sed reſpondetur, ꝙ illa verba, quæ dicunt, ꝙ clauſura non poſsit eleuari altius illo clauo, debent intelligi de tota clauſura, arg. ff. de ſeru. vrban. præd. l. xxij. ſi ſeruitus impoſita. Et ſic debet intelligi, pro ut ille clauus reſpicit totam longitudinem, & latitu-

dinem

dinem clauſurę per directum linea tranſducta: arg. C. de ædif. priua. l. I. & d. l. xxix. inter eos. de aquir. rer. dom. Qualiter autem linea directa tranſducatur, apparebit, ſi ex illo clauo extendatur cordula verſus aliam partem ripę; deinde ſuper illam cordulam plumbum, ſeu perpendiculum ponatur: Et ſi quidem cordula plumbi cum illa corda à clauo ducta facit angulos omnes rectos, ad modum rectę crucis, linea eſt rectè ducta: Si verò anguli eſſent aliqui acuti, & aliqui obtuſi, tunc linea, aut eſſet nimis erecta, vel nimis depreſſa, vt patet ex his; quæ dicta ſunt ſupra in ſecunda figura. Item faciunt prędicta in argumentum ad aliud; quod ſepè occurrit de facto, maxime in inſtrumentis diuiſionum, vt ſepè apponitur, quòd vnus habeat à tali loco ad talem, prout trahit per directum: de quorum verborum ſignificatione, quandoq; videtur dubitari. Dico igitur quòd quandoq; in inſtrumento apponitur totus locus, per quem debet duci extenſio latitudinis; quandoque ponuntur extremitates limitatæ, quandoq; ponitur vna extremitas limitata, alia verò obſcura. Primi caſus exemplum, dicit inſtrumentum, quòd quicquid eſt à tali via, a vel à tali flumine citra, ſecundum quod protrahitur a per directum, ſit primi; quod verò eſt vltra, ſit ſecundi: Et hoc, quod dixi per directum, debet intelligi prout via, vel flumen vadit: & licèt non vadat rectè, tamen rectum appellatur ſecundum quod verſus eſt directus, vt. ff. de excuſatio. tuto. l. xij. non ſolum. §. annus autē, ibi, viam rectam dirigens, &c. Secundi caſus exemplum, ſi dicatur à tali termino vſq; ad talem, prout trahit per directum, ſit talis uiri: tunc verum eſt, quod rectitudo eſt ab vno puncto ad alium extenſio, vt dictum eſt in prima figura. Tertij caſus exemplum eſt, quòd talis primus habeat à tali termino, prout trahit per directum: nam licèt terminus ipſe ſit rectus, & punctualis, vt. partes declarant, tamen ad nullas partes duci poteſt linea recta, niſi ſecundum, quòd terminus eſt altus, vel procliuus, latus, vel ſtrictus, acutus, vel planatus, rotundus in modum columnæ, vel quadratus. Et ad hoc dico, quòd lapides; qui ponuntur pro termino, conſueuerunt poni taliter, ꝙ in certam partem videntur reſpicere, vt ſi lapis eſt longus, non enim debet reſpicere à lateribus, ſed per directum à parte anteriori acuta: & ita vidi ruſticos antiquos dicentes; quibus eſt ſtandum in iſtis, vt. ff. de leg. iij. l. lxxvij. ſi chorus. iuncto c. quia iudicante. extra de pręſcri.

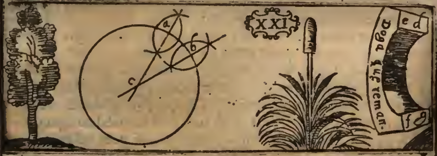
Ex qualitate ergo termini hoc perpendetur: vel ſi qualitas termini hoc non induceret, tunc eſſet aduertendum, quòd ſi terminus ille eſſet prope aliquam ſepem, vel limites, quòd ab illis limitibus ducatur linea recta: hoc eſt, quòd angulum rectum dimittat in ripa[a]; quod qualiter fiat in ſuperioribus clarè declaratum eſt. Conſulo tamen, quòd qui talia inſtrumenta componunt, curent clarius exponere; & hæc de linea recta: ea verò; quæ dicta ſunt de linea rotunda, faciunt argumentum, imò determinant quæſtionem notabilem de facto emergentem, prout in ſequenti figura declarabitur.

ADDITIO.

a ¶ Per directum. Vide Fel. in c. olim. de excep. vbi plenè. Thom.

PROPOSITIO XV. FIG. XXI.

FIGVRA iſta dirimit quæſtionem magnam occurrentem de facto. Statuto cauebatur, quòd qui per vim damnificauerat alium de re valoris decem florenorum auri, deberet morte puniri. Contingit quòd quidam ad domum alterius acceſsit, & vegetem vino plenam per vim effudit, & vegetem deſtruxit: Sola vna doga A. remanſit, & de bonitate vini erat certum, ſed de quantitate erat dubium; hoc eſt quantæ capacitatis eſſet veges. Dico, quòd ex his; quæ dicta ſunt ſupra in xv. figura, hoc poterit cla-

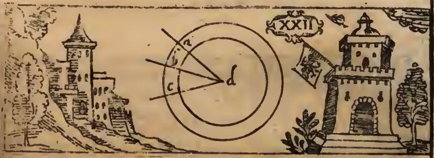

rè haberi hoc modo. Signetur illa rotunditas e d. illius doghæ A. in terra, vel in tabula, vt oſtendit linea nigra a b. Conſtat enim, ꝙ illa eſt pars rotunditatis totius vegetis; ſuper illam partem fiant ſi-

gna ad inueniendum centrum, vt in illa xv. figura dictum eſt; & ducantur duæ lineæ; quæ ſe preſcindant; plenè conſtat; quòd centrum eſt in puncto c. Deinde pone pedem circini immobilem in puncto ipſo c. & extende alium vſq; ad lineam a b. & perficias circulum: vt oſtendit circulus a b d. rubeus ductus: Dico, ꝙ de neceſsitate illa erit rotunditas vegetis. Sic igitur habens longitudinem ex doga remanente, & rotunditatem ex circulo, quilibet communis Geometra ſciret dicere capacitatem: At ſi veges in medio eſſet largior, de facili ad æqualitatem reducitur per menſores communis, vel demonſtratoris, vt videbis breuius in ſequenti figura.

PROPOSITIO XVI. FIG. XXII.

ISTA figura facta eſt ad demonſtrandum idem, quod præcedens, ſed breuius. Conſtat enim quòd doga vegetis habet duas lineas circulares, ſcilicet interiorem, & exteriorem, & interior eſt minor, & quælibet reſpicit cētrum vnum. Item doga vegetis habet duas lineas rectas, ſcilicet ab extremitate exteriori vſq; ad extremitatem interiorem. Sed duo puncti exteriores illarum linearum magis diſtant ad inuicem, quàm duo interiores: & ideo ſi dictæ duæ lineæ protrahantur, neceſſarium eſt iungi, vt dictum eſt

in prima figura. Sic ergo groſsities vnius doghę, vel duarum ſatis eſt, vt oſtendunt lineæ a b. b c. ab exteriori circulo vſq; ad interiorem: Deinde ducantur rectæ lineæ doghæ ab vtraq; parte, & iungantur ſe in puncto d. ipſe enim d. eſt centrum circuli interioris, & exterioris. voluas ergo circulariter, & habebis groſsitiem vegetis.

TRACTATVS
DE FLVMINIBVS
DOMINI BARTOLI
De Saxoferrato;
in cuius
SECVNDA HAC PARTE
de Fluuiaticarum Inſularum diuiſione modus
edocetur, nunc demum ab
HERCVLE BVTTRIGARIO
SACRAE LATERANENSIS AVLAE EQVITE
Aurato à mendis innumerabilibus, tum iniuria
temporis, tum impreſſorum incuria
illum obtenebran-
tibus,

Summo ſtudio, ac labore expurgatus, ad priſtinumq; ſuum ſimpliciſsimum decus, & nitorem reſtitutus in lucem prodit.

POst tractatum de alluuione ſupereſt, vt de Inſula[a] videamus; de qua ſic ait lex. Inſula, quę in mari naſcitur (quod rarò accidit) occupantis fit, nullius .n. eſſe creditur. At in flumine nata (quod frequenter accidit) ſi quidem mediam partem fluminis tenet, communis fit eorum, qui ab vtraq; parte flu-

minis

minis prope ripam prædia poſsident pro modo latitudinis cuiuſq; prædij; quæ latitudo prope ripam ſit: Quòd ſi alteri parti proximior ſit, eorum eſt tantum, qui ab vna parte prope ripam poſsident prædia. Quòd ſi ex uno latere proruperit flumen, & alia parte nouo riuo fluere cęperit, deinde infrà nou⁹ iſte riuus in ueterem ſe conuerterit, ager; qui à duobus riuis comprehenſus, in formam Inſulæ redactus eſt, eius eſt, ſcilicet cuius, & fuit. Hæc verba ſunt ff. de acquirendo rerum dominio. l. vij. Adeo. §. Inſula. Idem habetur modica verborum mutatione facta, Inſtit. de re. diuiſ. §. Inſula. legis ergo verba ſingula diſcutiamus.

ADDITIO.

a ❡ De Inſula, Dicit Feli. in c. Rodulphus de reſcri. quòd Bart. hic plenè ponit de Inſula, tamen vide Bal. in Rubr. ff. de re. diuiſ. in verſic. nunc videamus de Inſula, vbi ponit etiam plenè de Inſula; quòd alia eſt naturalis, quæ ſemper fuit, vt Corſica, & Sardinea, & ſimiles; alia caſualis, & accidentalis; quæ in flumine ſemper naſcitur; at in mari rariſsimè, vt ibi per eum: & ibi ponit, an concedatur occupanti. Et vide Alex. l. 1. in princ. ff. de acquir. poſſ. in ver. capio, glo. in verb. mari, & ibi ponit de Inſula nata in flumine. Et Bar. Veron. in ſuo tract. de ſeruit. ruſtic. predio. in Rub. de itin. An autem Ciuitas Venetiarum dicatur Inſula, dic quòd non, quia non habet ſphæram terræ, ſed eſt fundata in alueo maris, & nullus alueus appellatur Inſula, vt patet. Inſtit. de re. diuiſ. §. Item per alluuionem, & ita in ſpetie conſuluit Bal. in conſ. ccccxxix. in iij. volum. incip. quidam emerunt, & vide in conſ. ſequenti, & ſequitur Iaſon in l. ſi Inſulam. ff. de verb. oblig. Scripſi plenè in meo tract. de Venetæ vrbis libertate, & eiuſdem Imperij dignitate, & priuilegijs; Et in priuilegio xxxviij. in reſponſione. §. Arg. quem dono dedi Sereniſsimo Princip. D. Andreæ Griti, & Excell. conſilio x. à quibus Alexand. filius meus dono habuit officium notariatus ſupra conſulum in vita ſua Tho. D.

Inſula, Inſula eſt locus circundatus aquis; qui cum deſinit circundari, deſinit eſſe Inſula, vt. ff. de acquir. re. dom. l. lvj. Inſula. in fi. vel aliter. Inſula dicitur domus in mari, quæ eſt quaſi Inſula, dicitur Inſula quaſi in ſalo, ideſt in ſalſo po-

ſita, ſecundum Iſidorum, Ita notat gloſſ. in verb. Inſulam. ff. de verb. oblig. l. lxxxiiij. ſi Inſulam, cum ſimil.

Quæ in mari, Mare eſt collectio aquarum multarum ſalſarum. Proprium enim mare ab amaritudine dicitur, & opportet quòd cum magno contineatur, aliàs enim, licèt mare appelletur, mare non eſt, ſed magis ſtagnum, vel lacus, vt dicimus de mari Gallileæ, quòd in ſacra ſcriptura mare appellatur, tamen ſtagnum, ſiue lacus eſt, & tunc iuris priuati, vel publici, vt flumen eſt, vt in pręced. lib. dictum eſt ſupra in verbo, flumine.

Naſcitur, Naſci dicitur, cum primò dicitur apparere.

a Quod raro accidit, a Raro accidere dicitur, quod ſemel, aut bis extitiſſe memoria eſt: quod verò plus euenit, frequenter accidiſſe dicimus, vt. ff. de legib. l. v. nam ad ea, & l. vj. ſeq. Et hoc in his; quæ aliquem conſuetum ordinem in natura non habent, aliàs enim cum minus euenit quàm ſit conſuetum ordine naturæ, raro eueniſſe dicimus: ſi plus ordine conſueto, tunc frequenter. Raro enim pluiſſe dicimus iſto anno, ſi ſecundum conſuetudinem non pluit, & frequenter, ſi plus conſuetudine: facit. ff. de Aedil. edict. l. xv. quæ bis. Simile eſt in moribus: quia qui minus conſueto more ad forum, vel ad Eccleſiam vadit, raro ire dicitur: ſed ſi ſecundum conſuetudinem vadit, tunc moderatè accedere, ſeu fieri dicimus. Facit. ff. de contrahen. emp. l. lxxviij. fiſtulas. §. fi.

ADDITIO.

a ¶ Quòd raro accidit; Scribit Euſeb. in lib. de temporibus; quòd anno mundi ſecundo ſupra quintum milleſimum, Olympiade cxlv iuxta Theram apparuit Inſula; quæ vocatur Hiera. Item anno Chriſti xlvij. Et Olympiade ccvj. inter Theram, & Teraſiam exorta eſt Inſula habens ſtadia xxx. Thom.

Occupantis fit, Occupare dicimus eum; qui Inſulam eo animo ingreditur, vt totam occupet, nec eſt neceſſe, vt omnes glebas Inſulæ circumambulet, vt. ff. de acquir. poſſeſſ. l. iij. poſsideri. in princ. Et ſit eius iuris dominium per rationem; quæ ſequitur.

1 *Iuriſdictionem habens in territorio mari cohærenti habet etiam iuriſdictionem in mari vſq; ad centum milliaria.*
Inſula in mari nata dicitur illius prouinciæ, vel iuriſdictionis; cui magis eſt propinqua.
2 *Inſula in mari alto poſita propinqua alteri Inſulæ dicitur eius iuriſdictionis prouinciæ; cuius eſt illa Inſula.*
Inſula Sardiniæ dicitur Italiæ.
3 *Inſula nata in mari alto, & non propinqua alicui loco, vel Inſulæ erit occupantis; quò ad dominium: Et iuriſdictionem Imperatoris de iure ciuili; de iure gentium occupantis, etiam quò ad iuriſdictionem.*
4 *Inſula, vel locus occupanti conceſſus ſi à pluribus occupatur, omnes dicuntur occupaſſe.*
5 *Plures ſi concurrunt in vnum ad occupandum locum, & quilibet per ſe vult occupare; cuius erit locus.*
6 *Locus non dicitur occupatus ex aliqua caualcata, ſeu curreria ſuper loco facta.*
7 *Conceſſo iure occupandi alicui, ſi negligat occupare ammittit ius ſuum.*
8 *Conceſſo territorio ſpecialiter per ſuperiorem, quando conceſsio valeat.*
9 *Territorium an videatur occupatum ab eo; qui in eo cum exercitu ſtat, vt ſtatim ſuum fiat.*
10 *Gentes exiſtentes in loco occupato quibus legibus regentur.*
11 *Occupans locum ob delictum habitantium poteſt illorum bona auferre, & alteri dare.*
12 *Princeps ſolutus eſt à legibus, & omnia poteſt.*

Nullius enim eſſe creditur, Ex quo ſequitur, ergo occupantis fit naturali ratione, vt. ff. de acquir.re. domin. l.iij. poſsideri. in princip. licèt autem nullius ſit iure do-
1 minij. † An quò ad iuriſdictionem alicuius ſit, vt maleficia; quæ ibi committuntur poſsit punire, & gentibus; quę ad illum locum inhabitandum accederent, poſsit ius dicere, dubitari poteſt. Ad quod videndum eſt, an qui habet iuriſdictionem in territorio cohęrenti mari, habeat in ipſo mari, & vſq; ad quod ſpacium: Et videtur quòd non; quia mare eſt commune omnibus. In contra-

rium eſt veritas, imò ſicut præſes prouinciæ debet purgare prouinciam malis hominibus per terram, vt. ff. de offic. præſid. l. xiij. cõgruit, ita etiam per aquam, vt C. de claſsic. l. vnic. lib. xj. Et hoc
a apparet quòd etiam in mari [a] habet iuriſdictionem, & in Inſulis, quæ ſunt in dicto mari, multo magis, Inſulæ enim illæ; quæ à prouincia modico ſpacio diſtant, illius prouinciæ eſſe dicimus, vt ſunt Inſulæ Italiæ, vt. ff. de verb. ſignif. l. xciv. rationem. §. 1. Modico autem ſpacio diſtare puto, quando diſtant per centum miliaria: vicinus enim locus dicitur, vt. ff. de damn. infec. l. iiij. dies. §. ſi tam vicinum; cui conuenit extra de reſcript. c. non nulli. vbi dicitur, quòd inter duas dietas non dicitur locus remotus. Conſtat
b autem quòd centum miliaria per mare [b] minus eſt duabus dietis. Cum igitur ſit alterius quò ad iuriſdictionem, non poteſt eſſe oc-
2 cupantis. Sed † ſi Inſula eſſet in mari alto, & à qualibet regione diſtans, tunc videndum eſſet, an poſſet dici propinqua alteri Inſulæ, vt dicatur nobis vicina, vel propinqua, vt. ff. de acquir. re. dom. l. pæn. §. Paulus, imò eo in genere, & eo tit. l. lvj. Inſula, & not. in fi. p Azo. in ſumma Inſti. de re. diuiſ. Et ideo Inſula Sardiniæ Italiæ dicitur, licèt ab Italia magno ſpacio diſtet, ſed eſt propinqua inſulæ Corſicæ; quæ ab Italia modicum diſtat. Secundùm
3 alios aũt † ſi nec alicui regioni, nec Inſulæ alterius vicina eſt, tunc
c non poſſumus dicere, [c] quòd aliquis in ea habeat iuriſdictionem niſi Imperator; qui omnium dominus eſt l. ix. deprecatio. ff. ad l. Rhod. de iactu. dico igitur, quòd talis inſula occupanti conceditur quò ad dominium: Sed ſi, quò ad iuriſdictionem, ibi pro magiſtratu, vel rectore ſe gereret abſq; Principis iuſſu, incideret in lege Iulia Maieſtatis, vt. ff. ad legem Iul. Maieſt. l. iij. lex. in fine, & hoc ſecundum iura ciuilia, ſecundum verò iura gentium gens; quæ dictam inſulam occuparet, faceret ſibi Regem, vt. ff. de iuſt. & iu. l. v. ex hoc iure, & ille eos manu regia regeret, vt. ff. de orig. iur. l. ij. neceſſarium. circa princ. & hoc obſeruandum eſſet inter
d eas gentes; [d] quæ nec iure Romano, nec aliquo iure ciuili vtun-
4 tur. Sed quæro † quid de inſulis, & locis alijs; quæ ab aliquibus gentibus habentur, & detinentur, tamen conceduntur occupanti, vt contingit aliquando, vt. C. de hæreti. Noua Conſt. Si verò dominus temporalis, & x. collat. de ſta. & conſuet. §. ſi verò dominus

temporalis. Contingit etiam quandoq; ex ſpeciali conceſsione Papæ, vel Principis, vel alterius iuriſdictionem habentis. Reſpon. circa hoc multa videnda ſunt. Primò ſciendum eſt, quòd ſi vna terra à pluribus occupatur, non poteſt dici, quòd quilibet per ſe occupauerit partem: ſed omnes totam ſimul, vt. ff. ad leg. Aquil. l. lij. ita vulneratus, in fi. Et de fur. l. xxj. vulgaris. §. fin. oportet, quòd omnes in vnum occurrant, vt vnus Rex, vel Baro, vel vnus populus, vel plures ſimul ad vnum finem concor-
5 dent. † Quid ergo ſi plures in vnum concurrunt, & quilibet vult occupare per ſe? quis dicetur occupare? Reſpon. Quandoq; tractatur de occupatione iuris; quæ fit ratione iuris priuati, & ad priuatam vtilitatem: & iſtam materiam poſui in l. ſi pluribus, de leg. primo. Quandoq; tractatur de iure occupandi ad priuatam vtilitatem ratione publici iuris, hoc eſt, quòd omnibus competit, vt in occupatione eorum; quæ in nullius bonis ſunt; de quo dixi in l. quominus. ff. de flu. Sed quando tractatur de iure pręoccupandi ad vindictam publicam, & ſic principaliter permittitur propter publicam vtilitatem, licèt cedit ad priuatam vtilitatem occupantis: & iſta eſt materia; in qua leges dicunt, ꝙ ante litem non conteſt. ſi plures veniunt condemnandi, iudicis eſt electio, vt proferat idoniorem. ff. de accu. l. xvj. ſi plures. & de popu. act. l. ij. quæ leges propriè faciunt; Nam popularis actio fit ad publicam vtilitatem principaliter, ſed illud, quod exigitur, fit actoris. l. xij. ſi cui ex empto. ff. de verb. ſignif. ſicut hîc illud, quod occupatur, eſt occupantis ante lit. conteſt. poſt litem verò conteſtatam non admittuntur, d. l. xij. ſi cui. Nunc in propoſito, ſicut in bello ciuili quod fit in iudicio, illud, quod fit ante litem conteſtatam, dicitur præparatorium, per litem conteſtatam incipiunt tractari merita cauſæ, vt. C. de lit. conteſt. l. vnica, & de procur. l. xxiij. nulla. Ita in bello nauali omnia pręparatoria ſunt ante bellum inchoatum. Poſtquam verò quis cum exercitu iuerit ſuper illum; cuius terram vult occupare, dicitur res inchoata. Si ergo plures Domini, vel populi præpararent ſe ad idem, poteſt ſuperior eligere vnum; quem putauerit idoniorem. Iſta enim pręparatoria non faciunt deſinere rem eſſe integram, vt l. v. ſi pecuniam, in princ. ff. de condictio. cau. da. licèt ſit argu-

mentum contra. ff. de pollicitationibus. l. 1. §. cepiſſe, vbi dicitur, quòd propter præparatoria res deſinit eſſe integra, ſed alius eſt caſus ibi. Sed poſtquam vnus cum exercitu ſuo iuerit ad occupandum, alius de iure non poteſt ire; ius enim acquirendi illam terram iam eſt acquiſitum illi eunti, vt l. cxij. litus, de verb. ſignific. Sed † quid ſi non iuerit aliquis dominus cum exercitu, ſed
6 aliquam caualcatam, ſeu curreriam fecerit fieri ſuper illam terram, an ex hoc videbitur ius prçoccupatum? Reſpon. Non. ſicut enim per dationem libelli, vel per reſponſionem ad vnam poſitionem, vbi de negocio tractatur, aliquid principiari dicitur, neque res dicitur cepta, vt extra de lit. conteſt. c. 1. Ita per vnam caualcatam, vel curreriam non dicitur res cepta, & prçoccupatio facta; ſed cum iuerit cum exercitu; quo poterat terram acquirere, ſecundum rei exigentiam, quod optimè probatur. ff. de verb. obligat. l. cxxxvij. continuus. §. Item qui inſulam: Poteſt ergo ſuperior re integra concedere vni illud ius occupandi, & hoc plu-
7 ries factum eſt à Papa. Sed † quid ſi ille; cui conceditur, negligat occupare, an ab illo iure cadat? Reſpon. Sic, ſi ſine iuſta cauſa differat: Idem ſi iuit in exercitu, & cum poteſt facere, ſi ſine iuſta cauſa receſsit, illud ammittit, vt. ff. de damn. infect. l. xv. ſi finita. §. Item videamus; & §. ſi quis metu: & prædicta vera, quan-
8 do conceditur ius occupandi. Sed † quid ſi ſuperior concedit ſpecialiter ipſum territorium? Reſpon. Si quidem loquatur de conceſsione facta ab eo; qui legibus non eſt ſubmiſſus, tunc ſi voluit, potuit, & de eius poteſtate diſputandum non eſt: Quid autem voluerit, ex modo concedendi apparet. Si verò concedens erat ſubmiſſus legibus, & tunc ſi quidem concedentis fuerint, poſſunt concedi, ſicut multa, & infinita regna fuerunt conceſſa; quæ fuerunt populi Romani; & multæ terræ; quæ fuerunt à Chriſtianis Regibus detentæ, & poſtea occupatæ, tunc illæ poſſunt concedi. Nam adhuc concedens habet ius priuilegij, vt l. ix. id quod, & l. cvij. ab omnibus. §. 1. de leg. primo. Si verò nunquam fuerint concedentis, ſed ſemper fuerunt hoſtium, non poſſunt concedi, vt ff. de verb. oblig. l. ciij. liber homo, & vide quod ibi dixi. Sed
9 † an illud territorium; in quo cum exercitu ſtat, videatur occupaſſe, vt ſtatim ſuum fiat? Reſp. Aut cepit aliqua loca; quæ poſ-

ſunt retineri, etiam ſi totum territorium non capiatur forte, vel aliqua caſtra, vel fortilicia, vel aliquam regionem intra montes, vel intra flumina, & tunc illud ſuum efficitur: Si verò illud non poſsit retinere, niſi locum principalem capiat, tunc ille locus, in quo eſt cum exercitu, non efficitur ſuus, quia ille ſuſtinendo, vel pręliando adhuc liberari poteſt: Vnde non dicitur ille locus occupatus: argu. ff. de acquir. rer. domin. l. lv. in laqueum.

10 Sed quæro, † an illæ gentes; e quæ ſunt in illis locis; qui occu-
e pantur; quibus legibus regentur, an legibus nouis illius Regis, vel populi; qui occupauerit ea: an verò legibus eorum antiquis? Guliel. Cun. hoc tangit. ff. de pignorat. act. l. xviij. ſi conuenerit §. 1. & arguit, quòd debent regi ſecundum leges; quæ ſunt in regno occupantis, quia videtur auctum regnum, ſicut dicimus in eo, quod accreſcit per alluuionem, quòd efficitur eiuſdem iuris; cuius erit prædium; cui adijcitur, vt dictum eſt ſupra in princ. lib. ſuper verbo, Noſtro. Pro hoc. ff. de adminiſtr. tutto. l. x. quoties. §. fin. In contrarium videtur, quòd non debeant conſeruari ſtatuta regni, niſi appareat expreſsè, quòd Rex accepit eo animo, vt ſibi vniret, vt vnum regnum eſſet, quia talis acquiſitio debet intelligi ſine præiudicio iuris aliorum, vt. ff. ne quid in loco publ. l. ij. prætor ait. §. merito, & §. ſi quis à Principe. Et pro hoc. C. de offic. præfect. Prætor aphr. in l. ij. in nomine domini. §. fin. argum. C. de collat. fund. patr. l. prima. lib. xj. & ſic concluditur, quòd regentur ſuo iure, non iure regni: argumen. ff. de leg. iij. l. lxxxix. prædijs. §. Titio: & de fun. inſtr. l. xx. Seiæ. §. Tyrannæ. Illud enim territorium intelligitur vnire cum ſuis iuribus, de pignor. act. l. xx. aliena res. de ſeruit. ruſtic. præd. l. xxiij. via conſtitui. §. ſi fundus. Iſta ſunt verba eius. Mihi videtur dicendum: ſi quidem non conſtat de mente occupantis, ſtandum eſt iuribus antiquis illius loci, quatenus honeſta ſunt, per ea; quę dicta ſunt per Guliel. ſi verò ille; qui occupauerit, expreſsè vult illa iura, vel conſuetudinem mutare, an poſsit? dico: aut ille locus, fuit ſubmiſſus occupationi propter delictum Domini; qui tunc illum locum tenebat, & tunc occupans acquirit omne ius illius domini, & ſicut ille dominus primus poterat mutare leges, ita & occupans. Aut propter delictum ſubditorum, & non do-

mini, & tunc occupans poterit acquirere ius ſubditorum, & ſicut ſubditi poterant mutare, ita ipſe occupans poterit. Aut propter delictum commune, & ſuccedit occupans in ius vtriuſq;. Alteri autem qui in hoc non deliquit, nullum præiudicium facit, vt expreſsè prædicta probantur in d. Authentica Friderich. ſi verò Do
11 minus temporalis. C. de hæret. Ex prædictis autem † apparet, quòd talis occupans bona eorum; qui ibi habitant, poſsit auferre, & alteri dare; quod verum eſt, quia poterit, ſi ex eorum delicto talis occupatio facta fuit, aliàs ſecus: Et prædicta in occupatoribus; qui ſunt inferiores à Principe. Princeps enim ſolutus eſt legibus, & omnia poteſt.

ADDITIONES.

a Thom. Dipl. ¶ Quod etiam in mari. Vide Bart. in l. Cæſar. ff. de publican. Et ibi Alex. de Imol. in additio. Et vide Feli. in c. Rodulphus de reſcrip.

b ¶ Per mare. No. quòd dicit Bart. hic, quòd quinquaginta milliaria per mare ſunt minus quàm vna dieta. ad ea: quæ ponunt docto. in c. non nulli de reſcrip. & in l. 1. ff. ſi quis cautio. Et adde, quòd iſtud dictum Bar. hîc alleg. Feli. in c. olim. de exceptio.

c ¶ Poſſumus dicere. Vide Feli. in c. Rodulphus de reſcript. & vide omnino Pau. de Caſt. in l. Inſulæ Italiæ. ff. de iudic.

d ¶ Inter eas gentes. Vide de iſta materia per Bal. in Rubr. ff. de rer. diuis. & Barth. Veron. in ſuo tract. de ſeruitute ruſticorum prædiorum, in Rubr. de mari.

e ¶ Illæ gentes. Vide Alex. plenè in l. 1. in princ. ff. de leg. 1. Et ibi videre poteris plures concord. & plenè per Feli. in cap. tranſlato de conſtitu. & Lodou. Rom. in conſ. ccxviij. incip. præſens caſus duplicem habet dubitationem.

In flumine nata. Hæc eſt ſecunda pars. No. quòd tribus modis inſulam fieri contingit; vt. ff. de acquir. rer. domin. l. xxx. ergo. §. tribus modis. Primò, cum circundatur ager; qui non erat alicuius, de quo loquitur vltima pars præſentis relatæ legis; ſecundò, cum alueum dereliquit ſiccum, & incipit fluere. Tertiò, cum paulatim coalluendo locum eminentem fecit ſupra alueum: & aduertendum eſt, quòd dicit nata, non dicit naſcitura. Non igitur tempus, cum incipit apparere, inſpicimus, ſed tunc quando opinione circumcolentium inſula incipit reputari, argu. ff. de flum. l. 1.

§. 1.

§. 1. quod dicit lex eſſe natam, ſine dubio verum eſt, ſi priore ęſtate ſic ſteterit, ante enim poſſet dubitari, an ſit inſula, an verò locus in medio, qui propter ſiccitatem vacuus remanſit. Si verò æſtate priore ſic ſteterit, ſicut dicitur, verum dicit, argum. ne quid in flum. publ. l. prima. §. his autem. Ad quod facit d. l. xxx. ergo. §. tribus. verſic. duobus poſterioribus, ibi dum dicit, cum primùm extiterit, quod perfectum ſignificat, cum ſit futurum ſubiunctiui, vt l. 1. §. hæc autem verba. ff. quòd quiſq; iur. & de verb. obligation. l. cxij. ſi quis ſtipulatus ſit Stichum. Ab eo verò tempore ſi quid annuatim dicta inſula reciperet, iudicaretur ſecundum l. lvj. Inſula. ff. de acquir. rerum domin. Item dicit nata, ſcilicet caſu, vel diuina poteſtate: non dicit facta manu hominis, ſi tamen ab homine facta eſſet, idem iuris eſſet, vt. ff. de acquir. re. domi. l. lxv. penul. §. fi. Et hoc facit ad quæſtionem, cuius ſit cluſa facta in flumine; de quo dixi in l. quominus. ff. de flum. Item dicit nata, intellige quòd ſolo cohæreat, ſi enim ſupra aquam ſtaret, vt quandoq; accidit, publica eſſet, vt. ff. de acquir. re. domin. l. lxv. penul. §. Paulus. videamus.

1 *Frequenter accidere quid ſit.*

Quod frequenter accidit.

Quid ſit frequenter accidere, dixi ſupra in verbo, raro.

1 *Medium eſt, quod conſiſtit inter duo extrema.*
Extremitates, principium, & finis.
2 *Caput, ſeu principium alicuius rei vbi ſit, & quantum ſpatium occupet, & nu. 8.*
Caput hominis habet très proprietates, ſcilicet initium neruorum, pars honorabilior, & verſus cælum erigitur.
Pes hominis tres proprietates habet, ſcilicet finis corporis, pars ignobilior, & verſus terram iungitur, totum corpus ſubſtinendo.
3 *Caput, ſeu principium, vel initium fluminis eſt, vnde flumen originem capit, & finis, vbi flumen terminatur.*
4 *Caput anni tēpus; à quo incipit, dicitur: finis à tempore, quo finitur.*
5 *Caput Eccleſiæ vbi altare honorabilius.*
Caput aulæ, vbi magis homines ſedere ſolent.

Caput.

Caput ſcholæ, vbi cathedra poſita eſt; & ibi de fine.
Caput prouinciæ ciuitas honorabilior.
6 *Caput montis dicitur pars ſuperior eleuata: depreſſa appellatur pes.*
7 *Caput rei dicitur locus; per quem ingreditur: ſed ſi per omnes partes eſt ingreſſus, dicitur quod eſt verſus meridiem: pes verſus Septentrionem. nu. 8.*
8 *Quantum ſpacium occupet caput, quantum pes, ſeu finis, & quantum medium.*

Si quidem mediam partem fluminis teneat. Gloſſ. exponit, ideſt in medio fluminis eſt. Quid autem ſit in medio eſſe, vel quę ſit media pars alicuius rei, videamus. Interdum enim accipitur media pars, ideſt dimidia rei, facta diuiſione vnius rei in duas partes, quælibet dicitur dimidia, vt. ff. de verb. ſignif. l. clxiiij. nomen filiarum. §. portionis. Ne ergo ſic intelligatur, exponit gl. ideſt, in medio fluminis eſt. Vt autem ceſſet dubitatio, melius poſſumus exponere: ſcilicet vt diuidatur tota latitudo fluminis in tres partes æquales. Si ergo inſula tenet illam partem fluminis; quæ eſt in medio, facta diuiſione in tres partes æquales, tunc erit communis, vt litera dicit. Videamus ergo quid eſt eſſe in medio, & quæ eſt media pars.
1 † Quid ergo eſt medium? Reſpon. quod conſiſtit inter duo extrema, vt. C. de iudi. Auth. ad hæc. & ff. de ferijs. l. viij. more Romano. & ſi quis ius dic. non obtemp. l. vnica. §. 1. facit in Authent. in med. lit. non fie. ſacr. form. per totum, vt hîc apparet, non ergo poteſt cognoſci medium, niſi extremitates cognoſcamus Extremitates verò ſunt caput, ſeu principium, & finis. Aliæ aũt extremitates dicuntur latera. De latere dicemus infra. De capite
2 autem, fine, & medio hîc dicamus: videlicet † vbi dicatur eſſe, & quantum ſpacium occupet: hoc autem neceſſarium eſt; ſæpè. n. in ſtatutis fit mentio de capite alicuius rei, videlicet ſi quid factum fuerit in capite plateæ, vel fori: vel in pede: vel in medio, ſoluantur decem. Item in contractibus ſæpè vidi, vendi tot ſtadia terræ in capite, vel in fine fundi. Docet ergo Iuriſconſultus ſcire quid,

ſit, & quantum duret alicuius rei caput, ſeu pes, & ſimilia. Caput autem in homine habet duas, aut tres proprietates. Prima, quòd inde omnes nerui initium capiunt, & ex hoc inſurgit ſecunda proprietas, quòd eſt honorabilior pars corporis, vt l. xliv. cum in diuerſis. ff. de religios. Tertia proprietas eſt, quòd verſus cœlum erigitur: & iſtud idem quandoq; dicimus principium: Eodem modo pes, ſeu finis habet tres proprietates. Prima, quòd in illa parte finitur, & terminatur corpus. Secunda, quòd eſt pars ignobilior. Tertia, quòd verſus terram iungitur, & totum corpus ſuſtinet. Ab iſtis proprietatibus diuerſimode caput, & pedem,
3 ſeu finem alicuius rei dicimus. Primò † in flumine, dicimus caput fluminis, vnde flumen originem capit: vt ſi ex fonte, ipſe fons, & ſimilia, vt. ff. de aqua. quot. & æſtiu. l. 1. §. caput aquæ illud eſt. Et illud etiam dicitur principium, ſeu initium, vt ibi dicitur. Et eodem modo pes, ſeu finis fluminis dicitur locus, vbi flumen terminatur, & finitur; quod eſt mare; in quod intrat, vel aliud flumen; vt. ff. de locis, & itin. pu. l. iij. fin. & de ſeruit. ruſt. præd.
4 l. fin. Eodem modo dicimus de tempore: † dicimus enim caput anni tempus; quo annus incipit: finis, tempus; quo terminatur, vt in illo verſu. Annua ſi debes, tũc inpicies caput anni, &c. Vt no. ff. de adimen. lega. l. 1. Et hæc de prima proprietate. Secundò contingit quandoque aliqua eſſe; in quibus locus; à quo originem ſumunt, non poteſt apparere, vt in ſuperficie vnius domus,
5 aulæ, eccleſiæ, & ſimilium. † Tunc caput Eccleſiæ eſt, vbi eſt altare honorabile, & caput aulæ eſt locus, vbi magis homines conſueuerunt ſedere: Et caput ſcholæ dicitur vbi cathedra poſita eſt, pars verò illi oppoſita dicitur pes, ſeu finis, argumen. ff. de offic. procouſul. l. vij. ſi in aliquam. ibi, prouinciæ caput. Ciuitas enim honorabilior dicitur caput prouinciæ. Ad idem. C. de ſumma Trinitate, & fid. cathol. Epiſtola inter claras, in princ. ibi, caput eſt omnium Eccleſiarum. Tertiò, contingit à tertia proprietate
6 caput dici, vt ecce † locus quidam eminens eſt, ſeu montuoſus: partem enim ſuperiorem eleuatam appellamus caput: partem autem inferiorem depreſſam appellamus pedem: & ſic in capite, & in pede, & in principio, & in fine dicimus, argum. de aqua pluu.
7 arcen. l. 1. §. fin. † Poſsit enim eſſe aliqua res, in qua neutrum

iſtorum

iſtorum concurreret, & tunc puto, quòd illius caput diceretur locus; per quem in illam rem ingredimur, iuxta illud. In capite libri ſcriptum eſt de te. Appellat enim caput libri illam partem, per quam ad ipſum librum legendum ingredimur. Ad idem quod no. ff. ſol. matrim. ſuper Rubr. ibi, nota quòd hîc non eſt caput libri. ff. ad leg. Falci. l. lxxxj. quærebatur. ſuper verbis, tres partes. Sed poſſet contingere, quòd per omnes ipſius loci partes eſt ingreſſus, & tunc putarem caput illud dici; quod eſt verſus meridiem, & pedem, quòd eſt verſus ſeptentrionem, vt
8 infra oſtendam. † Videamus ergo quantum ſpacium occupat caput, quantum pes, ſeu finis, & quantum medium. Ad quod dico, quòd punctus, ſeu linea indiuiſibilis; quæ eſt in capite, poteſt dici caput, d. l. 1. §. caput. ff. de aqua quot. & æſtiu. Et eodem modo pes. Medium dicatur ille punctus, vel linea indiuiſibilis; quæ eſt in medio, diſtans tantum ab vna extremitate, quantum ab alia: & ita intelligit hîc gloſſ. proximior ſit, & Inſtit. de re. diuiſ. §. Inſula. in glo. in verbo, mediam partem: dum dicit, quod hoc ſcilicèt poterit ſciri, & apparere accepta corda, & facto puncto in medio. quod ſatis placeret, ſi materia; de qua tractatur, hanc interpretationem pateretur: vt ſi diceretur, à capite vſq; ad medium agri liceat Titio ire. Intelligo à linea indiuiſibili; quę eſt in capite, vſq; ad lineam indiuiſibilem; quæ eſt in medio ſecundum prædicta iura: ſed ſæpè ſermo hanc interpretationem non patitur. Quid enim ſi dicatur? ſi quis inueniatur per caput plateæ cum curru, puniatur. Vel vendo tibi decem ſtadia terræ in capite fundi. procul dubio de puncto, vel linea indiuiſibili intelligi non poteſt: per illam enim non poteſt iri, nec in ea poſſunt decem ſtadia terræ eſſe. Aliter ergo intelligendum eſt; de quo tetigi. ff. de fur. l. iij. prout verò dico, quandoq; extremitates ſunt diſtinctę, & limitatæ, tunc vna dicitur caput, ſeu principium, alia dicitur pes, ſeu finis, & quicquid eſt intra illas duas extremitates dicitur medium, vt. ff. de ſer. vrb. præd. l. lxxxvij. ſi ædes meæ à tuis, ibi, aut medius mons, & de ſeruit. ruſtic. præd. l. lxxxj. tria prædia. ibi, per medium fundum. & de ferijs. l. viij. more Romano. C. de iud. Authent. ad hæc, cum multis ſimil. Quandoq; extremitates non ſunt dixtinctæ, & tunc puto, quòd totus ille locus diuidi debeat in

tres partes æquales, vnde illa; quæ erit ſecunda, dicetur medium, vt hîc ſecundum lect. quam tenui; cui applaudet communis vſus loquendi, & intelligendi: tertia dicitur finis. Quandoq; contingit, ꝙ locus; de quo agitur, habet multas diſtinctas partes, tamen in diſpoſitione accipitur, vt totum: vt ecce, planus Tyberis eſt diſtinctus per prædia multorum: ſed in ſtatutis dicitur, quòd ſi aliquid fuit factum in capite plani Tyberis, vel medio, vel fine; tunc enim conſideratur per ſtatutum illud, vt vnum totum integrum: ideo eſſet facienda diuiſio in tres partes, vt dixi. Sed quęro, quando vendo decem ſtadia terræ à capite, vel à pede, vel in medio, qualiter fiet diuiſio: & vtrum certus locus videatur venditus, vel incertus: dicam in ſequenti libro, in vltima figura.

1 *Inſula in flumine communi nata communiter acquiritur iure dominij, non poſſeſsionis, niſi apprehendatur.*
2 *Inſula qualiter communiter diuidatur.*
3 *Inſulæ paruæ vſus publicus eſt: magnæ, ripæ tantum ſunt in vſu publico.*

1 Communis fiat eorum. Intelligo † communem iure dominij, non enim iure poſſeſsionis. Cum enim ſeparata ſit inſula à primo fundo, per poſſeſsionem primi fundi illa non videtur poſsideri, vt infra ſequitur, ibi: Quòd ſi alteri parti proximior, & ff. de acquir. poſſeſſ. l. iij. poſsideri. in princ. in gloſſ. ſuper verbo, quamlibet. Debet ergo poſt apprehendi, argum. ff.
2 de acquir. poſſ. l. xxj. cum hæredes. Item quod dicit, † communis fiat, intellige pro æquali parte: ſcilicet ſi mediam partem fluminis tenet, & ripæ, quæ eſſent ab vtraq; parte rectæ. Item ratione propinquitatis medietas cedit vni, & medietas alteri: Sed ſi Inſula eſſet plus verſus vnam partem, quàm verſus aliam, illa tantùm pars inſulæ; quæ vni parti propinqua eſt, illius fundi eſt: & illa; quę magis propinqua eſt alteri, cedit alteri: quatenus ergo cuiq; propinquior illi cedit. ff. de acquir. rer. dom. l. xxx. ergo. §. tribus, ibi, cuius ager proprior fuerat: Quod ergo dicit, ei agro cedit; cui propinquior eſt, intelligendum eſt, vt. ff. de leg. j. l. vj. Stichum qui meus erit; cui congruit, quod in ſeq. lib. de Alueo dicitur,

quod iure propinquitatis cedit eis; qui ab vtraq; parte poſsident: Et ſic apparet, quòd diuiſio communis eſt. Hoc etiam declarat gloſſ. hîc in verbo, proximior: & Inſtit. de re. diuiſ. §. Inſula, in gloſſ. in verbo, mediam partem, pro vt dicit de puncto in medio cordæ poſito. Ex quo apparet, quòd quantum propinquior eſt, catenus cedit lineæ, diuidenti per medium: ita quòd quicquid excedit citra lineam, ſit propinquius illi; qui habet prædium citra flumen: & quicquid eſt vltra lineam, eſt propinquius ei; qui habet vltra flumen, & hoc eſt difficile, vtile & neceſſarium, ideo hoc demonſtrabo per caſus, & figuras; quas infra ſubdam. Item
3 hoc, quod dicit, † quòd eſt vſus communis, intellige iure dominij. Vſus autem inſulæ eſt publicus, ſicut riparum, vt. ff. de acquir. rer. domin. l. lxv. penult. §. 1. hoc intelligo, ſi inſula eſt parua, ita quòd tota poſsit dici ripa, vel ripæ cedere propter arctationem aquæ, vt. ff. de flum. l. iij. penult. Sed ſi inſula eſſet magna, ita quòd in ea eſſent prædia culta, putò ſolùm ripas eſſe in vſu publico, non prædia; eadem ratione; qua cætera prædia. Item prædicta vera, niſi eſſent agri limitati, vt. ff. de flum. l. 1. §. ſi inſula.

1 *Dictio vterquè, diſtributiua duorum tantùm, quandoquè inter plura ponitur.*

2 *Inſula; quæ eſt in medio, & ab vno latere ſit ager limitatus, vel cæmeterium, an alteri tota acquiritur.*

Qui ab vtraq; parte fluminis.

1 De duabus loquitur, quæ ſunt fluminis latera: † Hæc enim dictio vterq; diſtributiua eſt duorum tantum, licèt quandoq; inter plura ponatur, vt. C. de fur. l. xij. Ancillæ, & de verb. oblig. l. cxxxvij. continuus. §. Item qui inſulam, & ideo ſi contingeret flumen ita currere, quòd tria latera prædiorum reſpiceret, inſula deberet inter eos diuidi iure vicinitatis tangentis, vt. ℣. in figuris
2 xiv. & xv. declarabis. Sed quid † ſi ab vna parte eſſent prædia limitata; quibus non poſſumus vti quaſi inſula? vt. ff. de acquir. re. do. l. xvj. in agris; & de flumin. l. 1. §. ſi inſula. Vel fortè cæmeterium alicuius Eccleſiæ; cui non poteſt quæri, vt dictum eſt ſu-

pra in pręcedenti lib. an tota inſula erit eius; qui prædia habet ab vna parte? Videtur, quòd non, quia inſula defertur vtriq; pro diuiſo, ergo non eſt locus iuri accreſcendi, vt vnus capiat, quod alteri non acquiritur, vt. ff. de vſufr. accreſcen. l. 1. in princ. Præterea ſi eſſet verum, quòd vno reiecto alijs acquiritur, malè diceret textus: in d. l. 1. §. ſi inſula : vbi dicitur, quòd in nullius bonis eſt inſula, quando prędia ab vtraque parte ſunt limitata: quare inſula erit aliorum prædiorum; quæ magis prope ripam eſſent. Contrarium puto: pro cuius euidentia ſciendum eſt, quòd ius acquiſitionis per alluuionem: de qua dictum eſt in præcedenti libro, fit ratione contiguitatis, & adhærentiæ, & ideo potentius eſt ius acquirendi ratione vicinitatis, de quo hîc dicitur, vt patet, ff. de acquir. rer. domin. l. lvj. inſula. vbi illa; quæ alluuio addiderit inſulæ, quærentur ipſi inſulæ, non autem ei; qui ab vtraq; parte prædia poſsidet; quia prædia limitata alijs prohibentur quæri. d. §. ſi Inſula: ſed ſi iui alteri ratione vicinitatis vna particula inſulæ, quaſi deberetur totum additum, quod prohibetur alijs, quaſi ſibi acquireretur iure cuiuſdam alluuionis, & adhęrentiæ; quod probatur, quia incrementum poſtea obueniens ſibi quæreretur. d. l. Inſula: ergo multò magis illud incrementum, quod ſua particula, ſimulquè portio vacans tempore; quo portio noſtra mihi quæreretur, fortiori iure accreſcit quàm illa; quæ ex poſt facto incipit vacare, vt. ff. de acquir. hæred. l. xxxviij. ſi duo, coniuncta l. lxj. ſi minor, & l. lv. cum hæreditate. eod. tit. Nec obſtat. ff. de vſufr. accreſcen. l. 1. in princ. quia ſeperatum eſt illud ius accreſcendi ab iſto: hîc enim ſemper fit acquiſitio certæ parti diuiſæ, & de cætera parte accreſcente.

Prope ripam prædia poſsident.

Prope ripam poſsidere intelligo, quòd prædia ſint ipſi ripæ coniuncta, vel fortè ſi diſtant, mediante via, vt l. lxxviij. Martius, de acquir. rer. domin. vt dixi ſupra in præcedenti libro: & quod dicit, poſsident, intelligo quo præcedenti, & eodem iure acquiratur inſula, vt etiam in præcedenti libro dictum eſt.

Pro modo latitudinis cuiuſq; prædij.

Hoc declaratur per Iuriſconſultum. ff. de acquir. rer. domin. l. xxix. inter eos. videlicet, vt quanta eſt latitudo prædij iuxta ripam, eatenus linea per directum protenditur: circa quæ multa dubia occurrunt; quæ determinata ſunt in figuris præcedentis libri: ſicut enim diuiditur alluuio inter eos; qui ab vtraq; parte prædia poſsident: ita illa pars inſulæ; quæ cedit prædijs, quæ ſunt ab vna parte, debet diuidi.

Quæ latitudo prope ripam ſit.

Si ergo finis agri iuxta ripam eſt largus, licèt prædium poſtea in ſe arctetur, vel è contra, ſolùm latitudo; quæ eſt iuxta ripam, attenditur, & ſecundum illam debet duci linea recta, vt in præcedenti libro dictum eſt.

Quòd ſi alteri parti proximior.

Quod qualiter appareat, hoc dicit gloſſ. accepta cordula, & puncto poſito in medio, vt hîc dicit glo. in verbo, proximior ſit, & Inſtit. de rer. diuiſ. §. inſula, in verbo, mediam partem. Et quod dicit proximior, intelligo, quatenus proximior eſt illa pars; quæ vni parti fluminis proximior eſt, eorum tantùm eſt; qui ab vna parte poſsident prædia, & eorum eſt eo iure; quo prædia ſunt eorum, vt dictum eſt.

1 *Latera ſunt ſex.*
2 *Surſum dicitur totus motus à parte inferiori verſus ſuperiorem.*
Deorſum à parte ſuperiori verſus inferiorem.
3 *Pars ſuperior, & inferior denominatur per caput, & pedes; per aduerbia localia ſurſum, & deorſum: per præpoſitiones ſupra, & infra, vel ſuper, vel ſubtus.*
4 *Ante, & retrò propriè cadit in animalibus.*
5 *Ante, & retrò appoſita ad denotandum tẽpus qualiter intelligantur.*
Tempus eſt quadam fluxibilitas, & curſus.
6 *Ante, & poſt, poſita circa locum quomodo intelligantur.*
7 *Facies domus dicitur pars illa; per quam quis ingreditur, vel ſit in*

via

via magis honorabili.

8 *Dextra propriè cadit in animalibus ſe mouentibus: impropriè in alijs rebus.*

Dextra, vel ſiniſtra domus, vel agri quomodo capiatur.

9 *Dextra, vel ſiniſtra fluminis qualiter cognoſcatur.*

10 *Superficies terræ dicitur facies terræ; quæ erga cœlum reſpicit.*

11 *Orbis dextra eſt oriens, & ſiniſtra occidens.*

Caput meridies, & pes ſeptentrio.

1 Quòd ſi ex vno latere. † Latera autem ſex experiuntur, ſcilicet ſurſum, & deorſum, ante, & retrò, dextrum, & ſiniſtrum; de quibus in contractibus, & alijs diſpoſitionibus ſæpè fit mentio. Vt vendo, vel lego decem ſtadia terræ ex parte ſuperiori, vel inferiori: ex parte anteriori, vel poſteriori: ex parte dextra, vel ſiniſtra. Ideo quid prædicta vocabula importent diſcutiamus. Surſum quidam appellant illam partem, quæ eſt ſupra reſpiciens cœlum, deorſum illam partem; quæ eſt infra reſpiciens terram, licèt hoc modo loquendi non vtàmur: ſed † ſurſum appellamus totum ipſum motum à parte inferiori verſus ſuperiorem, & deorſum totum à parte ſuperiori verſus inferiorem, & hoc, ſiue ſit motus localis, ſiue intellectualis de gradu in gradum aſcendendo, vel deſcendendo. ff. de gra. l. x. Iuriſconſultus. §. ſunt, & §. tranſgrediamur. Dico ergo, quòd † pars ſuperior, & inferior denominatur primò per nomina, vt caput, & pes: principium, & finis, vt ſupra dictum eſt ſuper verſic. Si quidem mediam partem. Secundò denominatur per aduerbia localia ſurſum, & deorſum, ſed illud impropriè, vt dixi. Tertiò denominatur per præpoſitiones ſupra, & infra, vt. ff. vti poſſid. l. iij. ſi duo. §. Labeo, & de aqua plu. arcen. l. xj. ſupra iter. Et de arbor. ced. l. 1. §. 1. Quartò per nomina adiectiua deriuata ab iſtis præpoſitionibus, vt pars ſuperior, & inferior. l. 1. §. fin. de aqua plu. arcen. Quintò per alias præpoſitiones, ſcilicet ſuper, & ſubter, vt ibi, ſuper cathedram Moyſi ſederunt Scribe, & Phariſei, vt extra, de ſepul. capit. Dudum à Bonifacio, in Clemen. vel verius dicendum eſt, quòd nunquam dictæ partes denotantur, niſi per

nomina

nomina ſupradicta, & etiam per aduerbia. Nam ſupra, & in-
a fra, a ſuper, & ſubtus, ſi adijcitur cauſali, tunc eſt præpoſitio, nec importat illam partem rei; de qua quærimus, ſcilicet aliquam aliam rem eſſe ſupra, & infra illam, vt ſupra domum tuam, vel fundum tuum pendet arbor, non ſignificatur ſuperior, vel inferior pars rei, ſcilicet arborem ſupra rem exiſtere: ſed ſolùm denotatur exiſtentia ipſius arboris, & idem in omnibus legibus ſupra ad hoc allegatis. Sed ſi dictæ dictiones ponerentur ſine caſu, vt vendo tibi decem ſtadia terræ ab ea parte; quæ eſt ſupra, vel infra, tunc non ſunt præpoſitiones, ſed aduerbia loci ſecundum Priſcianum in maiori Tractatu de præpoſitionibus: Tunc ergo idem eſt dicere, quod à parte inferiori, vel ſuperiori: quæ pars, quæ ſit, & quantum duret, dixi ſupra, dum dixi de capite, & pede. Videndum eſt de ante, & retrò. Circa quod ſciendum eſt, quòd Ariſtoteles
4 in ſecundo de Cœlo, & mundo dicit, quòd † ante, & retrò propriè eſt in animalibus. Appellamus enim illam partem ante; in qua principaliter ſunt ſenſus, & ſic ex facie hoc iudicatur. In alijs verò; quæ carent ſenſibus, dicta vocabula non cadunt propriè: ſed per ſimilitudinem quandam. Ad quod aduertendum,
5 quòd † ante, & retrò quandoque apponitur ad denotandum tempus, quandoque apponitur ad denotandum locum. Circa tempus, eſt ſciendum, quòd tempus eſt quædam fluxibilitas; de tempore enim non habemus niſi inſtans, quod enim præterit, eſſe deſinit, quod verò futurum eſt, nondum fuit. Dico ergo, quòd in inſtanti; in quo ſumus, rectè loquendo; tempus; quod præterijt appellamus retrò, & per conſequens, quod futurum eſt, dicitur ante, vt in prima conſtituit. Cod. in princ. ibi, retrò principibus, & ff. de capt. & poſtlim. reuer. l. xvj. retrò. & ad leg. Aquil. l. xxj. ait lex. ibi, retrorſum, & de reg. iur. c. rati habitionem retrò trahi, &c. cum ſimil. lib. vj. Huius ratio eſt: quia, vt dixi, tempus eſt quædam fluxibilitas, & quidam curſus: & homines, cæteraquè animalia carentia ratione, quod in curſu præteritum eſt, habent retrò, quod verò futurum eſt; habent ante. Ad iſtam ſimilitudinem dicimus iſta, ſcilicet, quòd de tempore habemus inſtans illud, quod eſt, & illud quod præterit, habemus retrò, quod futurum eſt, habere dicimus ante, & quod præterijt

eſſe

eſſe ante, & quod futurum eſt, eſſe poſtea, vt. C. de arb. l. v. cum antea,& de Nili agerib.l.vnica ſi quis poſt hac,& de ędif. priu.l.vj. ſi quis poſt hanc.& ff.de acq.poſſ.l.x. ſi quis ante. tunc enim ſimilitudo ſic procedit, quaſi curſor in certa parte itineris ſe reuoluat, & remoueat, tunc. n. illa pars: quæ incedendo erat retrò, incipit eſſe ante : & è conuersò. Propria igitur locutio eſt præcedens, quia ibi illa reuolutione non egemus. Per hanc igitur dictionem ante poteſt ſignificari tempus præteritum, & futurum, quod apparet ex verbo : cui adijcitur; quòd ſi eſt præteritum, non ſignificat futurum. Sed hîc poteſt occurrere dubitatio: pone ſic. Reperi ſcriptum in aliqua diſpoſitione : ſi quis ante aliquem dixerit aliquid, vel fecerit, &c. quomodo intelligitur hoc verbum ante? Hoc.n.verbum,fecerit,reperitur in futuro ſubiunctiui, & in præterito. Sed qualiter debeamus aſſumere, dixi in repetit.l.omnes populi. ff. de iuſt. & iu. dum tractaui de interpretatione ſtatutorum, dixi etiam, de cond. & demonſt. l. ſolemus, & prædicta quum reſpectu præſentis loquimur de tēpore præterito, & futuro. Quandoque tamen in præſenti loquimur de tempore præſenti, & poſt, reſpectu alicuius, temporis præteriti, vel futuri. Reſpectu futuri, vt ecce, promittis facere, vel dare ante Paſcha, vel poſt Paſcha : & iſta locutio recta eſt, vt. ff. de verb. oblig. l. xiiij. qui ante calendas, & l. lvj. eum, qui ita. §. qui ita ſtipulatur, cum ſimil. & procedat ſimilitudinem ſic: Pone curſorem in medio plani videre Turrim, rectè dicit totum ſpatium; quod eſt inter ſe, & Turrim, eſſe ante Turrim, quia ante oculos eius eſt, & etiam ante illam partem Turris; quæ primo eius aſpectui præſentatur,& ſicut latus oppoſitum illi Turri,quò ad eum,dicitur retrò, ſeu poſt, vt infra dicetur, ita totum, quod illi lateri poſteriori reſpicit, dicitur poſt : & ita propriè dicimus ex conſuetudine : Reperimus enim Paſcha futurum in medio, nunc ergo vſque ad Paſcha dicitur ante, vltra dicitur poſt, vt dd. legibus. Sicut etiam dicimus reſpectu præteriti temporis, vt ecce, ante Paſcha præteritum dicimus factum, quod præterijt : quod ſequutum eſt dicimus factum poſt Paſcha, vt. l. lxiiij. huiuſmodi ſtipulatio interpoſita, & l. cxxxv. ſi ita quis. §. Seia.ff.de verb.oblig. cum ſimil. Et tunc procedit ſimilitudo, ſicut in illo Paſcate homo ſtans

retrò

retrò ſe voluiſſet, vt dixi. Propriùs ergo diceret à Paſchate retrò, & à Paſchate ante: ven it in præcedenti locutione, dicimus ante Paſcha, ideſt primò quàm Paſcha ſit, & ita vtimur. Prædicta verba ante, & poſt, ſi ponantur cum caſu, ſunt præpoſitiones; ſi ſine, ſunt aduerbia temporis, vel loci, & ſignificant tempus, vel lo-
6 cum. Circa verò † locum, ſciendum eſt, quòd quædam ſunt loca eminentia, quædam depreſſa, & plana. In eminentibus, ſicut ſunt domus, & cætera ædificia: montes, & colles, dicimus ante, & poſt. In domibus autem dicimus partem ante, illam eſſe; quæ eſt iuxta viam, per quam ingredimur domum, vt. ff. de via publ. l. iij. Aediles Curules. §. fin. ibi, ante ergaſteria, & commu. diuid. l. xix. arbor. §. de veſtibulo, vbi gloſſ. exponit, quòd veſtibulum eſt locus ante domum; per quem quis habeat aditum: pars illi oppoſita dicitur poſt, vt. ff. de ſeruit. vrb. præd. l. xij. quidam Iberius: ibi, poſt horea, & dicitur poſt, illa pars; quæ eſt oppoſita illi parti: quæ eſt ante plateam, & ſic etiam vtimur, & loquimur, & hoc ſecundum ſimilitudinem præcedentē: Nam, vt dictum eſt, pars anterior in animalibus dicitur illa: in qua eſt facies, &
7 † facies domus dicitur illa, quæ iuxta viam nobis oſtenditur, vt in locutione vulgari vtimur, & lib. 1. Machab. iiij. cap. circa finem dicitur, Ornauerunt faciem Templi coronis aureis, & ſcutulis. Sic enim dicimus facies operis. ff. de nou. oper. nuncia. l. xxj. ſtipulatio. §. Opus, & alibi, priſtinam faciem ædibus reddat, vt. ff. loca. l. [illegible]j. ſed addes. §. ſi Inquilinus oſtium. Sicut igitur illa pars dicitur facies, ita dicitur pars anterior, & pars ſibi oppoſita di poſterior: ſed ſi domus à pluribus partibus eſſet circundata vijs, per illam excellentiam diceremus faciem: quæ magis in honorabili via eſt, quòd ſi vtraque eſſet æqualiter honorabilis, illa dicitur facies; per quam ingredimur, vt ff. de leg. iij. l. lxxxix. prædijs. §. Balneas, & de dam. infect. l. xlvij. quod Conclaue. Prædicta vera, niſi conſuetudo loquendi aliquid opponeret. In locis verò depreſsis, & planis; in quibus non videmus ſuperficem ſuperiorem, non eſt dare partem; quæ dicatur ante, & poſt, reſpectu ſui, ſed reſpectu noſtri. Exiſtens enim in fundo rectè poteſt dicere aliquam partem eſſe ante eum, aliquam poſt eum, vt de tempore dicimus. In montibus etiam appellamus ante, illam par-

tem; quæ nos reſpicit, quaſi faciem: partem illi oppoſitam appellamus poſt; & ſic illa pars; quæ quò ad nos ſecundum noſtrum aſpectum eſt ante, ſecundum aſpectum aliorum dicitur poſt. Et ſic conſiderandus eſt locus; in quo verba proferuntur: Nonnunquam tamen ex parte montis eſt aſpectus ita notabilis, vt ſi reſpicit aliquam ciuitatem notabilem, quòd ſemper illa pars dicitur ante, reliqua verò poſt: Hæc autem ſecundum conſuetudinem
8 circumcolentium intelligenda ſunt. † Dextra, & ſiniſtra ſecundum Ariſtotelem. in d. lib. de cœlo, & mundo, propriè cadit in animalibus, quia dextra eſt principium motus, ſiniſtra eſt terminus, & ideo communiter contingit, quòd incipiens ambulare incipit cum pede dextro, vel incipiens aliquid agere incipit cum manu dextra, niſi ſit ſcæua ideſt ſiniſter, vt.ff.de ædil. edic. l.xij. qui clauum. §.item ſciendum. In iſtis ergo rebus; quæ non mouentur, impropriè loquimur. Appellamus enim dextram, & ſiniſtram quandoque reſpectu noſtri. Si enim diceremus, vendo tibi decem ſtadia terræ à parte dextra eundo ab hinc verſus Florentiam, tunc clarus eſſet ſermo, & de illa parte intelligendum eſt; quæ nobis euntibus eſt à latere noſtro dextro. Si verò ad perſonam non habeatur reſpectus, ſed ſimpliciter dicatur à latere dextro, vel ſiniſtro rei, tunc ſi quidem illa res eſt eminens, & eleuata, vt domus, ita quòd eam dicamus habere faciem, apertè inuenitur dextra, & ſiniſtra. Finge enim vnum hominem ſtantem rectum, & voluentem faciem ſuam verſus illum locum; verſus quem voluit domus, tunc illa pars; quæ illi homini ſic imaginato opponeretur, diceretur dextra, vel ſiniſtra, & ſic diceretur illa [illegible] domus eſt dextra, vel ſiniſtra: Hoc probatur expreſsè Ezech.xlvij. cap. in princ. vbi ſic ait, Facies domus reſpiciebat ad Orientem, aquæ autem deſcendebant in latus Templi dextrum ad Meridiem. Vnde ſimilitudo hominis eſt, quia ſi facies hominis reſpicit Orientem, latus eius dextrum eſt meridies. Si verò non eſſet corpus ita eleuatum, tunc ſi quidem locus ille habet caput, & pedes, ſecundum quod ſupra diximus, neceſſariò per eandem ſimilitudinem dabimus ei dextram, & ſiniſtram: exemplum in flumine.
9 † Fingamus hominem iacentem in flumine tenentem caput, vbi eſt caput fluminis, pedes verò vbi eſt pes, vel finis fluminis, fa-

cies autem verſus cœlum, tunc ſtatim dextra, & ſiniſtra pars flu-
minis cognoſcitur, & ita loquitur text. ff. commu. præd. l. lxij. re
fectionis. §. fi. Si etiam in alijs locis; quæ caput, & pedes habent,
fingas hominem ſic iacere proſtratum, tunc dextram, & ſiniſtram
cognoſces. Sed ſi dicatur, cognoſcitur cur caput, & pedes in tali
parte fingantur: ſed cur facies verſus cœlum reuoluta ponatur, vel
lem doceri. Si.n. faciem verſus terram voluere dicemus, tunc par-
b tem; quam primò dicebamus [b] dextram, continget eſſe ſiniſtram, &
è conuerſò. Reſp. Totius terræ ſuperficies eſt verſus cœlum, & dici-
tur ſuperficies, quaſi ſuperior facies, vt. ff. quod vi, aut clam. l. xxj.
ſi vitem. §. ſi ſtercus: vbi in textu habetur duplex litera, alia enim
dicit ſpeciem fundi: alia faciem fundi, vt ibi ponit gloſſ. in verb. ſpe
10 ciem. † Illa ergo ſuperficies eſt facies; quæ erga cœlum reſpicit:
ideo ſic dixi: vnde iſta loca depreſſa non habent faciem reſpectu
noſtri: ſed reſpectu cœli, ideo reſpectu noſtri nòn habent ante,
vel poſt, vt dixi, ideo finxi hominem iacere proſtratum. Si verò
inueniretur aliquis fundus; cuius non poſsit caput, nec pedes di-
ci ſecundum p̄cedentem doctrinam, nec ante, vel poſt: tunc dextra,
& ſiniſtra deberent aliter conſiderari. Nam Ariſtoteles in ij. de
cœlo, & mundo, quærit an cœlum habeat dextram, vel ſini-
ſtram, & determinat quòd ſic. Cum enim dextra ſit princi-
11 pium motus, vt dictum eſt, apparet, † quod dextra orbis eſt
oriens, ſiniſtra verò eſt Occidens: & ſic ſecundum hoc de neceſsi
tate oportet poni, quòd caput orbis ſit in Meridie, pedes verò
ſint in Septentrione, & ſic fingendus eſt vnus homo, qui faciem ha
beat verſus cœlum, ſpatulas verſus terram, & ſic in dextra eius
erit ſol oriens, & in ſiniſtra ſol occidens. Hoc ergo modo, quan-
do alij modi inueniendi dextram, & ſiniſtram non faciunt, fa-
cile erit dextram, & ſiniſtram, caput, & pedes cuiuſlibet rei im-
mobilis inuenire, ſcilicet ſi reſpicit eius facies partem aliquam
Orbis, & hæc proprior locutio eſſet naturaliter loquendo, quòd
quantum ad mores noſtros, præcedentes modos puto probabilio
res, & primos inquirendos. Sed ſi quæratur medium inter ante,
& poſt: inter dextram, & ſiniſtram, dico eodem modo; quo
dixi ſupra inter caput, & finem. Et prædicta circa loca. Tem-
pus verò, quod nullam latitudinem habet, non habet dextram,

neque ſiniſtram.

ADDITIONES.

a Thom. Dipl. ¶ Nam ſupra, & infra. Vide, quod decidit per iſtam doct. Bart. hîc d. Barth. Soc. in conſil. clxxxj. in ij. volum. in c. viſis capitulis, in ver. circa tertium, vbi etiam ponit, quòd de natura dictionis infra, eſt, vt contineat contingentia extrema; quibus adiungitur.

b ¶ Continget eſſe ſiniſtram. Vide plenè per d. Barth. Ver. in ſuo tract. de Imperatore militum eligendo in 1. priuil. dignitatis, vbi infert per iſtam doctrinam Bart. vbi arguit contra dominos Venetos; qui imaginem beati Marci in ſigillis, & aureis, groſsiſq; argenteis imprimunt à dextra; ab altera verò parte imaginem Ducis; Dixi plenè in tract. meo de Venetæ vrbis libertate, & eiuſdem imperij dignitate, in priuil. xlviij.

Prorupit flumen, Ideſt pars fluminis dicit gloſſ.

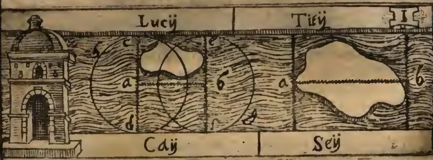
1 *Riuus appellatur pars fluminis, & eſt iuris publici.*
2 *Riuus non procedens à flumine: ſed à fontibus, vel alijs venis quando ſit publici, & quando priuati iuris.*
3 *Fouea; per quam aqua ducitur ad molendinum; cuius iuris ſit.*
4 *Flumen, fluuius, & amnis idem ſunt.*

Et alia parte riuo nouo, &c. Scilicet illa pars, dicit gloſſ. hîc in verbo, ceperit: Vides ergo, quòd † pars fluminis appellatur riuus, & ſic non eſt dubium, quòd in hac ſignificatione riuus eſt iuris publici. An autem † alij riui è flumine non procedentes, ſed à fontibus, vel venis alijs, ſint publici, vel priuati, dubitatur. Et videtur, quòd non. ff. de flum. l. 1. ait Prętor. §. 1. & ita tenet Roſ. ſuper illo tit. Pro hoc facit. ff. de riuis: per totum. Secundò, quando riuus eſt manu factus; per quem aqua ducitur ad vtilitatem priuati, tunc eſt priuatus, vt in toto tit. de riuis. Quandoq; riuus eſt locus; per quem aqua naturaliter fluit, & tunc regulariter puto illum locum priuatum eſſe, vt. ff. finium regund. l. vj. ſed ſi riuus, & d. l. j. ait Prætor. §. j. de flum. & erit eorum; qui ab vtraq; parte prædia poſſident, vt in præcedenti libro diximus de foſſa. Sed ſi riuus talis eſſet in vſu publico, tunc intelligerem illum riuum eſſe publicum, vt. ff. ne quid in loco publ. l. ij. Prætor ait. §. hoc interdictum ad ea, ibi, ad ea

igitur loca hoc interdictum pertinet; quæ publico vſui diſtinata ſunt, vt arg. ff. vt in flum. publ. nauig. lic. l. j. Prætor ait. §. foſſa. ibi, poſſunt autem etiam hæc eſſe publica, & non publica. Quid
3 dices † de foueis; per quas aqua ducitur ad molendinum? Reſp. vt dicitur in l. ij. quominus. ff. de flum. Et nota, quòd hoc no-
4 men† flumen, fluuius, & amnis idem ſignificant. Alia verò nomina, ſcilicet riuus, Torrens, foſſata, explanata ſunt ſupra, proximo, & præcedenti libro. Cætera verba legis clara ſunt. Nunc igitur ad oſtendendum diuiſionem Inſulæ, veniamus ad figuras.

FIGVRATA PROPOSITIO PRIMA.

IN Hac figura ab vtraq; parte fluminis ripæ ſunt rectæ in ſe, & etiam vna ripa eſt recta per comparationem ad aliam, & in hac figura ſunt duæ inſulæ. Prima inſula tota pertinet ad Lucium; cuius prædium eſt vltra flumen. Ratio, quia inſula non tenet mediam partem fluminis: ſed illi parti vlteriori eſt proximior. Ad hoc autem ſciendum, vtrum inſula alteri parti ſit proximior, dat doctrinam gloſſa in hoc §. verſic. quòd ſi

alteri parti, in verbo, proximior ſit, &c. quod poterit ſciri accepta cordula, & puncto in medio poſito inter vtrunq; agrum, & tunc ſi punctus eſt ab vna parte, alij cedat, aliàs ſecundum quòd punctus extenditur, ita dicit d. Gloſſ. ſed vt iſta doctrina ſit vera, non ſufficeret cordulam ſic ponere in vna parte, ſed opportet ponere in duabus: vna in principio inſulæ verſus caput, & alia in fine, tunc ab il-

lis duobus punctis medijs ducatur linea recta : & ſi quidem tota inſula relinquitur ab una parte, illorum eſt; qui ab una parte prædia poſsident. Sit igitur prima cordula c d, in cuius medio ſit punctus a, & ꝙ ille a. ſit in medio, probatur, cum eris in medio, per menſuratorem. In hac figura apparet, quia eſt centrum circuli rubei H C D. qui punctualiter tangit utranque partem ripæ. Deinde ſit ſecunda cordula in pede inſulæ; quæ ſit e f. & ponatur in medio punctus b. & quòd ille punctus ſit in medio, apparet, quia eſt centrum circuli E F G. crocei vtranque ripam punctualiter tangentis: Deinde ducatur linea, ſeu cordula a b. & quia inſula eſt tota ultra illam cordulam, tota pertinet ad prædium Lucij; quod eſt ultra flumen: Ad prædium verò Caij; quod eſt citra, nil pertinet. In ſecunda verò inſula ſimili modo ponatur vna cordula; quæ habeat punctum medium a. Deinde in fine inſulæ ponatur alia cordula; quæ habeat punctum medium b. quòd autem iſti puncti A B, ſint in medio, probatur ex præcedentibus, tunc ducatur linea a b. & tunc quia illa ſecat inſulam, quicquid eſt vltra illam, eſt Titij; qui ab alia parte prædium poſsidet; quod verò eſt citra illam lineam, eſt Seij: vt patet ex hoc §. Et nota quòd ſemper cum lineæ ripæ ſint rectæ omni rectitudine, vt eſt iſta, cordula ducenda eſt recta, ita quòd faciat angulum rectum ab vtraq; parte: per iſtum enim modum rectè inuenitur medium, vt apparet.

FIGVRATA PROPOSITIO II.

HAEC figura differt à præcedenti; quia in ſuperiori lineæ ab vtraq; parte ſunt rectæ ſecundum ſe ipſas, & etiam dicuntur rectę vna reſpectu alterius, quia tantum diſtat vna ab alia in capite, quãtum in fine: Sed in hac min' diſtat in capite, & ſemper vniformiter elongatur. Erit igitur fienda diuiſio Inſulæ hoc modo. Primò ponatur vna cordula C D, in principio Inſulæ ab vna ripa ad aliam, & notetur punctus medius, & ſit a. Deinde extendatur alia cordula E F. longior in fine Inſulæ, & notetur punctus medius b. Deinde ducatur linea a b. & illa linea erit diuidens inter eos; qui ſunt vltra, & eos, qui ſunt citra. Sed hîc occurrit dubium, qualiter ducatur linea è ripa vlteriori ad citeriorem: Nam non poteſt ita

poni,

poni, quòd faciat angulum rectum ab vtraq; parte. Dico igitur conſiderandum eſſe, quòd quantum illæ duæ lineę diſtant in vlteriori ripa, tantum diſtent in ripa citeriori, & tunc non poteſt eſſe error, quod probatur; quia qualis eſt proportio totius ad totum, talis eſt me-

dietatis ad medietatem per æquale ſpatium: ſed tota latitudo fluminis venit vniformis ampliando reſpectu diſtantię, quę eſt ab vtraq; ripa. Inter eos verò qui ſunt ab vtraq; parte, fiet diuiſio, vt ſupradictum eſt de alluuione.

FIGVRATA PROPOSITIO III.

ISTA figura facta eſt ad declarationem l. lxv. penul. §. ſi qua inſula. ff. de acquir. re. domin. vbi dicitur, quòd Inſula primò relicta in flumine, iure proximitatis, habet ius in alijs inſulis poſtea in flumine natis, ſiue relictis. In hac igitur figura conſtat, quòd inſula primò relicta tota pertinet ad eos; qui poſsident vltra flumen, ſcilicet Lucium, & Titium, quoniam illa Inſula eſt tota vltra medium fluminis, vt lineæ ductæ oſtendunt. Inſula verò ſecundò relicta pertinet pro parte ad Lucium; qui eſt vltra, & pro parte ad Caium; qui eſt citra, quoniam mediam partem fluminis tenet, vt lineæ ductæ oſtendunt, & probatum eſt in præcedentibus figuris. Sed nunquid inſula primò relicta, iure proximitatis debeat aliquid habere in dicta ſecunda inſula, videndum eſt. Ad quod ſciendum poni debet vnus punctus in inſula prima; qui plus ſit proximus inſulæ ſecundæ, & ſit a. Deinde in ripa Caij aſſuma-

tur

tur alius punctus; qui magis ſit proximus extremitati ſecundæ inſulæ; quæ plus proxima eſt inſulæ primæ, & ſit b. Deinde pone pedem circini in puncto a, & extende ita quòd pertranſeat aliquam partem inſulæ ſecundæ, & volue ſemicirculariter. Deinde pone pedem circini in puncto b. & per tantundem ſpatium extende, & nota vbi dicti duo circuli ſe proſcindunt, ſcilicet punctos c, d, & ab illis duo-

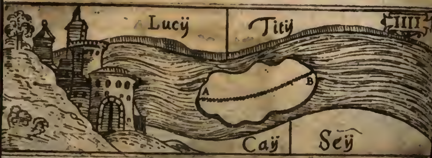
bus punctis duc lineam rectam rubeam C D. ex quo concludo, quòd quicquid eſt inſulæ ſecundæ ſupra dictam lineam c d, totum cedit inſulæ primò relictæ: Et eodem modo comperies in inſula tertiò relicta, vt lineæ ductæ oſtendunt, quod ſic probatur. Si ab æqualibus æqualia adimas; quæ remanent, ſunt æqualia: ſed conſtat, quòd tantum diſtat circulus vnus à ſuo centro a. quantum diſtat alius circulus à ſuo centro b. & conſtat, quòd linea c d, adimit ab vtraque parte æqualiter: Ergo patet, quòd linea illa æqualiter diſtat ab vtroque: & ſic quod eſt ſupra illam lineam, cedit puncto a. iure proximitatis, quod verò eſt infra, cedit puncto b, iure proximitatis.

FIGVRATA PROPOSITIO IIII.

SVPRADICTVM eſt de figuris; quæ habent lineas rectas iuxta ripam: Hic videndum eſt de illis: quæ habent ripas tortas, & curuas; veruntamen hoc contingit dupliciter. Nam quandoq; ſunt retortæ ab vtraq; parte fluminis, & ita vna ripa inflectitur verſus aliam, quod vbiq; ipſæ æqualiter diſtant, vt in hac figura oſtenditur, licet hoc rarò contingat: Quandoq; ripa eſt recta ab

vna

vna parte & ab alia tortuoſa, vel ab alia parte torta vno modo, ab alia verò torta modo diſsimili, & de hoc dicetur in ſequentib. In hac igitur figura ducenda eſt linea per medium ea tortuoſitate; qua ripæ ſunt

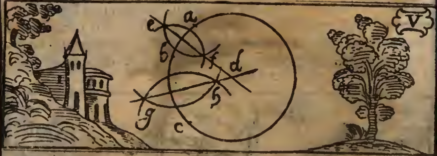

tortæ, vt oſtendit linea rubea A B, & quicquid eſt vltra illam lineam, eſt magis propinquum eis; qui vltra flumen prædia poſsident: quicquid verò eſt citra illam lineam, eſt magis propè eos; qui citra flumen prædia poſſident. Illam autem lineam ſic duces, Accepta cordula, & puncto in eius medio poſito vniformiter ducatur ab vtraq; parte ripæ, & ſemper notetur locus; per quem tranſit ille punctus medius, illa eſt linea; per quam ille punctus medius tranſit, & linea per medium diuidens.

PROBLEMA I. FIG. V.

ISTA figura facta eſt ad neceſſariam euidentiam omnium dicendorum, docet enim quomodo poſitis quibuſcunque punctis per lineam non directam illi poſſunt reduci ad circumferentiam cuiuſdam circuli. Ponantur ergo tres puncti a. b. c. tunc pone circinum ſuper a. & extende vltrà medium ſpatium a b. & volue ſemicirculum: Deinde ponas pedem circini ſuper b. & in eadem diſtantia verſus a. volue ſemicirculum: & nota vbi dictæ duæ lineæ circulares ſe proſcindunt, ſcilicet in punctis e. f. & ducas ſuper ipſos punctos lineam rectam e f. & extendas quantum volueris, & deinde ſimiliter facias in punctis b. c. & ducas lineas circulares; quæ ſe proſcindunt in punctis g. h. & ab eis ducas lineam re-

ctam g h. & ad libitum extendas, tunc dico, quòd linea e f. & linea g h. ſecabunt ſe in puncto d. in illo igitur puncto vbi ſe ſecant, po-

natur pes circini, & alter extendatur vſq; ad vnum punctum de datis a. b. c. & voluatur, omnes illi tres puncti reperientur in circumferentia dicta; & hoc contingit quocunquè modo tres punctos ponas in linea non recta.

PROBLEMA II. FIG. VI.

FIGVRA iſta ſimiliter ad euidentiam dicendorum facta eſt, docet enim qualiter poſito vno puncto ab vna parte, & recta linea ab alia, aliquod ſpatium quadratum iure propinquitatis diuidatur inter punctum, & rectam lineam. Sit ergo punctus datus a. linea poſita b c. & totum quadratum a b c d. Quæritur quantum illius quadrati ſpatio debeatur puncto a. iure propinquitatis, & quantum lineæ b c. Itaq; ponatur vna linea, ſuper quam quicquid ſit, illud ſit propinquius a. puncto; quod verò eſt infra, ſit propinquius lineæ b c. Ad quod dico, quòd primo illud quadratum diuidendum eſt per medium ſecundum doctrinam præcedentem, & ſit linea diuidens e f. & de eo, quod eſt infra, nil pertinet ad punctum a. Secundò fiat linea b d. diametrum dicti quadrati, & ſimiliter de eo, quod eſt infra dictam lineam, nil pertinet ad punctum a. Illud verò, quod eſt ſupra, reſtat diuidendum; & hoc conſtat; quia hîc habemus duos punctos æque diſtantes à puncto a. & à linea data b c. videlicet punctus e. & punctus d. inueniatur ergo alius punctus

æquidiſtans, & ſit g. Et quòd hic æquidiſtet, patet, quia eſt centrum circuli azurei a p q. q punctualiter tangit punctum a. & in puncto p, lineam datam b c. Tunc ergo illi tres puncti e. g. d. reducantur in circumferentiam vnius circuli, ſecundum præcedentem figuram, du cendo lineas, vt oſtendunt lineæ croceæ m h. & n h. cuius circuli centrum cadit extra quadratum in puncto h. & ducatur ille circulus, vt oſtendit circulus rubeus ductus e g d. Tunc dico, quòd quic-

quid eſt ſupra dictam lineam circularem e g d. pertinet ad punctum A. datum, & quicquid infra ad lineam b c. poſitam, & ꝙ hoc ſit verum, patet, ſi ponatur alius punctus s, in linea rubea circulari e g d, & ibi ponatur circinus, & extendatur vſq; ad punctum a. punctualiter tangit illud, & etiam lineam b c. datam in puncto r, vt oſtendit circulus croceus a r q. & idem eſſet, vbicunq; poneretur aliquis punctus in dicta linea rubea. e g d. circulari: Hoc dico, ita ꝙ non eſſet error notabilis: adeo quòd ſi eſſet argentum, non eſſet notabilis deceptio; Ideo tamen dico, ꝙ cum ab vna parte ſit linea recta, & ab alia rotunda non eſſet perfecta ſeparatio per medium.

LEMMA. Ex quo collige talem regulam: Poſitis tribus punctis æquè diſtantibus intra punctum datum, & lineam rectam datam, circulus; in cuius etiam circumferentiam illi tres puncti reducuntur, per totum quadratum æqualiter diſtat.

FIGVRATA

FIGVRATA PROPOSITIO VII.

SI hæc figura benè inſpiciatur, Inſula propinqua eſt pun cto a. acutæ ripæ prædij Lucij, & toti latitudini ripæ prædij Caij; ad prædium autem Titij non appropinquatur. Videamus ergo diuiſionem inter Caium, & Lucium. Et videtur, quòd Lucio nihil debeatur, quoniam ripa ſua; quæ appropinquat Inſulæ, terminatur in puncto indiuiſibili, non habenti aliquam latitudinem: ſed inſula debet diuidi pro modo latitudinis. l. xxix. inter eos. ff. de acquir. rer. dom. Cum ergo ibi non ſit aliqua latitudo, ei nil debetur. Contrarium dico, nam inter eos; qui ſunt ab vna parte, fit diuiſio pro modo latitudinis. d. l. inter eos: ſed inter eos, qui ſunt vltra, & eos qui ſunt citra, fit diuiſio iure propinquitatis, vt dictum eſt. Videndum eſt igitur, quòd ponamus vnam lineam iure propinquitatis diuidentem, & hoc fieri debet ex doctrina præcedentis figuræ. Extendatur igitur vna corda à puncto a. prædij Lucij, vſque ad ripam

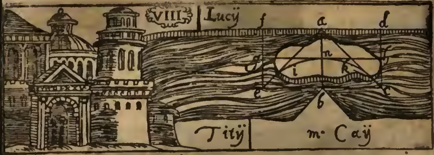

Caij; quæ ſit a b. & fiat cum cordis, vel ſignis in flumine vnum quadratum a b c d, inſulam in ſe concludentem: Deinde inueniatur me dium quadrati per lineam e f. & conſtat, quòd quicquid eſt infra dictam lineam, pertinet ad Caium. Deinde inter punctum e, & pun ctum d, inueniatur punctus æquidiſtans à puncto a, prædij Lucij, & ripæ B C. Caij, & ille ſit g. Tunc illi tres puncti e g d, reducantur in circumferentiam vnius circuli per præcedentia; cuius circuli centrum inuenietur in puncto h. vt oſtendunt lineæ croceæ m h, & n h. Dico

ergo, quòd illa linea circularis e g d. eſt ea, quæ diuidit, & quicquid eſt ſupra illam pertinet ad Lucium; quod verò eſt infra, pertinet ad Caium, vt patet ex præcedentibus.

FIGVRATA PROPOSITIO VIII.

HAEC figura differt à præcedenti, quia in præcedenti, punctus magis propinquus erat in capite inſulæ, hîc verò eſt in medio, vel circa, vt patet in puncto prædij acuti Caij, qui eſt b. & ideo in flumine debent fieri duo quadrata, ſcilicet vnum ſupra, aliud infra. Fiat ergo verſus caput fluminis vnum quadratum a b e f, & verſus finem fiat alius a b c d. Deinde ducatur linea media g h. dico quòd de eo; quod eſt ſupra, nil debet ha-

bere Caius: deinde ducatur alia linea per diametrum primi quadrati, e a, & alia per diametrum c a. & ſimiliter de eo; quod eſt ſupra illas, nil debet habere Caius: deinde inueniatur vnus, vel duo puncti in illo ſpatio; quod eſt infra, æque diſtantes puncto b. Caij, & lineæ f a d. prædij Lucij, vt i k, qui reducantur in circumferentiam alicuius circuli; qui circulus erit e i k c, & eius cenrrum cadit in prædio Caij in puncto m. Ergo quicquid eſt infra lineam circularem e i n k c. pertinet ad Caium, vt ſupra probatum eſt. Vel verius, aſſume puncta e n c, & reducas ea in circumferentiam cuiuſdam circuli, & habebis propoſitum; quia reddit in idem; quod ſupra.

FIGVRATA PROPOSITIO IX.

HAEC figura differt à præcedentibus. Quia vel ab vtraq; parte earum eſt linea recta, vel ab vtraque parte eſt curua, vel ab vna recta, & ab alia punctus acutus: hîc verò eſt ab vna parte linea recta, ab alia habet quandam rotunditatem; cuius caput conuexum eſt verſus inſulam. Inueniatur ergo in principio Inſulæ inter vtranq; ripam punctus medius a. In medio alius b. In fine alius c, & hi tres reducantur in circunferentiam cuiuſdam

circuli per præcedentia, & habebis medium. Ex quo collige regulam, quòd poſitis tribus punctis æquidiſtantibus inter lineam rectam, & lineam conuexam, circulus; in cuius circunferentia illi tres puncti reducuntur, totum ſpatium iure proximitatis æqualiter diuidit, & hoc in ſequenti figura demonſtrabitur. LEMMA.

FIGVRATA PROPOSITIO. X.

FIGVRA iſta differt à præcedenti; quia hæc ab vna parte ripę acutę eſt punctus c, ab alia parte rotundę eſt concauum verſus punctum; cuius ſic facienda eſt diuiſio. Primò ducatur linea ab vna parte circuli vſque ad aliam, & ſit a b. Et hoc ideo, vt ſciamus quòd de eo, quod eſt ſupra dictam lineam, nil poteſt deberi ripæ concauæ, niſi ratione illorum punctorum a b. quoniam quælibet pars; quæ eſt infra, eſt magis remota ab alia parte,

quàm ſint illi puncti. Deinde inter punctum c. prædij Lucij; & illa puncta a b, inueniatur medium; ꝑ doctrinas datas in præcedentibus. Inter a, & c, erit medius punctus d, & inter c, & b. erit medius e, vt oſtendunt lineę ductę. Deinde inueniatur medium inter c,& aliquam partem dictæ concauitatis,& ſit f. Deinde illa tria puncta d f e,redu-

cantur in circunferentiam cuiuſdam circuli per præcedentia; cuius centrum erit in puncto h. Dico ergo, ꝙ quicquid eſt infra circulum d f e. pertinet ad Titium iure proximitatis; quod verò eſt ſupra,pertinet ad Lucium. Ex quo collige regulam, quòd poſito vno puncto ab vna parte, & circulari concauitate ab alia; infra concauitatem poſitis tribus punctis æque diſtantibus ab vtroque latere, linea circularis, per quam illis tres puncti incircunferentiam reducuntur, per medium diuidit.

LEMMA.

FIGVRATA PROPOSITIO XI.

ISTA figura differt à præcedenti; quia ſupra eſt punctus ripæ ſuperioris, quem conſtat eſſe propinquiorem qualibet alia parte ipſius ripæ: hîc verò ripa ſuperior eſt rotunda, & conuexa verſus Inſulam, & ideo quælibet pars illius ripæ ſit propinquior punctis ripæ inferioris concauæ. Igitur primò ducatur linea ab vno puncto circuli inferioris vſque ad alium, & ſit a b. ea ratione; qua diximus in præcedenti figura. Deinde ponatur circinus in puncto a, & extendatur vſq; ad ripam ſuperiorem, & ibi aliquãtulum voluatur circulariter, vt oſtendit linea curua crocea M C,

&

& ille punctus, vbi ripa ſuperior tangitur, eſt propinquior, & ſit c. Eodem modo facias in puncto b, cui puncto propinquior eſt d. Deinde inter a, & c. inueniatur punctus medius, & ſit e, & inter b. & d. inueniatur alius punctus medius, & ſit f. deinde inueniatur alius punctus me-

dius inter ripam ſuperiorem, & inferiorem, & ſit g. deinde illa tria puncta e f g. reducantur in circumferentiam cuiuſdam circuli; cuius centrum cadit verſus prædium Lucij, in puncto h. Dico ergo, quòd quicquid eſt infra illum circulum e g f, pertinet ad Titium iure proximitatis, quod verò eſt ſupra illum, pertinet ad Lucium, vt ex præcedenti apparet, & lineæ ductæ demonſtrant.

FIGVRATA PROPOSITIO XII.

IN hac figura ripa ſuperior eſt directa, inferior eſt circularis concaua. Primò igitur in qualibet linea circuli, facienda eſt diuiſio per quadratum, vt lineę ductæ oſtendunt, & dictum eſt ſupra in vj. figura, & vij. Hîc verò deſcribam aliquid de dicta diuiſione. Primò enim ducatur vna linea ab vno puncto a. illius circuli, vſq; ad alium b. & hoc ad oſtendendum, quòd de eo; quod eſt infra lineam illam, nil debetur ripæ circulari, niſi ratione punctorum a b. deinde fiat diuiſio inter punctum a. & lineam rectam q d c; quæ eſt ſuperioris ripæ; & format quadratum vnum a c d e; quod quadratum diuidatur per medium, ducta linea f g. Tunc dico, quòd de eo, quod eſt ſupra illam, nil debetur puncto a. deinde ducatur alia linea c e, per diametrum quadrati a c d e. tunc ſimiliter

dico, quòd de eo; quod eſt ſupra illam, nil debetur puncto a; in illo verò ſpatio quadrati; quod remanet infra, inueniatur alius punctus medius; h. deinde illa tria puncta f h e, reducantur in circumferentiam cuiuſdam circuli; cuius centrum cadit in fundo Titij, in puncto k. & illa eſt linea diuidens inter punctum a, & ripam q d c, dire-

ctam. In alio autem puncto b. fiat quadratum, atq; diuiſio, ſimili modo. Illud verò, quod eſt in medio, diuidatur ſic: inueniatur alius punctus medius inter rotundum, & ripam q d c, directam, & ſit o; tunc illi tres puncti e, o, n, reducantur in circumferentiam cuiuſdam circuli per præcedentia; cuius centrum cadit ſupra in puncto p. & illa eſt linea diuidens.

FIGVRATA PROPOSITIO XIII.

IN hac figura ab vna parte eſt ripa recta, ab alia angularis: vnde tractatur de diuiſione ſpatij medij, quod ſic fieri debet. Directæ lineæ ducantur à linea prædij inferioris, donec iungantur cum ſuperiore, & in capite ſit linea ducta a b. in fine ſit c d, vt oſtendunt lineæ croceæ a b, c d. Deinde in parte prima inueniatur baſis vnius trianguli duorum æqualium laterum, vt oſtendit linea crocea e f. & eodem modo inueniatur in ſecunda parte alia baſis, vt demonſtrat linea crocea f g. deinde quilibet prædictorum triangulorum diuidatur per medium ſecundum doctrinam datam in tertia figura primi, ſcilicet ducendo lineam à puncto b. primi trianguli b e f, vſque ad punctum h. qui eſt medium baſis e f.

& à puncto d. ſecundi trianguli g d f. vſq; ad punctum i. qui eſt medium baſis f g. & illæ lineæ ducantur verſus ſpatium; quod remanſit in medio, & coniungantur in puncto k. & illa eſt linea diuidens directò per medium, iure propinquitatis. Sed huic opponitur, quòd punctus h. quem dicis ſecare per medium, magis appropinquat ripæ ſuperiori in puncto f. quàm inferiori in puncto m. Reſpondeo, quòd

verum eſt, vt oſtendit circulus azureus e f, ſed ille punctus k. eſt æquè propinquus puncto e, & puncto g, ſicut puncto F, ripæ ſuperioris; Quod patet, quia circulus ductus ſuper puncto k, æqualiter tangens dicta puncta e, f, g. punctualiter æquè diſtat. Concluditur ergo quòd verè dicta linea b h k i d, eſt linea diuidens iure propinquitatis inter dictas ripas. Ex hac enim figura ſummendum eſt, quòd poſito vno triangulo, ſi ducantur duæ lineæ diuidentes duos angulos per medium, illæ lineæ iunguntur in puncto, ſupra quem poteſt conſtitui circulus tangens æquè, & punctualiter tres lineas trianguli dati, & demonſtratur hoc Euclid. libro quarto, concluſione quarta. LEMMA.

FIGVRATA PROPOSITIO XIV.

ISTA figura habet punctum ſolum in ripa ſuperiori, d. cui de inſula debetur aliquid iure propinquitatis: in inferiori habet angulum a b c. Ducatur ergo linea a c, quam lineam conſtat tangi à puncto d. diuiſio igitur iure propinquitatis debet hoc modo fieri: Tam in capite, quàm in fine, fiant trianguli duorum æqualium laterum, vt factum eſt in præcedenti figura; quorum

primi baſis erit linea crocea d f, & alij, linea d g, & illud ſpatium; quod eſt intra illas lineas d f. d g, debet diuidi iure propinquitatis inter punctum d, & totam ripam prædij inferioris; quæ diuiſio fiat diuidendo duos triangulos a d f, & c d g, per medium, ſecundum doctrinam præcedentem, & illæ duæ lineæ ſe contingunt in puncto e,

& ille punctus eſt centrum circuli; qui tangit punctum d. in ripa vlteriori. In anteriori verò, vel citeriori tangit punctum f, & punctum g. omnes alij pūcti ſunt magis remoti, vt oſtendit circulus f d g, croceus ductus. Reſtat ergo, quòd fiat diuiſio huius partis Inſulæ; quę eſt extra illum quadrangulum d f b g. Et ſi benè reſpicitur, quicquid eſt extra illud, apparet eſſe intra duas lineas rectas, & tunc, aut ſunt rectæ ſecundum ſe æqualiter, aut inæqualiter. In quolibet prædictorum caſuum habes modum diuidendi ex his, quæ dicta ſunt ſupra in prima, & ſecunda figura huius lib. ſecundi.

His circa diuiſionem Inſularum præmiſsis, prædicta faciunt in argumentum ad quæſtiones quotidianas, & de facto emergentes. Dicamus, commune Peruſij ſtatuit, quòd ſi qua poſſeſsio reperiretur in comitatu Peruſij; quæ non eſſet attributa alicui villæ, vel caſtro, quòd talis poſſeſsio cederet territorijs illarum villarum, & caſtrorum; quæ eſſent propinquiores, contingit quòd reperitur quoddam magnum podere intra confinia trium villarum, quod nulli villæ, vel caſtro attributum eſt, Quid iuris? Ex hoc themate oriuntur plures quæſtiones. Prima eſt, quomodo intelligatur illud; quod dicitur, quòd cedit illi villæ; quæ eſt propinquior. Reſpondeo primò quatenus eſt propinquior, Non enim ſi vna villa magis propinquat vni

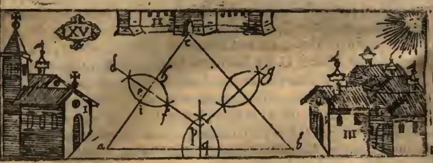
puncto,

punćto, ideo ei attribuetur totum, ſed cuilibet de dićto podere attribuetur quatenus propinquior eſt, hoc apparet ex iſto §. Inſula, quem ſupra legimus, ibi, Quòd ſi alterius parti proximior ſit, & hoc dixi ſupra in glo. ſuper verbo, communis fiat eorum. Sed eſt videndum à qua parte villæ, vel caſtri debeat incipere menſhrator. Ad quod ſciendum eſt, quomodo cognoſcatur ciuitas, vel villa, de quo per do. Ioan. Andr. de ſenten. excomm. cap. ſi ciuitas. lib. ſexto, in nouella. Tu clarius, & breuius dic, quòd licèt in vſu noſtro ciuitates appellemus, quæ habent Epiſcopum, tamen antequàm Epiſcopi eſſent, erat appellatio ciuitatum, & denominabantur ab illis Officialibus; qui tunc erant, vt lxxx. diſtinćtio. can. vrbes, & loca, &c. cum duobus ſequentibus. Dico igitur, quòd propriè dicitur ciuitas omnis locus; in quo exercetur iuriſdićtio illa; quæ competit defenſoribus ciuitatum; de qua dicitur in Authen. de defen. ciui. §. iuſiurandum. Et nota quòd triplex eſt ciuitas. Quædam maxima, vt ciuitates Metropolitanæ; in quibus ſtabant Præſides, & Præfecti pretorio: hodie Reges, & Curiæ Regum, ad quos appellatur. Alia eſt ciuitas magna; in qua eſt forum cauſarum meri, & miſti Imperij. Alia eſt ciuitas communis; in qua eſt forum cauſarum; quæ competunt defenſoribus ciuitatum, vt ſupra dixi, & probatur. ff. de excuſatione tut. l. vj. ſi duas. §. decet. Vnde licèt locus non habeat Epiſcopum, vel ſit ciuitas priuata Epiſcopo, tamen ciuitas remanet propter forum cauſarum ſecularium: Ideo autem venit in vſu, vt ciuitas appelletur, quæ habet Epiſcopum, quia Epiſcopus non conſueuit ordinari, niſi in illis locis, vbi antiquitùs erat nomen ciuitatis, d. c. j. lxxx. diſtinćtio. dixi. C. de Metropo. Beryt. l. vna. lib. xj. Secundò eſt caſtrum, & illud dicitur, quaſi caſa alta, hoc eſt locus fortis, in quo dićta iuriſdićtio non exercetur, vt. C. de fun. limitr. l. ij. quicunque caſtellorum. lib. xj. & diſt. lxxx. c. Epiſcopis non in caſtellis. Tertiò eſt villa, & illa ſecundum propriam ſignificationem dicitur à vallo, hoc eſt ciuitas; quæ non cingitur muro, ſed vallo, ſecundum Hug. Sed in vſu noſtro villa appellatur quædam vicinia plurium habitantium, ſine aliquo municipio; quæ propriè loquendo dicitur vicus, ſecundum Hugo. Et ita accipit gloſſ. de iuſt. & iur. l. v. ex hoc iure gentium, in glo. ſuper verbo collata. Ad ſecundum dicendum eſt, quòd menſuratio debet fieri ab illa parte loci; quæ pro-

pinquior eſt loco menſurando, vt ſupra oſtenſum eſt in alijs, vnde in caſtro erit clarum: In villa poterit dubitari; quia domus ſunt ſparſę, ſed puto, quòd ſi eſſet aliqua domus; quæ diſtaret multum ab alijs, quòd illa domus non dicatur de vicinia ſua, maxime ſi vox audiri non poterit l. 1. cum aliter. §. eodem autem tecto. ff. ad ſenatuſconſ. Syllan. & quod plenè dixi de aq. plu. ar. l. vj. ſi tertius, in princ. & aduertendum eſt, quòd licèt lex dicat, ꝙ mille paſſus debeant menſurari à continentibus ædificijs l. cliv. mille paſſus. de verb. ſignif. tamen in præſenti ſtatuto, puto, quòd debeat inchoare ab ipſo muro ciuitatis, vel caſtri, vel ab ipſo loco, vbi villa terminatur. Sed quia hoc inuenire eſt difficile, ideo hoc declarabo per ſequentes figuras.

FIGVRATA PROPOSITIO XV.

ILLIVS poderis diuiſio facienda eſt per iſtum modum. Primò in qualibet villa faciendus eſt punctus; qui plus eſt illi poderi relicto propinquior; & quia circinus non poſſet haberi ita longus, qui extenderetur ab vna villa ad aliam, ſeruandus eſt iſte modus. Primò ducatur ab vna villa ad aliam, prout reſpicis, linea recta, & à prima villa vſq; ad ſecundam ducatur linea azurea a c. Et à ſecunda ad tertiam linea c b. A' prima verò ad

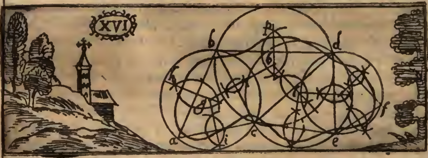

tertiam linea a b. Deinde in qualibet iſtarum reperiatur punctus medius, & in linea a c, erit punctus e. & in ea linea ducantur duo puncti æquidiſtantes h i. Deinde ponatur circinus in h. & extendatur vſq; ad i, & ducatur linea D I F. circulariter, & eodem modo ponatur in

punćto i. & extendatur ad h. & ducatur linea D H F. circularis, & vbi illæ lineæ ſe proſcindent, recta linea ducta erit ad diuidendum per medium inter illas duas villas, & ſic linea e p. diuidit inter primam, & ſecundam. Et eodem modo fiat inter ſecundam, & tertiam villam; inter quas diuidit linea g. non repetendo alias literas; & eodem modo fiat inter primam villam, & tertiam: nam linea diuidens inter eos erit p q. Ex quibus concluditur, ꝙ quicquid eſt ſupra illas duas lineas e p. p q. pertinet ad primã villam, & quicquid eſt inter illas duas g p. e p. pertinet ad ſecundam, & quicquid eſt inter illas duas g p. p q. pertinet ad tertiam villam. Si autem plures eſſent quàm tres, ſtatim patebit in ſequenti figura.

FIGVRATA PROPOSITIO XVI.

FACTA eſt iſta figura ad oſtendendum qualiter ſi podere relictum eſt in confinibus plurium villarum, quibus modis debet fieri diuiſio. Pone ergo, quòd puncti villarum circumſtantium, à quibus debet incipi menſura, ſint a b c d e f. Podere autem relictum ſit inter ipſos punctos, vt oſtendit nigra figura inter ipſos facta. Primò fiat diuiſio inter tres primos punctos, ſcilicet a. b. c. ſecundum doctrinam præcedentem. Dico ergo, quòd inter a, & b. diui-

dit linea rubea g k. & inter a. & c. diuidit g i. & ſic punctus g. eſt centrum circuli; in cuius circumferentia ponuntur dicti tres puncti a. b. c. ſecundum doctrinam datam ſupra; & hoc oſtendit circulus A B C. rubeus ductus. Secundò fiat diuiſio inter b. c. d. Dico, quòd

linea g h. diuidit inter b. & c. & linea h l. diuidit inter c, & d. & linea h p. diuidit inter b. & d. & ſic punctus h. eſt centrum circuli ponens in eius circumferentiam puncta b c d. vt oſtendit croceus circulus B C D. ductus. Deinde fiat alia diuiſio inter c. d. e. ſecundum doctrinam præcedentem, & reperies punctum l. centrum, & reduces in circumferentiam illos tres punctos c d e. Et etiam punctum f. ſecundum deſignationem prædictam, vt oſtendit alius circulus rubeus C D E F. Sed ſi punctus f, in dictam circumferentiam non caderet, tunc inter d, e, f, fiat alia diuiſio ſimilis.

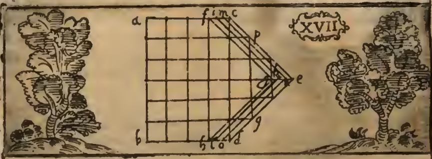
FIGVRATA PROPOSITIO XVII.

FIGVRA iſta eſt facta, quoniã de quadam dubitatione ſupra dictũ eſt in expoſitione, verſ. ſi quidẽ mediã partem. in fi. Et indiſcuſsione quoq; verſiculi. Quod ſi ex vno latere: De lateribus ſcilicet ſuperiori, & inferiori; ante, & retrò: dextra, & ſiniſtra. Pone ergo, prout de facto contigit, ꝙ quidam habebat ꝑdium iſtius figurę, vt demonſtrant lineæ cõtentę ſub his literis a. b. c. d. e. Iſte vendidit mihi quatuor ſtadia prædij à parte inferiori, & conſtituit ſe meo nomine poſsidere. Ex iſto facto oriuntur plura dubia. Primò an dicta quatuor ſtadia videantur mihi vendita pro diuiſo, aut pro indiuiſo. Et videtur, ꝙ pro diuiſo, quum non ſit certum, quæ ſint illa quatuor ſtadia. E contra videtur, ꝙ pro diuiſo; quia dicitur à parte inferiori, & ſic eſt certus locus, vbi ſint illa ſtadia. Solutio: pro diuiſo poteſt accipi duobus modis. Primò pro diuiſo, hoc eſt, ꝙ nulla pars ſit; in qua ſit communio, licèt termini non ſint poſiti: vt l. xxix. inter eos, de acquir. rerum domin. & iſto modo videtur venditio facta pro diuiſo: vt enim ſe extendunt quatuor ſtadia incipiendo à parte inferiori ſunt vendita, vltra non. Secundò, poteſt accipi pro diuiſo, hoc eſt, terminato, & iſto modo pro indiuiſo ſunt vendita, hoc eſt tanquam non determinata, vt probatur. ff. de aquir. poſſeſſ. l. xliij. ſi quis fundum. §. j. ſecundum primam lecturam gl. Sed videndum eſt, an iſta quatuor ſtadia poſſent poſsideri antequam menſurentur: Et videtur quòd non, quia pars incerta non poteſt poſſideri. l. iij. poſsideri autem. §. incertam. l. xxvj. locus. de acquir. poſſeſſ. Sed hîc eſt incertum, vſq; ad quam partem vadant dicta quatuor ſtadia, ergo, &c. In contrarium videtur, ꝙ certum eſt, in quo lo-

co debentur dicta quatuor ſtadia, licèt fines ſint incerti: ſed incertitudo finium non impedit. vt. ff. pro emp. l. ij. pro emptore. §. ſed & ſi fundus: ſed poteſt reſponderi; quòd ibi credebat in animo ſuo poſſidere vſq; ad certos fines, hîc verò ignorabat. Dico ergo, quòd poſſidentur dicta quatuor ſtadia, quia locus eſt certus, & fines ſunt certi adhibita diligenti inquiſitione per menſorem, quod ſufficit ad poſſeſsionem, licèt ad oculos non videatur. vt. ff. de acq. poſſeſſ. l. iij. poſsideri. §. nerua filius. Item qui fundum ingreditur eo animo, vt fundum poſsideat, totum vſq; ad terminum poſsidet, nec requiritur, quòd terminum videat. vt l. iij. poſsideri. in princ. de acquir. poſſeſſ. aliàs multi dominorum non poſsiderent; qui terminos prædiorum
a ignorant. Tertiò eſt videndum, vtrũ tranſlatum a ſit dominium in emptorem per talem contractum. Reſpondeo, iſta emptio facta eſt ad menſuram, ideo antequam menſuretur, non eſt perfecta venditio, ſicut facta ſub conditione: vt. ff. de contrah. empt. l. xxxv. quod ſepè. §. in ijs, & de peric. & commo. rei vend. l. x. ſi in venditione. §. 1. An aũt transferatur dominium interim, vel vſucapio? Et de hoc ſunt opin. ff. pro empt. l. ij. pro emptore. §. ſi ſub conditione, & pro dot. l. ij. ſi ęſtimata, teneo, ꝙ transferatur titulo pro ſuo, vt ibi dixi. Quartò eſt videndum qualiter debeat fieri menſura termini dictorum quatuor ſtadiorum, vt ex parte inferiori cognoſcatur. Ad hoc dico, quòd facta eſt ſequens figura, & pone quodlibet quadratum ſit vnum ſtadium, & ſic habet fundus xxxiij. ſtadia, quia ibi vides xxx. quadrata integra, & ſex dimidia quadrata, quę faciunt tria integra, & ſic ſunt xxxiij. Et videtur, ꝙ emptori debet aſsignari terminatè illud, quod eſt intra triangulum p. e. q. Illa. n. sũt quatuor ſtadia; quę habēt duo quadrata integra, & quatuor media; quę faciũt duo alia, & ſic ſunt quatuor: & ꝙ ex illis duo faciant vnum integrũ, ꝓbatur ex quadrato h. & lineis ibi ductis. Itē illa quatuor ſtadia ſunt à parte inferiori, vt patet ad oculum: vnde terminatio facta eſt recta. Sed contra iſtã terminationē opponitur, ꝙ ſecundum hoc, iſte emptor non habebat à parte inferiori totius fundi, ſed certæ partis fundi, quod patet; qa de illa parte fundi c p. & d q. nil habet, & ideo videtur, ꝙ diuiſio ſic ſit facienda, ducantur lineę f g. & g h. quę tangunt vltimam partē totius prędij, & conſtat, ꝙ intra illã lineam. f g h. & lineam c e d. ſunt duodecim dimidia quadrata, & ſic, ſex ſtadia: Quapropter continet di-

mi dium

midium pluſquam debeat habere emptor. Et ſi diuidatur, quod eſt inter dictas lineas in tres partes, vt oſtendunt lineæ i k. k l. & lineæ m n. n o. duæ partes vltimæ erunt de neceſsitate quatuor ſtadia, & illa habebit emptor à parte inferiori totius fundi, ſiue prædij. Iſta

vidi in queſtione de facto eſſe magni effectus, quia cum in prædio eſſet quædam domus, ſecundum vnam determinationem cedebat emptori: ſecundum aliam non. His opinionibus poſitis, videndum eſt quid iuris. Ad huius euidentiam ſciendum eſt, ꝙ fundus eſt quoddam totum; & quælibet gleba ipſius eſt pars totius fundi. vt l. iij. poſsideri. in princ. ff. de acquir. poſſeſſ. facit. ff. de furtis. l. xxj. vulgaris. in princ. Item ſciendum eſt, ꝙ cum dico pars inferior fundi, intelligitur illa pars; quæ in fundo eſt infima, ſeu magis infra, ita ꝙ infra illam nulla ſit alia, vt. ff. de vulg. & pupill. l. xxxiv. ex duobus, de reb. dub. l. x. qui duos, de verb. ſignif. l. xcij. proximus. In propoſito tamen dico, vendo quatuor ſtadia à parte inferiori, intelligo de illis ſtadijs; quæ ſunt in ea parte fundi; quæ eſt magis infra. vt l. prima. §. fi. de aqua plu. arc. & de leg. ij. l. lxxxviij: Caius. §. primo. Videbitur ergo vendita illa pars; quæ continetur in illo triangulo p e q. quia in illo eſt inferior pars totius fundi. Quoniam hic conſideratur fundus tanquam vnum totum, vt dictum eſt: & per prædicta multas potes dirimere quæſtiones.

ADDITIO.

¶ Vtrum tranſlatum. Vide Pet. Philipp. Corn. in conſ. 50. in 1. vol. incip.
a Videtur in hac conſultatione. Et Philip. Decium in conſ. clxxix. in l. traditionibus. C. de pactis. Thom. Diplcuat.

TRACTATVS
DE FLVMINIBVS
DOMINI BARTOLI
De Saxoferrato;

in cuius

TERTIA HAC PARTE
de Alueo fluminis varij caſus, & euentus per ſolam verborum Legiſlatoris diſcuſſionem declarantur, ab

HERCVLE BVTTRIGARIO
SACRAE LATERANENSIS AVLAE

Equiti aurato diligentiſsimè demum recognitus in lucem prodit.

SVPEREST, vt de alueo dicamus, ſequentes ordinem; quem Iuriſconſultus Caius ſequutus eſt. Primò igitur verba eius referamus; quæ poſuit, ff. de acquir. rer. dom. l. vij. adeo. §. quòd ſi toto. quæ verba ſunt hæc. Quòd ſi, toto naturali alueo relicto, flumen aliâs fluere ceperit, prior quidem alueus eorum eſt; qui prope ripam prædia poſſident pro modo ſcilicet latitudinis cuiuſq; prædij; quæ latitudo prope ripam ſit. Nouus autem alueus eius iuris eſſe incipit; cuius & ipſum flumen eſt; ideſt publici iuris gentium. Quòd ſi poſt aliquod tem-

pus ad priorem alueum reuerſum fuerit flumen, rurſus nouus alueus eorum eſſe incipit; qui prope ripam eius prædia poſsident; Si cuius tamen totum agrum nouus alueus occupauerit, licèt ad priorem alueum reuerſum flumen fuerit, non tamen is, cuius ager fuerat, ſtricta ratione, quicquam in eo alueo habere poteſt: Quia, & ille ager; qui fuerat, deſijt eſſe, amiſſa propria forma. Et qui vicinum prædium nullum habet, non poteſt ratione vicinitatis vllam partem in eo alueo habere: ſed vix eſt, vt id obtineat. Aliud ſanè eſt; ſi cuius ager totus inundatus fuerit: Namq; inundatio ſpeciem fundi non mutat, & ob id cum receſſerit aqua; palam eſt eiuſdem eſſe; cuius & fuerat. Hæc ille. Legis ergo verba diſcutiamus. Ait lex.

Quòd ſi toto, Ideo dicit, toto, quia ſi partem tantùm relinqueret, cederet tantùm illis; qui prædia poſsident ab ea parte; qua alueum dimittit; & acquiritur eis per eum modum; quem ſupra de alluuione in primo libro diximus. Non ſolùm enim eſt alluuio, ſi flumen ponat, ſed etiam ſi paulatim retrocedat nil apponendo, vt. ff. de acquir. rer. domi. l. xxxviij. Martius. licèt glo. ibi in verbo alluuione, dicat, quòd impropriè dicitur alluuio: ſed Azo in Summa. C. de Alluuion. & palud. dicit, quòd propriè alluuio eſt; quod puto verum: argum. ff. de acquir. rer. dom. l. xxx. ergo. §. tribus. Sed quando totus alueus relinquitur, illa eſt noua ceſsio, nec eſt alluuio, nec eſt inſula, vt dicit glo. ſuper iſto verbo, toto.

Naturali, Naturalis alueus dicitur conſuetus, vt. ff. de flum. l. 1. ait Prætor. §. ripa. & ibi not. quia naturalis curſus æſtate diſcernitur potius quàm hyeme, vt. ff. ne

quid

quid in flum. publ. l. j. ait Prætor. §. his autem. Alueus verò; qui non eſt naturalis, dicitur inundatio, vt infra circa finem dicetur. Vel dic, alueus naturalis, ideſt, antiquus: & ſic ad differentiam noui aluei; de quo infra dicetur.

Alueo, Alueus propriè venter fluminis eſt, ſecundum Hugu.

Relicto, Perfectè oportet, quòd ſit relictus, vt cedat vicinis: quòd autem perfectè ſit relictus, conſtat in hyeme: & ſic per contrarium eſt, quòd ſupra dictum eſt, nec etiam alueus conſtat æſtate, quando aqua minor, arguendo à minori ſic: In æſtate; de qua minus videtur, detinetur talis locus flumine occupatus, ergo multò magis detinebitur hyeme. Quòd autem ſit derelictus, conſtat ex hyeme, arguendo à minori negatiuè. Si talis locus non eſt detentus: ſed derelictus in hyeme; de quo magis videtur ineſſe, & ineſt, quòd debeat defineri occupatus, ergo multò magis erit derelictus, & non detentus in æſtate. Et ꝙ hoc ex hyeme inſpiciatur, patet, quia quandoq; æſtate flumina perennia etiam exareſcunt, vt. ff. de flumin. l. j. §. j. Item derelictum intelligo, etiam ſi aliquantulum aqua fluat per antiquum alueum, ſi tamen ita ſit modica, quòd fluminis nomen perdiderit, quod ex opinione circumcolentium diſcernitur d. l. j. §. j. ff. de flumin. Si enim aqua inde currens non eſt flumen; ergo locus ille non eſt alueus fluminis. Item relictum intelligo, ſi ſine ſpe redeundi. Quid enim ſi ideo aqua, quia ducitur ad molendinum, ceſſat ire per alueum? Alueus priuatus non efficitur, cum in poteſtate ſit ducentis, eam in alueum remittere, & ſic ſufficit, quòd poſſit ire per alueum, licèt non vadat. arg. ff. de aqua quoti. & æſtiu. l. j. ait Prætor. §. duo autem. Item pone, vt de facto eſt Nurſiæ, flumen quoddam; cuius nomen eſt Turbido; quod ſeptem annis fluit, & ſeptem annis occultatur, & ſic factum eſt à tempore; cuius non extat memoria, an dicetur alueus derelictus? Certè illo tempore; quo occultatur, non dicitur alueus derelictus propter conſuetudinem reuertendi. arg. ff. de acquir. re. dom. l. v. naturalem alueum. §. Pauonum.

Flumen, Idem in lacu, ſtagno, riuo, foſſato; quæ ſunt publici iuris, vt dictum eſt in præcedentibus.

Aliàs. Scribitur breuè, & ſic eſt aduerbium loci, ideſt alio loco; interdum eſt aduerbium temporis, vt aliàs, ideſt alio tempore, vt, ff. de arb. l. xxxij. diem. Vel aliàs; ideſt aliquando: & quando in eadem oratione reperitur pluriès, aliàs, vt. ff. de condictio. ſine cauſa. l. iij. qui ſine. & de verb. oblig. l. liiij. in ſtipulationib⁹. in princip. & de pecul. lega. l. viij. denique. §. vtrum autem. & §. interdum. Interdum eſt aduerbium qualitatis, vt aliàs, ideſt aliter, vel alio modo, vt. ff. de aqua quot. & æſti. l. j. ait Prætor. §. illud tamen. Interdum verò eſt coniunctio, & idem ſignificat, quòd ſi non, vt l. xxxvij. diuortio. ff. de nego. geſt. & ff. de iureiur. l. xviij. aliàs. Interdum ponitur pro alioquin; de cuius dictionis ſignificatione mirabili, ſcilicet de alioquin dixi plenè. ff. de condi. & demon. l. prima.

1 *Verbum præteriti ſubiunctiui rem præteritam ſignificat.*
2 *Alueus fluminis derelictus, vt acquiratur prædio, quid requiratur, & probandum ſit ex parte agentis.*

1 **Fluere ceperit,** † Præteritum ſubiunctiui eſt, quod rem preteritam ſignificat. l. j. §. fin. Hæc autem. ff. quod quiſq; iur. & de verb. oblig. l. cxij.
2 ſi quis ſtipulatus ſit Stichum, in princ. † Requiritur ergo, quòd veterem alueum reliquerit, & quod per alium locum perfectè fluat, & hoc ideo, quia quotidie communiter contingit, quòd alueus non dimittitur, niſi alius aſſumatur. Sed ſi contigeret, quòd flumen occultaretur, nec alio loco flueret, idem eſſet, quòd ſi alueus dimiſſus eſſet, & eſſet eorum; qui prope ripam prædia poſſident. Idem puto, ſi in iudicio probaretur ſolùm, quòd alueus eſt dimiſſus, licèt non probaretur, quod alio loco fluere cepit, tamen agens debet obtinere. Sufficit ergo primùm, ſi à primo incipias, ſcilicet ab alueo derelicto. Si verò incipias à ſecundo, ſcilicet quòd alio loco cepit fluere, requiritur vtrunq;. Poteſt enim eſſe, quòd per duo loca fluat, & in quolibet retineat nomen fluminis, vt apparet in Pado propè Ferrariam, facit ad prædicta. ff. de acquir.

poſſeſſ. l. viij. quemadmodum. & quod ibi not.

Prior, Prior quidem dicitur comparatione ſequentis, vt ff. de aqua quotid. & æſtiu. l. j. ait Prætor. §. primo, & ideo ſi flumen ſe celaſſet, derelictus non eſſet alueus prior, & tamen haberet locum hæc lex, vt dictum eſt, probatur. ff. de aqua quotid. & æſtiu. l. j. §. qui hac æſtate.

Alueus, Vocat alueum; qui non eſt modo: ſed iam fuit, ſic. ff. de acq. rer. dom. l. lvj. inſula, in fi. ff. de negot. geſt. l. xxxvij. diuortio. In princ. quod facit pro Notarijs, & teſtib', quando dicunt, talis filius Titij, cum Titius ſit mortuus.

Eorum eſt, Iure dominij, vel quaſi, vel alio, prout ſunt prædia; quibus adhæret, prout dictum eſt in primo libro, in verbo noſtro.

Qui prope ripam prædia poſsident, Quid ſit prope ripam prædia poſsidere, dic, vt dictum eſt in præcedentibus libris. Aduertendum tamen eſt, quòd hîc non dicit ab vtraq; parte, licèt in præcedenti dixerit: quoniam ripa non poteſt eſſe inſula, quæ ab vtraque parte habeat prædia: Alueus verò derelinqui poteſt ab vna parte, tunc ſi quidem derelinquitur paulatim, fit acquiſitio iure alluuionis. ff. de acquir. rer. domin. l. xxxviij. Martius, vt ſupra dixi. Si verò tunc ſimul fit acquiſitio aluei derelicti, vt hoc. §. Si tamen alueus totus ab vna parte relinquitur, tunc inter eos; qui ab vna parte prædia poſsident, fit diuiſio pro modo latitudinis cuiuſq; prædij; quę latitudo prope ripam ſit, vt ſtatim ſequitur, & ideo eodem modo; quo ſupra in alluuione oſtendimus. Si verò alueus ita derelinqueretur, quòd ab vtraq; parte eſſent prædia, tunc inter eos; qui poſsident prædia ab vtraq; parte, fiet diuiſio iure vicinitatis, & propinquitatis, & ſic per medium, vt dictum eſt de inſula, & probatur infra, ibi, non poteſt iure vicinitatis, &c. Inter eos verò; qui ab vna quaq; parte poſsident, fiet diuiſio pro modo latitudinis, vt dictum eſt de alluuione, & ſic eodem modo fiet diuiſio, diuerſo tamen iure; quia ibi iure alluuionis, hîc aluei derelicti.

Pro modo ſcilicet latitudinis cuiuſq; prædij; quæ latitudo prope ripam ſit, Hæc verba ſatis ſupra proximè, & in præcedenti libro expoſita ſunt.

Nouus, Nouus autem alueus dicitur ad differentiam veteris, & ſic, ſi per multos annos ſteterit, ſic appellatur, donec nouus alius alueus ſuperuenerit, vt. ff. de vſufruct. leg. l. ſi vſusfructus, & quod not. ſi certum petatur. l. iij. cum quid. Aliàs autem dicitur nouum, ideſt inſolitum, vt. C. de iudi. l. xij. rem non nouam,& ff. de ventr. inſpic. l. j. temporibus. In alijs etiam ſignificationibus accipitur; de quibus dixi. ff. de oper. noui nunciat. ſuper Rubrica.

1 *Incipit, & deſinit, adiecta facto habenti tractum ſucceſsiuum, quomodo accipiantur.*
2 *Incipere impropriè, & largè dicitur; qui ſe præparat ad incipiendum.*
3 *Incipere propriè dicitur; qui aliquid incipit facere de eo, quod eſt faciendum.*
4 *Incipere etiam dicitur; qui multa ipſi inceptioni adijcit.*
5 *Iuramentum calumniæ ſi præſtatur poſt litem conteſtatam, dicitur præſtitum in exordio litis.*
6 *Deſinere aliquid quando dicatur.*
7 *Incipit, & deſinit ſi adijcientur tempori, quomodo accipiantur.*
Dies quando dicatur incipere, & quando deſinere.
Annus quando dicatur incipere, & quando deſinere.
8 *Incipit, & deſinit ſi adijciuntur loco, qualiter accipiantur.*
9 *Incipit, & deſinit, quando adijciuntur eſſentiæ alicuius ſubſtantiæ, vel qualitatis, qualiter intelligantur.*
10 *Incipit, & deſinit, quando adijciuntur potentiæ alicuius, qualiter intelligantur, vt quis dicatur poſſe.*

Eius incipit iuris eſſe, In hoc tex. plu- ries Iuriſconſul

tus vtitur verbo,incipit: item vtitur hoc verbo; definit, vt infra ſtatim ſubditur, ibi, deſijt eſſe, &c. De quorum verborum ſignificatione varias contentiones vidi inter Dialecticos; ad quorum ſenſum ſi reduceretur, iuris noſtri ſenſus peruerteretur; Ideo ſecundum legalem doctrinam quid iſta verba ſignificent, explanemus.
1 Ad quod ſciendum eſt, quòd † hęc verba adijciuntur quandoq; facto, quod habet tractum, ſeu ſucceſsionem quandam in faciendo: quandoq; adijciuntur tempori: quandoq; loco: quandoq; eſſentiæ alicuius rei: quandoq; potentię. De quolibet videamus.
2 Primò adijcitur facto, & tunc tribus modis accipitur: primò † largè, & impropriè, vt dicitur incipere ille; qui ſe præparat ad incipiendum, vt in caſu ſpeciali. ff. de pollicit. l. j. ſi pollicitus. §. cepiſſe; ibi ſi apparatum, ſiue impenſam in publico poſuit; aliàs autem per dicta præparamenta non dicitur quis incipere. l. v. ſi pecuniam, in verſic. Nam ſi ita res. ff. de condiction. cau. da. &
3 de procur. l. xv. ſi defunctus. Secundò † accipitur propriè eo ipſo, quòd incipit aliquid facere de eo; quod eſt faciendum: vt ſi fundamenta facit, & ſimilia, & in alijs exemplis poſitis in d. §. cepiſſę. & de oper. no. nuncia. l. v. de pupillo. §. nunciationem; ibi, inchoet, &c. & d. l. v. ſi pecuniam. Et hoc modo dicimus, quòd lite conteſtata incipit iudicium, quia tunc incipit tractari de his;
4 quæ ſunt de ſubſtantia cauſæ. Tertiò modo † dicitur quis incipere, non ſolùm in ipſo actu; quo incipit, ſed etiam in multis; quæ ſunt poſita propinquius ipſi inceptioni: vnde iſtud verbum, incipit, non ſolùm verificatur in primo lapide; qui ponitur: ſed etiam multa; quæ poſtea fiunt, dicuntur eſſe de inceptione, vt. ff. de
5 oper. nou. nuncia. l. xxi. ſtipulatio. §. opus. † Sic etiam iuramentum calumniæ, quod præſtatur poſt litem conteſtatam, ſic poſtquàm lis incipit; dicitur fieri in exordio litis. vt. C. de iuramen. calumn. l. ij. cum &. §. fin. ſed prædictum. Itaq; eodem modo
6 in verbo, definit; primò † dicimus definere; qui ad hoc tendit, vt definat, argum. de excuſation. tut. l. xx. non tantum. & de damn. infect. l. xviij. damni. §. ſabini. Item definere dicitur res; quæ non perfectè definit: ſed incipit definere, vt de contrahen.
7 empt. l. lvij. domum. Secundò, dixi, quòd † hæc verba quandoq; adijciuntur tempori, & tunc ſimiliter tres ſignificationes habent;

bent; exemplum in die artificiali: dicimus enim, quòd incipit ma nè: deſinit, ſeu finit ſerò, vt. ff. de fer. l. viij. more. Rom. & ibi not. in Authen. de iudi. §. ſedebunt. Dic ergo, quòd mane intelligitur ante ortum ſolis, cum iam cœlum incipit albeſcere, vt. ff. de liber. & poſthum. l. xxv. Titius. §. Lucius Titius. Et tunc dicemus, dies incipit, ſed tunc non eſt dies: ſed ſtatim erit; hæc tamen non eſt propria locutio. Secundo modo, mane dicitur in ipſo puncto; quo ſol oritur, & tunc verè dicitur, incipit dies: ſed cum ſol eſt ſupra terram, dies eſt, vt. ff. de verb. ſignif. l. cxxiv. hæc verba, ille aut ille. Tertiò, per aliquale ſpatium poſt ortum ſolis adhuc dicimus, dies incipit, & ita loquimur, licèt non ſit propria locutio: tamen hoc ſcire neceſſe eſt propter dicta teſtium, & propter multa. Eodem modo deſinit, ſcilicet cum eſt prope occaſum, & cum verè occidit, & aliquo ſpatio poſt: facit ad prædicta; quæ dixi. ff. de pæn. l. xvj. aut facta. §. tempus. Eodem mo

a do a in anno incipit, & deſinit habent tres ſignificationes: ſed in aliquo differunt. Nam in tempore antequam verè incipiat, & in ipſa inceptione idem eſt in die, & anno: ſed in eo, quod ſequitur, poſtquam incipit, differunt in tempore. Nam cum annus, & menſis ſit longius tempus, longiori ſpatio durat illud tempus; quo dicimus incipit: rectè per vnam diem, & fortè per plures dicimus menſis incipit, vel annus incipit; argum. ff. de furt. l. iij. ſiti eſt manifeſtus, & quod ibi dixi, & ſtatim dicam de verbo, deſinit; Similiter contingit in verbo, deſinit: Nam primum tempus; quo incipit deſinere, & cum dicitur deſinit, eſt longius in anno, quàm in die: Nam aliquando tota vltima die dicitur deſinit, vt. ff. de teſtamen. l. v. qua ætate. In alijs duobus idem eſt in anno, & die; & ſicut annus, & dies in verbo, incipit, concordant in primo, & in tertio diſcordant: ſic in verbo, deſinit, diſcordant in primo, &

8 concordant in duobus vltimis, Tertiò dixi, quòd † hæc verba quandoq; adijciuntur loco, & tunc verbum, incipit, habet duas ſignificationes. Prima eſt propria in illo puncto; in quo incipit, vt patet in principiis cuiuſlibet libri, vbi Rubrica dicit, incipit liber primus, vel ſecundus. Secunda poſtquam incipit, per aliquod ſpatium adhuc dicimus incipit, vt ſupra dictum eſt: & de his, quæ conſiſtunt in facto, & patent ex vſu communi. Rectè enim dici-

mus territorum illius ciuitatis incipit in tali caſtro, vel villa, & longum ſpacium occupat. Et rectè dicimus, talis prouincia incipit in tali ciuitate: antequam verò perueniatur ad illum punctum; in quo incipit, verè in illo loco non vtimur verbo, incipit. De verbo verò deſinit, dico, quòd duobus modis accipitur, ſed è conuerſo ad præcedentes. Nam antequam perueniatur ad vltimum punctum; in quo deſinit, pro aliquod ſpacium dicimus, deſinit: item in illo puncto; in quo deſinit; poſt illum verò punctum, non vtimur verbo, deſinit in preſenti, ſed deſinit in præterito: &
9 hoc per ſe ſatis patet. Quartò, dixi, quòd † hæc verba quandoq; adiiciuntur eſſentiæ alicuius rei, ſiue illa res ſit ſubſtantia, ſiue qualitas: & tunc propriè incipit eſſe, cum ex conſumatione recipit formam, vt. ff. ad legem Falc. l. lxxix. ſi is; qui quadringenta. §. quædam. Et propriè deſinit illo inſtanti; quo perdit formam, vt hîc in textu patet, ibi, deſiit eſſe amiſſa forma. Apparet hoc in qualitate, dicimus enim quòd res incipit eſſe eius iuris; cuius eſt flumen, & ſic illius qualitatis; quæ conſtituunt, & conſtituta deſinunt modis: & ex his contingit, quòd aliquando aliquid eodem inſtanti incipit, & deſinit, vt. C. de poſthum. hæred. inſtit. l. penul. Quod certatum. ff. de nouation. l. xiiii. quoties, & de ſolution. l. xvi. ſub conditione: prædicta procedunt propriè loquendo: impropriè verò dicitur incipit, & deſinit hîc, ſicut ſupra diximus, quando additur facto. Quandoq; enim dicitur aliquid eſſe, ſeu durare eſſe factum cum ſucceſsione, & iſto modo deſinere non poteſt dici, niſi illud; quod fuit, vt. ff. de condition. & demon. l. xcv. Titio vſusfructus, in princ. licèt impropriè ponatur, vt in l. iij. omnes. §. deſinere. ff. vſufructuar. quemadmod. cau. Quin-
10 tò, dixi, quòd † hæc verba incipit, & deſinit adiiciuntur potentiæ: vt aliquis incipit poſſe: vt aliquis deſinit poſſe, & tunc dicta verba vnam ſignificationem tantùm habent: tunc enim dicimus, quòd quis incipit poſſe, quando omnia concurrunt, quæ requiruntur, vt quis poſsit, vt. ff. de diuer. & temp. præſcript. l. i. quia tractatus, & de verb. ſignif. l. cxxv. nepos Proculo. Et tunc quis deſinit poſſe, quando deſinit omnis ſpes potentiæ, quod quandoq; eſt ad vltimum vitę ſpiritum: quandoq; deſinit ab aliquo ſpacio ante, vt. ff. de hæred. inſtituen. l. iv. ſuus quoq;. §. penult. in

ſi. & ibi de hoc plenè dixi; & de conditio. inſtitution. l. xxv iij. ſi ſi lius. Et prædicta vera, quando dicta verba, incipit, & definit ponuntur in tempore præſenti. Si verò ponuntur in præterito, tunc haberent ſignificationem certam.

ADDITIO.

a ¶ In anno, incipit. Vide, & adde eundem Bart. in l. iij. C. de temp. appell. & Ang. & Bal. in l. j. in princ. ff. de origin. iur. & in Rubr. ff. de rer. diuiſ. in virſic. Secundò quæro, quando dicatur principium. Et alex. in conſ. ix. in vij volum. incip. attentis verbis, in princip. Thom. Dipl.

Cuius, & ipſum flumen, Nota mirabile: Nam quicquid aliàs ſuperimponitur, cedit ſolo: hîc verò ſolum cedit
a aquæ; cui ſuperimponitur, eſt ſpeciale in flumine, & mari, a & in cęteris aquis; quas in primo libro diximus habere ius alluniònis.

ADDITIO.

a ¶ Et Mari. Facit tex. in l. riparum quoq; vſus in mari, cum prin. l. ſeq. ff. de rer diuiſio. & rationem aſſignant Io. Fab. & Ang. de Are. in §. cum in ſuo. Inſtit de rer. diuiſ. & in l. in tantum. ff. de rer. diuiſ. & vide Ioan. de Imo. Alexand. & Iaſ. in l. j. §. nunc videamus. ff. de oper. no. nuncia. Thom. Dipl.

Ideſt, Hæc eſt coniunctio expoſitiua: ſuntq; aliæ; ſcilicet, videlicet, verbigratia, hoc eſt, vt variis legibus reperitur.

Publici iuris gentium, Omnes enim gentes iſto iure vtuntur, vt alia loca ſint publica; & puto talia loca eſſe in dominio eius; qui ibi tenet imperium; quod patet per leges; quæ ſoli principi permittunt diſponere ſuper his, vt l. cxxxvij. continuus. §. cum qui. ff. de verb. oblig. & de contrahen. empt. l. vi. ſed Celſus. in princip. & ff. de flumin. l. ij. quominùs.

Quòd ſi, Supradixi, quando dimittitur alueus antiquus. Hîc incipit ſecunda pars, quando dimittitur alueus nouus: & diuiditur hæc pars in tres. Prima loquitur, quando tempore occupationis noui aluei nullius ager totus

fuit

fuit occupatus. Secunda, quando alicuius ager totus fuit occupatus, quid ſit de rigore iuris declaratur. Tertia quid ſit de æquitate.

Poſt tempus aliquod, Hîc per dictionem poſt tempus, neutrum ſignificatur, quod qualiter procedat, dixi in præcedenti libro.

Ad priorem alueum, Facti communiter accidentis euentum ponit, tamen idem videtur, ſi per alium locum fluere cæperit ſeparatum ab antiquo, & nouo alueo.

Reuerſum, Ideſt, retrò, ſeu iterum verſum, vt. ff. de lega. ij. l. xxj. cum quidam vxori, & de verb. ſignific. l. xciv. verbum reddendi. Cætera verba; quæ ſequuntur expoſita ſunt in præcedentibus.

Si cuius, Ideſt ſi alicuius.

1 *Perempta propria forma rei, res perit, & eſſe deſinit.*
Propria forma rei: quæ ſit.
2 *Plus, & minus non faciunt rem differre ſpecie.*
3 *Forma rei ſubſtantialis qualiter cognoſcatur.*
4 *Forma rei ſubſtantialis rerum inanimatarum eſt id; per quod ipſa conſiſtit, & vnde denominationem nominis appellatiui accipit.*
5 *Res inanimatæ tunc perdunt eorum ſubſtantialem formam, quando illa communia accidentia: ex quibus ſic denominantur, perduntur.*
6 *Res vna, & eadem diuerſimodè ſecundum diuerſas conſiderationes accipitur.*
7 *Acetum licèt in eadem ſubſtantia ſit vt vinum, tamen venit appellatione vini.*
8 *Forma ſubſtantialis rerum animatarum animæ vegetatiua, eſt ipſa anima vegetatiua.*
9 *Arbor propriè, quæ ſit, & quæ dicatur ſecundum Iuriſtas.*
10 *Herba dicitur, quæ terra continetur, & ſeparata à terra non dicitur propriè herba.*

11 *Anima ſenſitiua eſt forma ſubſtantialis rerum animatarum anima ſenſitiua.*

12 *Anima intellectiua eſt forma ſubſtantialis rerum corporalium, & intelligentium, vt homo.*

Homo, anima ſeparata, non eſt homo, ſed cadauer.

13 *Anima rationalis non præſumitur eſſe in monſtro nato ex muliere, non habente formam exteriorem hominis: ſecus, ſi communi aſpectu videtur homo.*

14 *Hominem nō eſſe liberum, non eſt de forma ſubſtantiali, ſed accidentali.*

Homo eſt animal ciuile, & politicum.

15 *Hominum duæ ſunt ſpecies, ſcilicet liberi, vel ſerui, conſiderando in eſſe naturali.*

16 *Seruus factus liber, vel è contra, videtur alius homo, & non tenetur ex antegeſtis.*

17 *Forma ſubſtantialis hominis politici eſt eſſe liberum.*

18 *Hominum ſpecies ſecundum ius ciuile ſunt duæ, quia alij ſui iuris, alij alieni.*

19 *Forma ſubſtantialis in rebus artificialibus eſt quædam aptitudo, quam habent ad illum finem; ad quem per artificem factæ ſunt.*

20 *Forma ſubſtantialis rerum incorporabilium; ſecundum iuris diſpoſitionem eſt indiuidua ex natura ipſius rei.*

Actionis natura dicitur figura ipſius.

Noua actio dicitur, cum aliquid additur, vel detrahitur naturæ actionis.

21 *Seruituti ſi aliquid detrahitur, non valet detractio: ſi additur, non eſt ſeruitus.*

22 *Stipulatio vitiatur, quando aliquid additur, vel detrahitur de eo, quod erat poſitum in interrogatione.*

23 *Obligationi de his; quæ ipſam reſpiciunt, nil poteſt addi, vel detrahi.*

Obligationi ſi additur, vel detrahitur, quantum ad exceptionem obligatio non mutatur, nec læditur.

Obligationi reſpectu rerum; quæ ſunt in obligatione, & ipſis rebus diuiſionem recipientibus, poteſt addi, vel minui, & iſto reſpectu dicitur obligatio pro parte perimi.

24 *Iuriſdictio in ſe non recipit augmentum, nec diminutionem, & ipſa non prorogatur: ſed dicitur prorogari reſpectu materiæ.*

Stricta

Stricta ratione, Strictam rationem vocat illam; quam infra ponit; ibi, quia ille ager, &c. quam rationem ſic forma. Acquiſitio noui aluei dimiſſi fit occaſione vicinitatis: ſed ei; qui nullum prædium habet, nil poteſt deberi ratione vicinitatis: ergo, &c. Quòd nullum prædium habeat, probatur, quia deſinit eſſe ammiſſa propria forma.
1 Ex quo nota, quòd † perempta forma rei deſijt eſſe res, ſimile. ff. de ſtatu hom. l. xiiij. non ſunt liberi. ad exhib. l. ix. Iulianus ſcribit. §. ſi quis rem. Nota, quòd quando forma eſt perempta, non perit res, ſed ſolùm cum perit propria forma rei. Quæ igitur ſit iſta propria forma, videamus. Vnde ſciendum eſt, quòd quædam eſt forma ſubſtantialis, alia accidentalis. De accidentali non poteſt intelligi hîc, quia licèt vna res mutet ſua accidentia, quia heri albus, hodie niger: heri iuuenis, hodie ſenex: heri paruus, hodie magnus, per hoc non deſinit eſſe idem, vt. ff. de Iudi. l. lxxvj. proponebatur. & de vent. inſpicien. l. i. §. de inſpiciendo; & ideo
2 dicimus, ꝙ † plus, & minus non faciunt res differe ſpecie, vt. ff. de fund. dot. l. fi. oportet ergo, ꝙ hoc intelligatur de propria forma,
3 ſcilicet ſubſtantiali. † De iſta igitur videamus qualiter cognoſcatur. Ad quod dicendum, ꝙ rerum quædam ſunt corporales, q̃dam incorporales. Item corporales aliæ naturales, aliæ artificiales: Item naturales poſſunt conſiderari ſecundùm eſſe naturale, & ſecundùm eſſe mentale. Videamus ergo primò de rebus naturalibus corporalib' & iſtarum q̃dam ſunt inanimatæ, quædam animatę. Animatæ quædam ſunt animatæ anima vegetatiua, q̃dam ani-
4 matæ anima ſenſitiua; quædam animatæ anima rationali. † Rerum animatarum ſubſtantialis forma eſt id; per quod ipſa conſiſtit; & vnde denominationem accipit, loquor de denominatione nominis appellatiui. Forma autem ſubſtantialis in qualibet re eſt inuiſibilis ſecundùm philoſophos: exemplum in homine; in quo ſubſtantialis forma eſt anima, vt in Clement. de Sum. trin. cap. j. Anima tamen videri non poteſt, ſic nec forma ſubſtantialis ligni, vel lapidis, vel cuiuſlibet rei. Sed per formas accidentales; quas vidimus, iudicamus de forma ſubſtantiali, quia homo habet corpus ſic organizatum: ideo dicimus, quòd eſt homo: & ſi non haberet illam formam, diceremus, quòd non eſt homo, vt

l. xiv. non ſunt liberi. de ſta. hom. Ita in rebus inanimatis; in quibus cognoſcimus terram, quia habent accidentia terræ exteriora: ſi illa accidentia perderent, vt quòd de terra fieret lapis coctus, tunc ammiſſa propria forma deſinit eſſe terra, & tranſit in aliam ſpeciem, & perdit primum nomen appellatiuum,& aſſumit aliud. Sic è conuerſo, ſi glans, vel aliud pomum in terra corrumpitur, perdit nomen glandis, vel pomi, & aſſumit nomen terræ, vt. ff. de glan. legen. l. vn^a. Sic ſi vinum, vel mel commiſceantur, quodlibet perdit ſua accidentia, & tranſit in aliam ſpeciem, & vocatur mulſum, vt l. vij. adeo. §. cum quis. ff. de acquir. rer. domin.

5 Concludo ergo, quod † in iſtis inanimatis tunc perditur ſubſtantiale, quando perduntur illa communia accidentia; ex quibus res ſic nominatur: & ſepè apparet, quando res perdit nomen appellatiuum. & tranſit in aliud nomen appellatiuum alterius ſpeciei: & hoc apud Iuriſtas dicitur, quòd ſic communiter accidit, vt patet ex prædictis, & eſt expreſſum. ff. da aur. & argen. leg. l. vj. Se ia. §. fin. & ideo dicit lex, quòd nomina appellatiua ſunt immutabilia, ſtante ſcilicet identitate. ff. de leg. j. l. iv. ſi quis in fundi

6 vocabulo. Sciendum eſt etiam circa prædicta, quòd † vna & eadem res ſecundùm diuerſas conſiderationes diuerſimode accipitur: vt ecce, in agris poteſt conſiderari reſpectu materiæ, quia terra eſt, & tunc ibi, ſi flumen faciat alueum, non deſinit eſſe terra, & remanet in ſuo genere. Poteſt etiam conſiderari prout eſt terra apta, vt per eam poſsit agi, hoc eſt, animalia duci, & laborari; à quo ager recipit propriam denominationem, vt dictum eſt in principio huius libri, & iſto modo perdit propriam formam. *Ita* loquitur hîc textus. Non enim ipſam materiam primam debemus inſpicere, ſed illam qualitatem; à qua denominationem recipit, & ſub illa denominatione apud nos ſic appellatur. † Sic ſi-

7 mile in vino, ſi enim fiat acetum, adhuc eadem ſubſtantia eſt ſecundum conſiderationem materiæ, vt. ff. de contrahend. emptio. l. ix. in venditione. Secundùm autem conſiderationem propriam non eſt vinum, ſed alia ſpecies eſt, & vini appellatione non continetur, vt. ff. de trit. vi. & oleo leg. l. ix. ſi quis vinum. §. j. & §. ſi acetum quis, &. §. item ſi quis vinum. Secundò videndum eſt

8 † de rebus animatis anima vegetatiua, vt plantæ, & iſtarum om-

nium forma ſubſtantialis eſt anima vegetatiua; licèt etiam ipſæ
9 habeant ſpeciem, vt arbor, & herba. † Arbor quidem dicitur tunc propriè, cum radices ita in terram emmiſit, vt terræ alimento vegetetur, & eius materia dura eſt, & non tenera, tunc arboris appellatione continetur, vt. ff. arbor. furt. cæſ. l. iij. vitem. §. j. & l. iiij. certè. & ideo ſi quid iſtorum deficeret, ſcilicet quòd deſineret à terra vegetari, vel quòd fieret ita tener, ſicut herba, etiam ſi non haberet formam ſubſtantialem, non eſt arbor, vt dictis legibus. Et hoc ſtrictè loquendo: veruntamen quia apud Iuriſtas hoc eſt duræ inueſtigationis, ſuadente æquitate, ſtatutū eſt, vt arbor intelligatur illa; quæ ſtirpitùs euulſa eſt, & in aliam terram tranſlata, licèt nundum cum terra comprehenſa. Item quòd dicatur arbor etiam illa; cuius radices mortuæ ſunt, & terra continetur, hoc caſu impropriè dicitur arbor, cum anima vegetiua ſit priuata, vt d. l. iij. vitem. §. quòd ſi quis. ff. arbor. furt. cæſ. illud verò quòd à terra ſucciſum eſt, & ſic animam vegetatiuam; quæ eſt eius ſubſtantialis forma, perdidit, non eſt arbor: ſed eſt lignum, ſi cauſa cumburendi paratum eſt: vel vocatur materia, ſi parata eſt ad aliquod ædificium, vt. ff. de leg. iij. l. liij. ligni appellatio. Eo-
10 dem modo videtur dicendum, quòd † herba dicatur, quando à terra continetur: poſtquam verò ſeparata eſt, propriè deſinit eſſe herba, & cadit in ſpeciem rerum naturalium; quæ anima carent, licèt apud quoſdam nomen non mutet, ſed adiectionem recipit, quòd primò dicebatur herba ſimpliciter, nunc dicitur herba ſicca, vel herba ſiccata. vt. ff. de verb. ſignif. l. xxx. ſylua. §. j. & l. xxxj. pratum, &. C. de paſcuis publ. & priua. per totum, lib. xj. Ter-
11 tiò videndum eſt † de rebus animatis anima ſenſitiua, vt ſunt animalia; & iſtorum forma ſubſtantialis eſt anima ſenſitiua, & cum ipſam perdiderit, deſinit eſſe illud, & vocatur cadauer, vt. ff. de leg. ij. l. L. mortuo boue, in princ. & de condi. fur. l. xiv. ſi ſeruus furtiuus. §. boue. Verùm, quia iſtorum habentium animam ſenſitiuam diuerſæ ſunt ſpecies, vt equus, bos, & ſimilia: ſi quid naſcitur, quod non habeat figuram exteriorem dicti animalis, dicimus non eſſe illud animal; quia ex hoc, quòd non habet figuram, dicimus non habere formam ſubſtantialem, vt in homine.
12 ff. de ſta. homin. l. xiv. non ſunt liberi. Quartò videndum † de

rebus.

rebus corporalibus animatis anima intellectiua, vt homo: in his dico, quòd forma ſubſtantialis eſt ipſa anima, vt in c. j. de Sum. trinit. in Cle. & ea ſeparata deſinit eſſe homo, & cadauer voca-
13 tur, vt. ff. de cadauer. punitor. per totum. Item dico, quòd † ſi quid eſt; quod non habeat formam exteriorem hominis, vt quòd ex muliere naſcatur monſtrum aliquod; quod in communi reſpectu non dicitur homo, ius præſumit, quòd ibi non ſit anima rationalis, & ſic deficere præſumit formam ſubſtantialem; & iudicat, quòd illud non ſit homo, vt d. l. xiiij. non ſunt liberi; de ſta. homin. & de verb. ſignif. l. cxxxv. quæret aliquis: ſed ſi aſpectu communi videtur homo, licèt ibi eſſet aliquid à natura auctum, vel diminutum, ius præſumit, ꝙ ibi ſit forma ſubſtantialis, ſcilicet anima, & ſic ſit homo, vt d. l. xiv. non ſunt liberi. Quod ergo
14 ibi dicitur: non ſunt liberi; quia contra forma, & è contra † intelligitur, de forma, hoc eſt figura; quæ eſt quædam forma accidentalis; quæ non dat, nec tollit eſſe rei, vt dictum eſt: ſed pro tantò dicitur, non ſunt liberi; quia ex defectu talis figuræ lex præſumit, quòd deficit forma ſubſtantialis; quæ eſt inuiſibilis, ſicut etiam dictum eſt in cæteris rebus: & hoc, prout homo conſideratur in eſſe naturali. Sed quia homo eſt animal ciuile politicum, in eſſe ciuili, & politico habet aliquas differentias; quæ inducunt differentiam ſpecificam, & ea exiſtente, vel deficiente, videtur alia res eſſe. Hoc autem eſſe politicum, vel conſideratur ſecundùm ius gentium, prout commune eſt omnibus gentibus: vel ſecundùm ius ciuile; quod proprium eſt ciuium Romanorum. Primo
15 modo ſunt † hominum duæ ſpecies: quia alij liberi, alij ſerui, vt ff. de ſta. homin. l. lij. ſumma itaq; diuiſio. Liberi, dicuntur eſſe; ſerui verò ſecundùm ius ciuile, & politicum dicuntur non eſſe; quia ſeruitus morti aſsimilatur, vt l. ccx. ſeruitutem. ff. de regul.
16 iur. & l. xxxiij. quod attinet. † Videndum eſt autem quid de ſeruo facto libero, vel de libero facto ſeruo: videtur alius homo, vt l. xxvij. ſi ſeruus. §. ſeruo legato. de adim. leg. & ſi eſt factus liber, non tenetur ex ante geſto, quia nouus homo eſt, ſecundùm
17 iſtam conſiderationem, vt. C. an ſeru. ex ſu. fac. per totum. † Forma ergo ſubſtantialis hominis politici ſecundùm hanc conſiderationem eſt eſſe hominem liberum: deficiente libertate deſinit eſſe

homo

homo politicus, & ſic de eo, & ſuper eo contrahitur, ſicut de animalibus brutis. Aliquem verò eſſe liberum non inducit differentiam ſpecificam inter homines; quia liber eſt: ſed magis eſt differentia accidentalis, vt. ff. de iuſt. & iur. l. iiij. manumiſsiones. Si
18 verò conſideratur † ſecundo modo, ſcilicet ſecundùm ius ciuile proprium Romanorum, tunc alia eſt diuiſio; quia quidam ſunt ſui iuris: quidam alieni, vt liberi; qui ſunt in aliena poteſtate, vt ff. de his; qui ſunt ſui, vel alien. iur. l. iij. Item in poteſtate: & tantum in hoc inducunt differentiam ſpecificam, quòd olim filiusfamilias ſi efficiebatur ſui iuris, videbatur alius homo; quia mutabatur forma ſubſtantialis ſecundùm iſtud ius ciuile, & per conſequens non tenebatur illis obligationibus; quibus erat primò obligatus, cum ſit alius homo, licèt per Prætorem reſtituentur contra eum actiones, vt. ff. de capi. dimin. l. ij. pertinet. §. ait Prętor. ibi, not. in gloſſ. Ex prædictis apparet ratio; quæ mouit Iuriſtas ad dicendum, quòd manumiſsione ad adoptionem quis efficitur ciuis vnius ciuitatis: nam ſicut qui in natiuitate naturali efficitur ciuis, ita iſta natiuitate ciuili: videtur enim naſci nouus homo. Aliæ verò qualitates hominum, vt quidam nigri, quidam nobiles, quidam plebei, quidam furioſi, quidam ſanæ mentis, & ſimilia non inducunt differentiam ſpecificam, vt no. Inſt. de iur. perſo. in fi. & ſic propter illam qualitatem eſſe, & non eſſe videtur alius homo: ſed quò ad multa varios effectus habet. Quintò di-
19 cendum eſt † de rebus artificialibus: circa quæ dico, quòd iſtæ aſſumunt formam ſubſtantialem ex quadam aptitudine; quam habent ad illum finem; ad quem per artificem factæ ſunt, vt domus: Tunc enim dicitur domus, cum habet debitas partes compoſitas, itaquòd eſt apta ad habitandum, vt ff. ad leg. Falc. l. lxxix. ſi his, qui quadringenta. §. quædam. Et ideo ea depoſita, ſi quidem aliqua res permaneat apta ad illum vſum, adhuc retinet eſſentiam domus, vt ff. de vſufruct. & quemad. quis vtat. l. lx. ſi cui inſulę. & de contrahen. emptio. l. lviij. domum. ſecus ſi in totum eſſet depoſita, vt d. l. lviij. domum. & quib. mod. vſufr. ammit. l. v. repeti. §. fi. Item in ſcypho, vel alio vaſe facto ad finem bibendi, & commedendi, donec retinet illam aptitudinem, ſcyphus vocatur; cum verò ita fuerit conflatum, vt ad illum vſum eſſe non poſ-

ſit, dicitur perdere formam ſubſtantialem, & definit eſſe ſcyphus, vt. ff. ad exhib. l. ix. Iulianus ſcribit. §. ſi quis, & probatur expreſsè. ff. de aur. & arg. leg. l. xxix. Quintns Mutius. §. cum aurum. Maior capacitas, vel minor non mutat formam ſubſtantialem rei, nec eius denominationem, vt. ff. de fun. inſtruct. l. fin. xxix. ſi nauem. niſi fortè ex capacitate certæ quantitatis aſſumeret denominationes, vt contingit in menſuris publicis. C. de ſuſceptor. & arcar. l. ix. modios. lib. x. dico, quòd falſus modius nondum facit, vt not. ff. de dolo. l. xix. arbitrio. §. ideo.

20 Sextò videndùm eſt † de rebus incorporalibus, vt ſunt iura, ſeruitutes, actiones, & obligationes, & ſimilia. Dico, quòd quædam ſunt iura ſecundùm iuris diſpoſitionem indiuidua, & tunc ipſorum forma ſubſtantialis eſt ipſius rei natura: & ideo natura actionis dicitur ipſius figura, vt. C. de rei vxo. actio. l. j. rem. §. cum autem. Et hoc etiam patet, quia ſi naturæ actioni aliquid addatur, dicitur noua actio. d. l. j. rem. §. ſed & ſi. C. de rei vxo. actio. Vbicunque autem reperitur aliter, eſt impropria locutio, vt patet, cum iura Senatuſconſulti, ſicut regula iſta, attribuuntur Trebelliano, vt Inſtit. de fideicommiſſ. hæredit. §. ſed quia ſtipulationes. & ff. de pactis. l. vij. iuriſgentium. §. adeo. Sed quia conſiſtit in indiuiſibili, adeo quòd in ea non poteſt aliquid addi, nec detrahi, quin corrumpatur, & tranſeat in aliam ſpeciem, vt ff. de iuſt. & iur. l. vj. ius ciuile. Nam ſtatim, vbi aliquid detrahitur, vel additur iure naturali, vel gentium, efficitur

21 iuris ciuilis: hoc patet † in ſeruitutibus; in quibus, ſi aliquid detrahitur, non valet detractio, vel tranſit in aliam ſpeciem, vt ff. de acceptillation. l. xiiij. & per iuſiurandum. §. j. & §. ſeq. Item nil poteſt addi, & ſi addatur, erit non ſeruitus, vt. ff. de aqua plu.

22 arcen. l. xvij. ſi prius. in princ. & quod ibi not. Hoc patet † in ſtipulationibus. ff. de verb. ſignif. l. j. ſtipulatio. §. ſi quis ſimpliciter. & §. ſeq. vbi ſi riſponſioni aliquid additur, vel diminuitur de eo; quod erat poſitum in interrogatione, vitiatur ſtipulatio, vbi dicit textus, quòd alia res eſt; Et iſta ſunt vtilia ad multa, vt ibi dixi. Sed hîc obijcitur, quòd obligatio poteſt tolli pro parte, ſolutionis acceptillatione, & ſimilibus, vt l. ij. ſtipulationem. §. ij. de verb. obligation. Poteſt tolli in modo contrahendi, & huic nil

poteſt

poteſt addi, vel detrahi: & ideo dicunt iura, quòd certi ſunt modi, vt l. xliij. obligationum ferè. §. placet. de action. & obligation. Secundò poteſt conſiderari ipſa obligatio, prout contracta eſt, &
23 idem: quia † de his; quæ ipſam obligationem reſpiciunt, nil poteſt addi, vel detrahi: & ideo nec conditio, nec tempus, nec locus adijcitur, vt. ff. de leg. j. l. lviij. nemo poteſt, & d. l. obligationum ferè. §. placet. & ideo dictum eſt ſupra, quòd variatio in conditione, vel tempore facit eſſe aliam rem: ſed ipſæ adiectiones apponuntur quantum ad exceptionem; per quam ipſo iure obligatio non læditur, nec mutatur, vt dictis legibus. Tertiò poteſt conſiderari obligatio reſpectu rerum; quæ ſunt in obligatione: & tunc ipſis rebus poteſt addi, vel detrahi; & illo reſpectu dicitur obligatio pro parte perimi in his; quæ diuiſionem recipiunt. Item prædictis obijcitur iuriſdictio; quæ indiuidua res eſt, tamen dicimus, quòd multis modis iuriſdictio prorogatur. Reſpondeo.
24 † ipſa iuriſdictio non prorogatur, ſed dicitur prorogari reſpectu materiæ; quia in plures perſonas, vel in plures res extenditur, tamen ipſa in ſe non recipit augmentum, vel diminutionem. Exemplum: vna ſcientia dicitur creſcere, quando à pluribus ſcitur, tamen in veritate ipſa in ſe non creſcit. Hæc non proſequor, licèt vtilia, & neceſſaria ſint.

1 *Ager inundatus à flumine, ſi flumen poſtea receſsit, quando primo domino reſtituatur.*

Sed vix eſt, vt id obtineat, Id eſt nullo modo id obtineat: ſed contra iſtud eſt Inſtit. de re. diuiſ. §. alia. Solutio. Illud verum eſt de rigore, hoc de æquitate ſecundùm Azo. & benè cum determinatione; quam infra dicam. Dantur in glo. aliæ ſolutiones; quæ etiam ſunt bonæ in caſu ſuo: ideo pro ipſarum declaratione diſtinguamus; Aut flumen receſsit cum impetu, & reſtituitur primo domino, vt infra proximè, & ita loquitur tertia ſolutio gloſſæ: Ratio; quia magis videtur fuiſſe inundatio, quàm alueus. Aut non receſsit cum impetu, & tunc, aut apparet forma primi agri, & primo domino reſtituitur, vt hîc in ſecunda gloſſæ: ratio, quia non deſinit eſſe ager, ſed remanet for

ma : Aut forma non apparet, & tunc, aut loquitur de rigore, & non reſtituitur primo domino, vt in præcedenti Rubr. & Inſtit. de rer. diuiſ. §. alia. Aut de æquitate, & tunc reſtituitur primo domino, ſecundum Azo. vt hîc, quod intelligo, niſi flumen fecerit ibi alueum per decem annos inter præſentes, & viginti inter abſentes : ſic enim quilibet præſcripſiſſet : ergo flumen habet titulum de iure gentium, argum. ff. de captiu. l. xij. in bello. §. ſi quis ſeruum. Item quod dicit in toto fundo, idem in parte fundi, eadem ratione. Item ſicut recuperat fundum, ſeu partem eius, ita videtur, per eandem rationem æquitatis, quod habeat ius acquiſitionis alnei dimiſſi, vel eius ; quod addetur per alluuionem : & iſta eſt mens huius literæ, ſi benè inſpicitur.

Aliud ſanè, Tertia pars loquitur de inundatione fundi.

1 *Species pro figura, & forma ſumitur.*

Speciem, Ideſt formam. Vel ſpeciem, ideſt figuram, propriè hoc non facit tranſire in aliam ſpeciem.

1 *Inundatione licèt perdatur poſſeſsio, tamen dominium non mutatur.*

2 *Præſcriptio numquam poteſt perfici in poſſeſsionibus exiſtentibus iuxta flumen.*

Non mutat, Magis enim eſt tegere, ſeu cooperire ad tempus, quàm inundare, facit. ff. de aqnir. rer. domin. l. xxx. ergo. §. alluuio. & de flumin. l. j. ait Prætor. §. ſi foſſa. Sed contra, de acquir. poſſeſſ. l. iij. poſsideri.
1 §. labeo. Solutio. † per inundationem non mutatur dominium, vt hîc, ſed perditur poſſeſsio, vt ibi ; quia illo inſtanti non poteſt
2 poſsideri ; quod nota pro † poſſeſsionibus ; quæ ſunt propè flu-
2 mina ; in quibus nunquàm poteſt perfici præſcriptio propter interruptionem. Item contra. ff. quib. mod. vſusfruct. amitt. l. xxiij. ſi ager : cuius ſolutio. Poteſt dici, quòd donec aqua iacet, dominium perditur : ſed aqua recedente reſtituitur, vt ibi. Et quod hîc dicit, non mutat, expone, ideſt mutare non videtur re-

cedente aqua. Vel verius, quòd in lege contrariò ponuntur duo caſus. Primus, quando flumen fecit alueum: & ſic concordat cum præcedenti. Secundus, quando non fecit alueum: Et quod ibi dicit, non reuertitur, dicit, quatenus de facto exiuit, vt ibi not. per Gloſſ. Item contra. ff. quib. mod. vſusfruct. amitt. l. xxiv. cum vſusfructus, in princ. Solutio: eodem modo: & ita dicit gloſſa ſuper hanc legem. DEO GRATIAS.

ADDITIO.

a ¶ Præſcriptio. Vide Alexand. in conſ. clxxvij. in vj. volum. incip. In cauſa, & lite vertente. Thom. Dipl.

FINIS.

BIBLIOTECA NAZ. ROMA VITTORIO EMANUELE

INDEX RERVM NOTABILIVM QVAE IN TYBERIADE A' BARTOLO, VERBA LEGIS EXPONENDO, PERTRACTANTVR.

A' numero primo facies, à ſecundo Notabilia deſignantur.

Fac.

A.

107 7. *Acetum licèt in eadem ſubſtantia ſit vt vinum, tamen venit appellatione vini.*
108 *Actionis natura dicitur figura ipſius.*
12 4 *Additum per alluuionem plateæ, vel campo; cui acquiratur.*
12 5 *Additum alluuione loco ſacro, vel religioſo, vel alicui cœmeterio, ei non acquiritur, & in nullius bonis eſt, & occupanti conceditur.*
17 1 *Adiectum alluuione nobis acquiritur ipſo iure abſquè facto hominis.*
17 2 *Adiectum alluuione agro poſsidetur eo iure; quo poſsidetur ager.*
16 1 *Adiecta dicuntur, quæ ita adijciuntur, vt vniantur.*
23 2 *Adijcere fundo dicitur quod inuiſibiliter fit, applicare quod viſibiliter, & paldm.*
7 15 *Aequalitas in plano qualiter eſſe debeat.*
115 1 *Ager inundatus à flumine, ſi flumen poſtea receſsit, quando primo domino reſtituatur.*
6 1 *Ager eſt locus ſine ædificio.*
6 2 *Agri tres partes ſunt.*
17 *Agri limitati dicuntur agri capti ab hoſtibus, & inter milites diuiſi.*
17 3 *Alluuio non habet locum in agris limitatis.*
17 6 *Alluuio non tribuit iuriſdictionem, ſicut tribuit dominium rerum priuatorum, & nu. 9.*
21 3 *Alluuio probatur per teſtes deponentes, quòd viderant minutatim incrementum allatum.*
13 6 *Alluuionis ius an locum habeat in riuis.*

Alueus

Fac.		
100	2	*Alueus fluminis derelictus, vt acquiratur prædio, quid requiratur, & probandum ſit ex parte agentis.*
108	11	*Anima ſenſitiua eſt forma ſubſtantialis rerum animatarum anima ſenſitiua.*
108	12	*Anima intellectiua eſt forma ſubſtantialis rerum corporalium, & intelligentium, vt homo.*
108	13	*Anima rationalis non præſumitur eſſe in monſtro nato ex muliere, non habente formam exteriorem hominis: ſecus, ſi communi aſpectu videtur homo.*
102		*Annus quando dicatur incipere, & quando deſinere.*
68	4	*Ante, & retrò propriè cadit in animalibus.*
68	5	*Ante, & retrò appoſita ad denotandum tẽpus qualiter intelligantur.*
68	6	*Ante, & poſt, poſita circa locum quomodo intelligantur.*
23	1	*Applicare idem eſt, quod apponere.*
24	3	*Arbor mea impoſita tuo fundo, etiam ſi ibi coaluerit, petitur actione in factum.*
24		*Arbor antequam coaluerit vendicatur à Domino.*
107	9	*Arbor propriè, quæ ſit, & quæ dicatur ſecundum Iuriſtas.*
16	3	*Arena adiecta alluuione fundo noſtro noſtra eſt.*
		C
61	2	*Caput, ſeu principium alicuius rei vbi ſit, & quantum ſpatium occupet, & nu. 8.*
61		*Caput hominis habet tres proprietates, ſcilicet initium neruorum, pars honorabilior, & verſus cœlum erigitur.*
61	3	*Caput, ſeu principium, vel initium fluminis eſt, vnde flumen originem capit: & finis, vbi flumen terminatur.*
61	4	*Caput anni tẽpus; à quo incipit, dicitur: finis à tempore, quo finitur.*
61	5	*Caput Eccleſiæ vbi altare honorabilius.*
61		*Caput aulæ, vbi magis homines ſedere ſolent.*
62		*Caput ſcholæ, vbi cathedra poſita eſt; & ibi de fine.*
62		*Caput prouinciæ ciuitas honorabilior.*
62	6	*Caput montis dicitur pars ſuperior eleuata: depreſſa appellatur pes.*
62	7	*Caput rei dicitur locus; per quem ingreditur: ſed ſi per omnes partes eſt ingreſſus, dicitur quod eſt verſus meridiem: pes verſus Septentrionem. nu. 8.*
69		*Caput meridies, & pes ſeptentrio.*

Fac.		
7		Colles verò mediocris altitudinis, & culti: & diſtinguitur mons à colle eſtimatione circumcollentium.
7	9	Concauitas ſulcorum; quæ eſt annalis ratione culturæ, vel aquæ deriuandæ, non menſuratur.
55	7	Conceſſo iure occupandi alicui, ſi negligat occupare, ammittit ius ſuum.
55	8	Conceſſo territorio ſpecialiter per ſuperiorem, quando conceſsio valeat.
21	4	Confines reperti fracti in domo præſumuntur fracti ab eo; qui remanſit ad cuſtodiam.
23	3	Cruſta agri tui; quæ applicatur prædio meo, quando poſsit à te vendicari.
23	4	Cruſta agri tui applicata prædio meo, & ita quòd inſeparabiliter vniatur, efficitur mea.
24	1	Cruſta applicata fundo meo, intra quantum tempus dicatur vnita cum meo, & mihi acquiſita.
24	4	Cruſta applicata fundo meo, poſtquam fuerit vnita vendicari non poteſt.
24		Cruſta antequam ſit vnita, poteſt agi contra Dominum, vel vt illam tollat, vel vt illam pro derelicto habeat.
		D
68		Deorſum à parte ſuperiori verſus inferiorem.
102	6	Deſinere aliquid quando dicatur.
69	8	Dextra propriè cadit in animalibus ſe mouentibus: impropriè in alijs rebus.
69		Dextra, vel ſiniſtra domus, vel agri quomodo capiatur.
69	9	Dextra, vel ſiniſtra fluminis qualiter cognoſcatur.
66	1	Dictio vterque, diſtributiua duorum tantùm, quandoquè inter plura ponitur.
102		Dies quando dicatur incipere, & quando deſinere.
		E
61		Extremitates, principium, & finis.
		F
68	7	Facies domus dicitur pars illa; per quam quis ingreditur, vel ſit in via magis honorabili.
21	5	Factum in conſilio præſumitur relatum ab eo ſolo; qui exiuit.

Fac.		
7	8	*Factum in loco; in quo propter attractionem aqua verſus flumen vergit, an dicetur commiſſum in plano Tyberis?*
13	1	*Flumen publicum dicitur, quod perpetuò currit: Quæ autem in hyeme currunt, & non æſtate, priuata ſunt.*
13	2	*Flumen priuatum nihil tribuit per alluuionem, adijcere tamen poteſt.*
75	4	*Flumen, fluuius, & amnis idem ſunt.*
13	7	*Fluminis ripa; quæ erat iuxta prædium, ſi corruit, ita vt flumen alueum mutet, alueus acquiritur prædio.*
107	3	*Forma rei ſubſtantialis qualiter cognoſcatur.*
107	4	*Forma rei ſubſtantialis rerum inanimatarum eſt id; per quod ipſa conſiſtit, & vnde denominationem nominis appellatiui accipit.*
107	8	*Forma ſubſtantialis rerum animatarum anima vegetatiua, eſt ipſa anima vegetatiua.*
108	17	*Forma ſubſtantialis hominis politici eſt eſſe liberum.*
108	19	*Forma ſubſtantialis in rebus artificialibus eſt quædam aptitudo, quam habent ad illum finem; ad quem per artificem factæ ſunt.*
108	20	*Forma ſubſtantialis rerum incorporalium; ſecundùm iuris diſpoſitionem eſt indiuidua ex natura ipſius rei.*
7	16	*Foſſa agrorum, & ripæ viarum; quæ ſunt in plano, plani ſunt.*
13	4	*Foſſata poſita in confinio duorum prædiorum communia ſunt.*
13	5	*Foſſatum exiſtens prope finem prædij; de quo apparent inſtrumenta antiqua; in quibus poſſeſſores emerunt prædia à latere, intelligatur eſſe eorum; qui prædia à latere poſſident.*
6	6	*Foſſæ; quæ ſunt inter ripam, & fundum, ſunt eorum; prædijs quorum adhærent, vſus tamen eorum eſt publicus.*
6	7	*Foſſæ; quæ ſunt inter viam, & fundum, qualiter menſurentur.*
75	3	*Fouea; per quam aqua ducitur ad molendinum; cuius iuris ſit.*
7	10	*Foueæ agri dicuntur fieri ad perpetuam vtilitatem.*
61	1	*Frequenter accidere quid ſit.*
		G
55	10	*Gentes exiſtentes in loco occupato quibus legibus regentur.*
		H
107	10	*Herba dicitur, quæ terra continetur, & ſeparata à terra non dicitur propriè herba.*
108	14	*Hominem non eſſe liberum, non eſt de forma ſubſtantiali, ſed accidentali.*

Homo eſt animal ciuile, & politicum.

108 15. *Hominum duæ ſunt ſpecies, ſcilicet liberi, vel ſerui, conſiderando in eſſe naturali.*

108 18. *Hominum ſpecies ſecundum ius ciuile ſunt duæ, quia alij ſui iuris, alij alieni.*

108 *Homo, anima ſeparata, non eſt homo, ſed cadauer.*

108 *Homo eſt animal ciuile, & politicum.*

I.

24 2 *Impoſitum fundo meo, fundo meo acquiritur, & additum per alluuionem mihi acquiritur.*

102 2 *Incipere impropriè, et largè dicitur; qui ſe præparat ad incipiendum.*

102 3 *Incipere propriè dicitur; qui aliquid incipit facere de eo, quod eſt faciendum.*

102 4 *Incipere etiam dicitur; qui multa ipſi inceptioni adijcit.*

102 1 *Incipit, & deſinit, adiecta facto habenti tractum ſucceſſiuum, quomodo accipiantur.*

102 7 *Incipit, & deſinit ſi adijciuntur tempori, quomodo accipiantur.*

102 8 *Incipit, & deſinit ſi adijciuntur loco, qualiter accipiantur.*

102 9 *Incipit, & deſinit, quando adijciuntur eſſentiæ alicuius ſubſtantiæ, vel qualitatis, qualiter intelligantur.*

102 10 *Incipit, & deſinit, quando adijciuntur potentiæ alicuius, qualiter intelligantur, vt quis dicatur poſſe.*

55 *Inſula in mari nata dicitur illius prouinciæ, vel iuriſdictionis; cui magis eſt propinqua.*

55 2 *Inſula in mari alto poſita propinqua alteri Inſulæ dicitur eius iuriſdictionis prouinciæ; cuius eſt illa Inſula.*

Inſula Sardinię dicitur Italiæ.

55 3 *Inſula nata in mari alto, & non propinqua alicui loco, vel Inſulæ erit occupantis; quò ad dominium: Et iuriſdictionem Imperatoris de iure ciuili; de iure gentium occupantis, etiam quò ad iuriſdictionem.*

55 4 *Inſula, vel locus occupanti conceſſus ſi à pluribus occupatur, omnes dicuntur occupaſſe.*

65 1 *Inſula in flumine communi nata communiter acquiritur iure dominij, non poſſeſſionis, niſi apprehendatur.*

65 2 *Inſula qualiter communiter diuidatur.*

66 2 *Inſula; quæ eſt in medio, & ab vno latere ſit ager limitatus, vel cæ-*

meterium, an alteri tota acquiritur.
65 3 *Inſulæ paruę vſus publicus eſt: magnæ, ripæ tãtùm ſunt in vſu publico.*
20 1 *Intelligere non comprehenditur per viſum.*
116 1 *Inundatione licèt perdatur poſſeſsio, tamen dominium non mutatur.*
102 5 *Iuramentum calumniæ ſi præſtatur poſt litem conteſtatam, dicitur præſtitum in exordio litis.*
17 7 *Iuriſdictio eſt iuris publici. Et qualiter ſit iuris publici.*
17 8 *Iuriſdictio ſi diuidatur flumine, quælibet ciuitas, vel Dominus habet iuriſdictionem in ipſo flumine, vſque ad medium.*
108 24 *Iuriſdictio in ſe non recipit augmentum, nec diminutionem, & ipſa non prorogatur: ſed dicitur prorogari reſpectu materiæ.*
55 1 *Iuriſdictionem habens in territorio mari cohærenti habet etiam iuriſdictionem in mari vſq; ad centum milliaria.*

L

68 1 *Latera ſunt ſex.*
55 6 *Locus non dicitur occupatus ex aliqua caualcata, ſeu curreria ſuper loco facta.*
12 *Locus ſacer intermedius impedit ius alluuionis.*

M

61 1 *Medium eſt, quod conſiſtit inter duo extrema.*
7 11 *Montes regulariter ſunt inculti, & magnæ magnitudinis.*

N

12 1 *Noſter dicitur ager, vt habeat locum alluuio, non ſolùm reſpectu dominij, vel quaſi: ſed etiam iure pignoris, vel vſusfructus, vel quouis alio modo.*
108 *Noua actio dicitur, cũ aliquid additur, vel detrahitur naturæ actionis.*

O

108 23 *Obligationi de his; quæ ipſam reſpiciunt, nil poteſt addi, vel detrahi.*
108 *Obligationi ſi additur, vel detrahitur, quantùm ad exceptionem obligatio non mutatur, nec læditur.*
108 *Obligationi reſpectu rerum; quæ ſunt in obligatione, & ipſis rebus diuiſionem recipientibus, poteſt addi, vel minui, & iſto reſpectu dicitur obligatio pro parte perimi.*
55 11 *Occupans locum ob delictum habitantium poteſt illorum bona auferre, & alteri dare.*
69 11 *Orbis dextra eſt oriens, & ſiniſtra occidens.*

P

68 3 *Pars ſuperior, & inferior denominatur per caput, & pedes; per aduerbia localia ſurſum, & deorſum: per præpoſitiones ſupra, & infra, vel ſuper, vel ſubtus.*
107 1 *Perempta propria ferma rei, res perit, & eſſe deſinit.*
61 *Pes hominis tres proprietates habet, ſcilicet finis corporis, pars ignobilior, & verſus terram iungitur, totum corpus ſuſtinendo.*
7 13 *Planus dicitur quando eſt latus, & partes ſunt æquales.*
7 *Planus quando dicatur notabiliter in vnam partem pergere.*
55 5 *Plures ſi concurrunt in vnum ad occupandum locum, & quilibet per ſe vult occupare; cuius erit locus.*
107 2 *Plus, & minus non faciunt rem differre ſpecie.*
12 3 *Prędia ciuitatis; quæ coluntur ſicut priuata, habent ius alluuionis.*
2 *Præſcriptio nunquam poteſt perfici in poſſeſsionibus exiſtentibus inxta flumen.*
55 12 *Princeps ſolutus eſt à legibus, & omnia poteſt.*
16 3 *Proiectum per flumen in agrum noſtrum, noſtrum non eſt, ſed conceditur occupanti.*
107 *Propria forma rei: quæ ſit.*

Q

16 *Quicquid alluuione adijcitur, & vnitur prædio noſtro, noſtrum eſt.*
62 8 *Quantum ſpacium occupet caput, quantum pes, ſeu finis, & quantum medium.*

R

107 5 *Res inanimatæ tunc perdunt eorum ſubſtantialem formam, quando illa communia accidentia: ex quibus ſic denominantur, perduntur.*
107 6 *Res vna, & eadem diuerſimodè ſecundùm diuerſas conſiderationes accipitur.*
6 4 *Ripa, & loca; quæ cedunt ripæ, agro vendito non veniunt menſuranda, niſi dicatur.*
6 8 *Ripæ; quæ ſunt in fundo qualiter menſurentur.*
75 1 *Riuus appellatur pars fluminis, & eſt iuris publici.*
75 2 *Riuus non procedens à flumine: ſed à fontibus, vel alijs venis quando ſit publici, & quando priuati iuris.*

S

6 5 *Sepes prædiorum; quæ in vijs publicis cohærent, ſe habent ſicut ripæ; quæ ſunt communes.*

108 21 *Seruituti ſi aliquid detrahitur, non valet detractio : ſi additur, non eſt ſeruitus.*

108 16 *Seruus factus liber, vel è contra, videtur alius homo, & non tenetur ex antegeſtis.*

116 1 *Species pro figura, & forma ſumitur.*

13 8 *Stagna, & lacus ſi priuata ſunt, non habent ius alluuionis : ſecus ſi publica.*

108 22 *Stipulatio vitiatur, quando aliquid additur, vel detrahitur, de eo, quod erat poſitum in interrogatione.*

7 17 *Statutum puniens factum in plano Tyberis, habet locum in facto in foſſis agrorum, vijs, & ripis plani.*

69 10 *Superficies terræ dicitur facies terræ; quæ erga cœlum reſpicit.*

68 2 *Surſum dicitur totus motus à parte inferiori verſus ſuperiorem.*

T

68 *Tempus eſt quædam fluxibilitas, & curſus.*

17 5 *Territoria diuerſa ſi diuerſis integrè aſsignantur, non dicuntur agri limitati.*

17 4 *Territorium vnum, ſi princeps diuidit inter plures, dicitur ager limitatus, & non habet ius alluuionis.*

55 9 *Territorium an videatur occupatum ab eo; qui in eo cum exercitu ſtat, vt ſtatim ſuum fiat.*

21 2 *Teſtis deponens per verbum intellexit, non probat, niſi exponatur; ideſt vidit.*

13 3 *Torrentia, ſeu foſſata agrorum cur priuata ſunt.*

V

7 12 *Vallis dicitur locus montibus, vel collibus circundatus.*

7 14 *Vallis qualiter à planò diſtinguatur.*

100 1 *Verbum præteriti ſubiunctiui rem præteritam ſignificat.*

6 3 *Via media inter agrum, & flumen non impedit ius alluuionis.*

12 2 *Via intermedia agro non impedit ius alluuionis.*

22 2 *Vires in plurali denotãt effectum, ſeu efficaciam, et potẽtiam corporis.*

22 1 *Vis in ſingulari pro potentia, pro violentia, item pro neceſsitate, & etiam pro poteſtate ponitur.*

FINIS.

HAEC ALICVIVS MOMENTI AB IMPERITIS excuſorum manibus vitiata; Quarum tamen nonnulla in plurimis hiſce noſtris Codicibus, ſtudioſe lector, emendata reperies: ita benignè corrigito.

Pag. 9 fundo-8 fundo ¶ dico de ripis-dico † de ripis ¶ 10 a ergo-ergo ¶ à a plano-à plano ¶ Ediles-Aediles ¶ 11 in his-in his ¶ 12 plat eæ plateæ ¶ 13 perallunionem-per alluuionem ¶ 14 ſolum-ſôlum ¶ 15 enim 8 enim ¶ De lacu-De † lacu ¶ 16 3 proiectum-2 proiectum ¶ 17 alluuionibus-alluuionis ¶ diuerſi diuerſis ¶ quod ager-quo ager ¶ 22 5 † Quid-4 † Quid ¶ 6 manſit-5 manſit ¶ 27 linea eſt indirecta-linea non eſt recta ¶ vt g, h,-vt in linea g, h, ¶ punctns t h,-punctus h, ¶ quanto-quantò ¶ 28 linea i, k,-linea k l, ¶ prima i, k,-prima k, l, ¶ PRAEMISSVM III.- { PRAEMISSVM III. PROBLEMA I. ¶ *29 aparet.-apparet. ¶ ductam-datam ¶ 30* PRAEMISSVM IIII.- { PRAEMISSVM IV. PROBLEMA II. ¶ *ad puncto f.-ad punctum f. ¶ ſupra datam-ſupra lineam datam ¶ ad punctum h,-ad punctum k,* ¶ 31 PRAEMISSVM V.- { PRAEMISSVM V. PROBLEMA III. ¶ *32 duolus-duobus ¶ 34 precedentibus-præcedentibus*, [& ita vbique *à præcedentibus-à præcedentibus ¶ 38 latera a e,-latera a c, ¶ 39 tantum-tantùm ¶ 41 Supra illum-ſupra illud ¶ 43 rotonda-rotunda ¶ 46 præſcindent proſcindent ¶ 48 tantum-tantùm ¶ 49 ſepè-ſæpe,* [& ita ſemper ¶ *50 contingit-contigit ¶ fiat in-fiat, in ¶ 51 preſcindant proſcindant ¶ 54 flumine-flumen ¶ 56 l. pæn.-l. pen. ¶ 58 poſſnnt poſſunt ¶ 59 tutto.-tuto. ¶ 60 toribus-12 toribus ¶ Princeps-† Princeps ¶ 62 cognoſcamus-cognoſcamus: ¶ quid,-quid ¶ 65 ſequenti libro-fine huius libri ¶ 66 declarabis.-declarabitur. ¶ cœmeteterium-cæmeterium ¶ 67 ſi iui-ſi cui ¶ 71 poſt hac-poſthac ¶ Paſcate-Paſchate ¶ 74 b dextram continget-dextram, b continget ¶ 80 l ineam-lineam ¶ 82 croceus a r q,-croceus a r o, ¶ 86 incircunferentiam-in circunferentiam ¶ 90 artibutum-attributum ¶ 91 alterius-alteri ¶ 92 ducantur ponantur ¶ h i-h, i, ¶ 94 pro diuiſo-pro indiuiſo ¶ 97 corum-eorum ¶ 99 deſineri detineri ¶ 101 verbo noſtro-verbo, noſtro ¶ 103 ſic poſtquam-ſi poſtquam ¶ 107 tamen venit-tamen non venit,* [& ſic etiam in Tabula. ¶ *113 quidam nigri, quidam uobiles-quidam nigri, quidam albi, quidam nobiles,*

REGISTRVM

* A B C D E F G H I K L M N O P Q

Omnia ſunt folia integra.

BONONIAE,
EXCVDEBAT IOANNES ROSCIVS
IMPETRATO SVPERIORVM CONSENSV
M D L X X V I.

NON FERRO
PERPETVO

ALFREDO FARNESI
ROMA
Piè di Marmo 19-20
Legatore di Libri